

ΈΚΘΕΣΗ 2019-2020

ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

**ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΕΛΛΑΔΑΣ - ΣΕΡΒΙΑΣ**

ΟΚΤ.2020

Πίνακας περιεχομένων

1.	Οικονομία της Σερβίας	4
1.1	Επισκόπηση της σερβικής οικονομίας*	4
	Γεωγραφία*.....	4
	Πληθυσμός*.....	4
	Ορυκτός Πλούτος*	4
	Σημαντικές Πόλεις*	4
	Εθνοσυνέλευση*.....	4
	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*	4
	Καθεστώς Υποψήφιας προς ένταξη χώρας*	5
1.1.1	Βασικά οικονομικά μεγέθη*	6
1.1.2	Οικονομικές Συνέπειες Πανδημίας (Covid-19) και Προοπτικές*.....	11
1.1.3	Η Δομή της Οικονομίας*.....	14
A.	Γεωργία*	14
B.	Βιομηχανία*	16
B.1.	Μεταποιητικός Τομέας*	16
B.2	Μεταλλευτική Βιομηχανία*	17
B.3.	Κλάδος Κατασκευών και Μηχανημάτων*.....	18
Γ.	Τομέας Πληροφορικής*.....	18
Δ.	Ενεργειακός Κλάδος*	19
E.	Υπηρεσίες*	21
E.1.	Τραπεζικό Σύστημα*.....	21
E.2.	Τουριστικός κλάδος*	24
E.3.	Τομέας Μεταφορών*.....	26
E.4.	Κλάδος Τηλεπικοινωνιών*	29
1.1.4	Εξωτερικό Εμπόριο Σερβίας*	30
1.1.5	Επενδύσεις*	38
1.2	Οικονομικές Σχέσεις Σερβίας	40
1.2.1	Η Σερβία ως Μέλος σε Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς.....	40
1.2.2	Σερβία και Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)*	41
1.3	Θεσμικό επιχειρηματικό πλαίσιο	46
1.3.1	Μορφές Εταιρειών*	46
1.3.2	Εταιρική και Προσωπική Φορολογία*	48
1.3.3	Νομοθεσία για τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (Α.Ξ.Ε.).....	53

1.3.4	Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.....	56
1.3.5	Εργατική Νομοθεσία.....	56
1.3.6	Σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.....	57
1.3.7	Προστασία καταναλωτών.....	57
1.3.8	Δικαστικό Σύστημα της Σερβίας.....	57
2.	Οικονομικές Σχέσεις Ελλάδας – Σερβίας*	58
2.1	Διμερείς Οικονομικο-Εμπορικές Ροές.....	58
2.1.1	-Διμερείς Εμπορικές Ροές.....	58
2.1.2	Υπηρεσίες - Τουριστικές Ροές.....	60
2.2	Ελληνικές επενδύσεις στη Σερβία.....	61
2.3	Διμερής Συνεργασία σε επιμέρους Τομείς & Θεσμικό Πλαίσιο Οικονομικής Συνεργασίας.....	62
	Ενέργεια.....	62
	Τουρισμός.....	62
	Μεταφορές.....	62
	Περιβάλλον.....	63
	Υγεία.....	63
	3 ^η Σύνοδος του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ).....	63
	Συνεργασία Ελλάδας-Σερβίας εντός πολυμερούς πλαισίου.....	64
	Εκατέρωθεν Ελληνο-Σερβικές Επισκέψεις Οικονομικού ενδιαφέροντος.....	64
2.4	Δράσεις οικονομικής διπλωματίας (2019-2020)*.....	66
3.	Συμπεράσματα – Προτάσεις	69
3.1.	Προοπτική ενίσχυσης Ελληνικής Επιχειρ. Παρουσίας*.....	69
3.2.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ.....	77
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ.....	81
	ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	82

Βασίλειος Σκρόνιας, Γενικός Σύμβουλος ΟΕΥ Α΄
(συντονισμός, ανάλυση, επιμέλεια κειμένου)

Μάριος Μπελιμπασάκης, Σύμβουλος ΟΕΥ Β΄
(επιμέρους συμβολή*)

Όλγα Μπάρμπα, Γραμματέας ΟΕΥ Γ΄
(μορφοποίηση κειμένου)

1. Οικονομία της Σερβίας

1.1 Επισκόπηση της σερβικής οικονομίας

Η Δημοκρατία της Σερβίας βρίσκεται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, με συνολική **γεωγραφική** έκταση 88.361km² και είναι η τρίτη μεγαλύτερη χώρα στη Βαλκανική Χερσόνησο, μετά την Ελλάδα και τη Βουλγαρία.

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Σερβίας, ο **πληθυσμός** της χώρας είναι 7 εκατομμύρια κάτοικοι (δίχως το Κόσσοβο και Μετόχι). Περίπου το 20% του πληθυσμού ζει στην πρωτεύουσα, το Βελιγράδι. Οι **γυναίκες** αποτελούν το 51,31% του συνολικού πληθυσμού. Η Σερβία έχει **εργατικό δυναμικό** 3,1 εκατομμυρίων από τα επτά εκατομμύρια του πληθυσμού της. Οι Σέρβοι αντιπροσωπεύουν το 83,32% του πληθυσμού, ενώ οι σημαντικότερες **εθνικές μειονότητες** είναι οι Ούγγροι (3,53%), οι Ρομά (2,05%), οι Βόσνιοι (2,02%), οι Κροάτες (0,81%) και οι Σλοβάκοι (0,73%).

Η Σερβία έχει σημαντικό **ορυκτό πλούτο**, όπως αξιοσημείωτες ποσότητες άνθρακα, μόλυβδου, ψευδαργύρου, χαλκού και χρυσού, αλλά η έλλειψη επενδύσεων, η οποία έχει επηρεάσει τον **μεταλλευτικό τομέα** επί αρκετά χρόνια, εμποδίζει την οικονομία της χώρας να επωφεληθεί επαρκώς από αυτόν τον πλούτο.

Οι **μεγαλύτερες πόλεις** είναι η πρωτεύουσα Βελιγράδι (πληθυσμός 1,7 εκατομμύρια), το Νόβι Σαντ-Νοβί Σαδ (350,000 άτομα), Νις-Νις (258,000 κάτοικοι) και Κραγκιούγιεβατς-Kragujevac (179,000 πολίτες).

Πολίτευμα	<i>Κοινοβουλευτική Δημοκρατία</i>	Πληθυσμός	<i>7,5εκατ.</i>
Αρχηγός του Κράτους	<i>Πρόεδρος Δημοκρατίας</i>	Πρωτεύουσα	<i>Βελιγράδι</i>

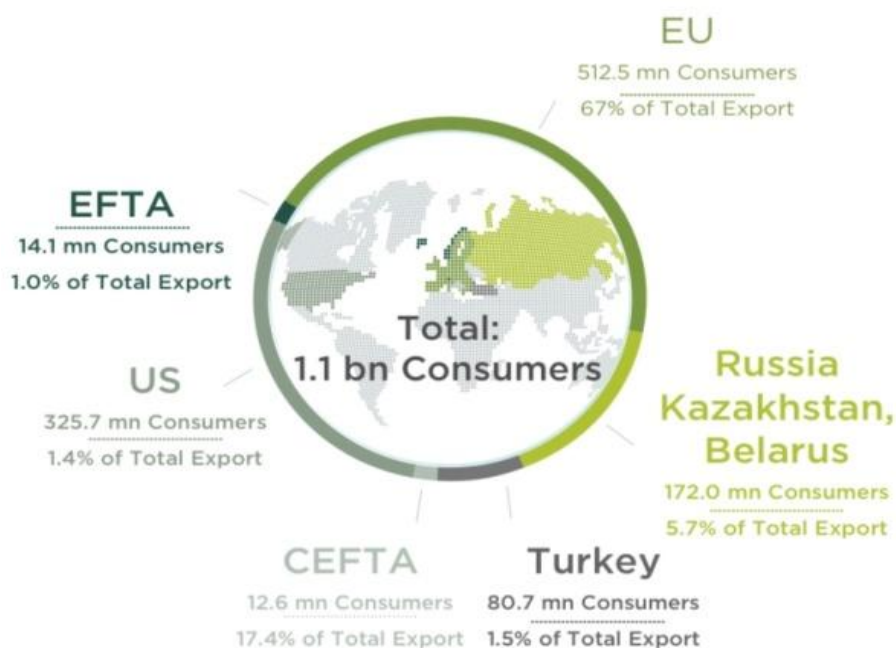
Η **Σερβική εθνοσυνέλευση** αποτελείται από 250 μέλη με τετραετή θητεία. Οι τελευταίες βουλευτικές εκλογές διεξήχθησαν το καλοκαίρι του 2020. Το Κυβερνών Προοδευτικό Κόμμα και το Σοσιαλιστικό Κόμμα κατέχουν τη συντριπτική πλειοψηφία στην σερβική Εθνοσυνέλευση. Το Προοδευτικό Κόμμα Σερβίας (SNS) του Προέδρου Βούτσιτς, παρά το γεγονός ότι πέτυχε αυτοδυναμία στις εκλογές του 2016 και 2020, επιλέγει να σχηματίζει κυβερνητικούς συνασπισμούς με το Σοσιαλιστικό Κόμμα Σερβίας. Το SNS προέκυψε από στελέχη του Ριζοσπαστικού Κόμματος που αποχώρησαν, μεταξύ των οποίων και ο πρώην Σέρβος Πρόεδρος Νικόλιτς.

Οι αδυναμίες στην λειτουργία της Σερβικής Εθνοσυνέλευσης αποτελούν από τα ιδιαίτερα αρνητικά σημεία των τελευταίων εκθέσεων προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2019 και 2020).

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Ο σερβικός τύπος σημείωσε εκρηκτική ανάπτυξη στα μέσα της δεκαετίας του `90, όταν κυκλοφόρησαν οι πρώτες ανεξάρτητες εφημερίδες. Τα μεγαλύτερα έντυπα ΜΜΕ έχουν την έδρα τους στο Βελιγράδι και είναι εθνικής εμβέλειας. Τοπικές εφημερίδες με κυκλοφορία μερικών χιλιάδων φύλλων υπάρχουν σχεδόν σε όλες τις σερβικές πόλεις. Η σημερινή κατάσταση στη Σερβία στον τομέα των ΜΜΕ αποτελεί αντικείμενο

αρνητικών σχολίων από Διεθνείς Οργανισμούς, σχετικά με αδυναμίες και ελλείμματα, ιδιαίτερα όσον αφορά την ελευθερία έκφρασης και την ανεξαρτησία των ΜΜΕ.

Η Σερβία απέκτησε το **καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας στην ΕΕ** με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου την 1η Μαρτίου 2012. Το Σεπτέμβριο του 2013 τέθηκε σε ισχύ συμφωνία σταθεροποίησης και σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και της Σερβίας. Τελικά, στις 21 Ιανουαρίου 2014, πραγματοποιήθηκε η 1η Διακυβερνητική Διάσκεψη, σηματοδοτώντας την επίσημη έναρξη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης της χώρας στην ΕΕ. Η Σερβία έχει, επίσης, υπογράψει **αρκετές εμπορικές συμφωνίες** όπως η Ευρωπαϊκή Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) και η Κεντροευρωπαϊκή Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (CEFTA), καθώς και συμφωνίες με την ΕΕ, την Τουρκία, τη Λευκορωσία, το Καζακστάν και τη Ρωσία κ.ά. Το εμπόριο με τις ΗΠΑ διεξάγεται στο πλαίσιο του αμερικανικού συστήματος γενικευμένων προτιμήσεων (ΣΓΠ ή GSP). Το ΣΓΠ των ΗΠΑ παρέχει προτιμησιακό δασμολογικό καθεστώς για περισσότερα από 4.650 σερβικά προϊόντα. Η Σερβία είναι, επίσης, μέλος της Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ).

*Πηγή : Σερβική Υπηρεσία Ανάπτυξης 2019

1.1.1 Βασικά οικονομικά μεγέθη

Τα “fundamentals” της χώρας, κατά τα τελευταία χρόνια, κρίνονται ως αρκετά ικανοποιητικά από τους διεθνείς αναλυτές. Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιοποίησε η Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας-NBS (Μάρτιος 2020), η αύξηση του **ΑΕΠ** το 2019 έφθασε το 4,2% και ο **πληθωρισμός** το 1,85%. Το **κατά κεφαλή εισόδημα** ανέρχεται σε 7,445 ευρώ¹ αν και ο **μέσος καθαρός μισθός** ανέρχεται μόλις σε 475,07 ευρώ ή 59.740 δηνάρια (Ιούνιος 2020). Ο **κρατικός προϋπολογισμός** παρουσίασε έλλειμμα για το 2019 της τάξεως 0,2% του ΑΕΠ, ενώ το **δημόσιο χρέος** ως ποσοστό του ΑΕΠ από 52% το 2019, μειώθηκε στο 48,9% τον Ιανουάριο του 2020². Η **ανεργία** σημειώνει σταθερή διαχρονική μείωση. Κατά το έτος 2019, η ανεργία κυμάνθηκε στο 10.4%.

Πίνακας 1.1: Βασικά Οικονομικά Μεγέθη έτους 2019*

Όνομαστικό ΑΕΠ	45.9 δις ευρώ*	Ανεργία	10,4%*	Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	52%*
Μεταβολή ΑΕΠ	4,2%*	Πληθωρισμός	1,9%	Εξαγωγές	23.398 εκατ. Ευρώ*
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	6.593 ευρώ*	Ισοζύγιο Πληρωμών (% ΑΕΠ)	-6.9%*	Εισαγωγές	27.966 εκατ. Ευρώ*

(*) βλ. κατωτέρω διαφοροποιημένους αντίστοιχους στατιστικούς δείκτες του Δ.Ν.Τ. (σελ. 11)

Πηγή: National Bank of Serbia-NBS

Από το 2014, όταν ανήρθε στην εξουσία ο Πρόεδρος Αλ. Βούτσιτς (Al.Vucic), παρατηρείται μακροοικονομική σταθερότητα και σταδιακή βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος έως και τις αρχές του 2020, **πριν την πανδημία του Covid-19**. Υπενθυμίζεται ότι, κατά το χρονικό διάστημα 2007-2018, η Σερβία προσέλκυσε 26 δις ευρώ Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) και η τάση διατηρήθηκε ανοδική μέχρι τις αρχές του 2020³. Οι καθαρές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ), το έτος 2019, ανήλθαν σε 7,3 δις ευρώ. Τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία για τον μήνα Ιανουάριο 2020 επιβεβαίωσαν την δυναμική των ΑΞΕ (EUR 245.3 εκατ.).

Τα θετικά αποτελέσματα αποτυπώνονται στις ετήσιες βελτιωμένες **αξιολογήσεις των οίκων πιστοληπτικής ικανότητας**. Για το 2019, οι οίκοι S&P και Fitch αναβάθμισαν την πιστοληπτική ικανότητα της Σερβίας σε BB+, ενώ ο οίκος Moody's τη διατήρησε σε Ba3.

Η **σταθερότητα του τραπεζικού τομέα** διατηρήθηκε και ενισχύθηκε περαιτέρω. Το μερίδιο των μη εξυπηρετούμενων δανείων επί του συνόλου (των δανείων) μειώθηκε στο 4,1% στα τέλη Δεκεμβρίου 2019. Η Σερβία για το 2019 βρίσκεται στην 44^η θέση της κατάταξης της Παγκόσμιας Τράπεζας σε ό,τι αφορά την **ευκολία ως προς το Επιχειρείν-Ease of Doing Business** (η χώρα μας κατατάσσεται μόλις στην 79^η θέση). Όμως, όσον αφορά τον **δείκτη ανταγωνιστικότητας** μεταξύ των 140 χωρών του Παγκοσμίου Οικονομικού Φόρουμ (2018-

¹ βλ. IMF Country Report No 20/270, August 2020

² βλ. Αντιπροσωπεία της Ε.Ε. στη Σερβία-Eur.Union Delegation in Serbia, Δ.Ν.Τ.-I.M.F., Γραφείο Στατιστικής της Σερβίας-Statistical Office of the Republic of Serbia, Κεντρική Τράπεζα Σερβίας-National Bank of Serbia-NBS

³ βλ. “Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική”, Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, Ελλ. Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, Αναστατικές Εκδόσεις Διον. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2020, σελ.232-239

2019), η Σερβία κατέλαβε την 65^η θέση, ενώ η Ελλάδα την 57^η⁴. Τέλος η χώρα διακρίνεται επίσης στο **δείκτη καινοτομίας**⁵.

Όπως προαναφέρθηκε, όλοι οι διεθνείς οικονομικοί δείκτες, ακόμη και με μερικές διαφοροποιήσεις, επιβεβαιώνουν ότι τα τελευταία έξι χρόνια, η Σερβία έχει πετύχει **σταθερά αναπτυσσόμενη οικονομία** με βελτίωση των βασικών οικονομικών δεικτών. Μάλιστα, παρά την παγκόσμια επιβράδυνση, κατά το έτος 2018 το ΑΕΠ σημείωσε την πρώτη υψηλότερη μεγέθυνση του της τελευταίας δεκαετίας. Η τάση αυτή βελτιώθηκε ακόμη περαιτέρω κατά το έτος 2019, οφειλόμενη, κατά κύριο λόγο, στις επενδύσεις

Πίνακας 1.2: Βασικά Οικονομικά Μεγέθη 2017-2021e

Κύριοι Δείκτες (Nordea trade)	2017	2018	2019 (e)	2020 (e)	2021 (e)
GDP (billions USD)	44.12	50.51	51.52	55.44	59.95
GDP (Constant Prices, Annual % Change)	2.0	4.4	4.2	-3.0	7.5
GDP per Capita (USD)	6,284	7,223e	7,398	7,992	8,676
General Government Balance (in % of GDP)	0.9	0.7	-0.1	0.1	0.0
General Government Gross Debt (in % of GDP)	58.7	54.5	52.7	49.5	46.5
Inflation Rate (%)	3.1	2.0	1.9	1.4	1.9
Unemployment Rate (% of the Labour Force)	14.1	13.3	10.9	13.4	13.0
Current Account (billions USD)	-2.31	-2.62	-2.99	-2.85	-3.02
Current Account (in % of GDP)	-5.2	-4.8	-6.9	-6.1	-5.5

Πηγή: Nordea- Όμιλος Χρηματο-οικονομικών Υπηρεσιών Σκανδιναβίας⁶

Ο πληθωρισμός, το 2018 βρισκόταν στο 2,0%, ενώ το 2019 συνέχισε να βαίνει μειούμενος (1,9%). Ο **κρατικός προϋπολογισμός** παρουσίασε πλεόνασμα το 2017 όπως και το δύο επόμενα έτη, έστω και μειούμενο. Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε κατά 18% (σωρευτικά) από το 2015, με τη βελτίωση της νομισματικής σύνθεσης μετά την αποπληρωμή δύο ευρωομολόγων (1,75 δισ. Δολάρια ΗΠΑ), την αναχρηματοδότηση πρόσθετων USD 1,1 δισ. από τις διεθνείς αγορές κλπ. Τα ανωτέρω θετικά αποτελέσματα αποτυπώθηκαν στις βελτιωμένες **αξιολογήσεις των οίκων πιστοληπτικής ικανότητας** (S & P, Fitch και Moody's) για το 2017, στις βελτιωμένες προοπτικές το 2018 (S & P), στην επιτυχή ολοκλήρωση της ενδιάμεσης συμφωνίας με το ΔΝΤ και στη μείωση του επενδυτικού ρίσκου της χώρας (Ιούλιος 2019). Το 2018 μάλιστα, εγκρίθηκε ένα μέσο συντονισμού πολιτικής με το ΔΝΤ και ολοκληρώθηκε με επιτυχία η δεύτερη αναθεώρησή του.

Το Υπουργείο Οικονομικών της Σερβίας ανακοίνωσε την 7η.10.2020⁷, ότι το **έλλειμμα του προϋπολογισμού τους πρώτους οκτώ μήνες του έτους 2020** ανήλθε σε 344,6

⁴ βλ. "Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική", Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, op. cit., σελ. 232

⁵ www.globalinnovationindex.org/Home

⁶ <https://www.nordeatrade.com/en/explore-new-market/serbia/economical-context>

δισεκατομμύρια δηνάρια. Το έλλειμμα μόνο τον Αύγουστο ήταν 20,9 δισεκατομμύρια δηνάρια με εισπραχθέντα έσοδα συνολικά 97,7 δισεκατομμύρια, συμπεριλαμβανομένων 89,7 δισεκατομμυρίων φορολογικών εσόδων. Τα **έσοδα του ΦΠΑ** υπολογίστηκαν σε 42,6 δισεκατομμύρια δηνάρια, από τον φόρο κερδών 18,9 δισεκατομμύρια και από τους δασμούς 18,2 δισεκατομμύρια. Τα **μη φορολογικά έσοδα** του προϋπολογισμού άγγιξαν τα 7,5 δισεκατομμύρια δηνάρια, ενώ οι δωρεές τα 0,5 δισεκατομμύρια. Τα **έξοδα** έφθασαν το επίπεδο των 118,6 δισεκατομμυρίων δηναρίων με τις συντάξεις, την υγεία και άλλα ταμεία να απορροφούν 25,5 δισεκατομμύρια. Οι επιδοτήσεις ανήλθαν σε 24,8 δισεκατομμύρια και τα έξοδα για υπαλλήλους 24,8 δισεκατομμύρια. Το **συνολικό δημοσιονομικό έλλειμμα** ήταν 339,9 δισεκατομμύρια δηνάρια τους πρώτους οκτώ μήνες του 2020, ενώ το πρωτογενές δημοσιονομικό έλλειμμα 263,9 δισεκατομμύρια. Το **δημόσιο χρέος** ανήλθε στα 26,61 δισ. Ευρώ στα τέλη Αυγούστου ή 56,7% του ΑΕΠ για το έτος. Όσον αφορά το 2019, το δημόσιο χρέος (ή Χρέος Γενικής Κυβέρνησης) περιορίστηκε σε 23 δισεκατομμύρια ευρώ ή 52 % του ΑΕΠ στα τέλη του 2019 ενώ το **Ισοζύγιο Πληρωμών** αντιπροσώπευε το -6,9% του ΑΕΠ.

Σύμφωνα με επιβεβαιωμένα **στατιστικά στοιχεία του Δ.Ν.Τ. για το έτος 2019**⁸, σημειώνονται οι κάτωθι διαφοροποιήσεις από τα στατιστικά στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Σερβίας ή Εθνικής Τράπεζας Σερβίας-NBS⁹: η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ ήταν 3,5%, τα αποθεματικά συναλλάγματος ανήλθαν σε 12,5 δισεκατομμύρια Ευρώ, οι εξαγωγές αντιπροσώπευαν το 36,2% του ΑΕΠ, οι εισαγωγές το -49,2%, το ισοζύγιο πληρωμών το -6,9%, το ισοζύγιο προϋπολογισμού το 0,2%, το χρέος της γενικής κυβέρνησης το 52,7% ενώ η ισοτιμία του ευρώ προσδιορίστηκε σε 117,9 δηνάρια.

Ως **αρνητικά χαρακτηριστικά της Σερβικής Οικονομίας**, ξένοι αναλυτές¹⁰ υπογραμμίζουν την έλλειψη υποδομών ως προς τις μεταφορές σε μια περικλειστη χώρα, μεγάλο και αναποτελεσματικό δημόσιο τομέα, ευαισθησία στις κλιματικές μεταπτώσεις (γεωργία και ενέργεια), μειωμένη παραγωγικότητα, άτυπη ευρεία χρήση του ευρώ (67%), περιορισμένη ανάπτυξη των πιστώσεων (46%), ακόμη σημαντική αλλά μειούμενη παραοικονομία (24% του ΑΕΠ και 20% ως προς την εργασία) και μετανάστευση του πλέον εξειδικευμένου και νεαρού εργατικού δυναμικού (σε 30% ανέρχεται η ανεργία των νέων).

⁷ βλ. Blic.rs, Rs.n1info.com

⁸ βλ. IMF Country Report No 20/270/ August 2020

⁹ βλ. κατωτέρω πίνακα Μακροοικονομικών Στοιχείων

¹⁰ πχ "Coface for Trade", Synthesis, 9.3.2020, www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/

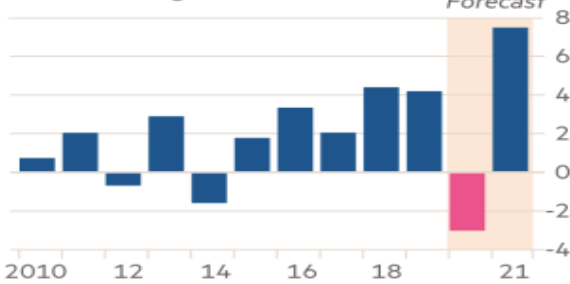
Πίνακας 1.3: Μακροοικονομικά στοιχεία 2017-2020

	2017	2018	2019	α' τετράμηνο 2020
Αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ (σε%)	2,0	4,4	4,2*	5,0
Τιμές καταναλωτή (σε%, σε ετήσια σύγκριση)	3,0	2,0	1,9	1,3
Αποθεματικά συναλλάγματος NBS-Εθνική Τράπεζα Σερβίας (σε εκατ. ευρώ)	9.962	11.262	13.378*	13.115
Εξαγωγές (σε εκατ. ευρώ)	19.312	21.166	23.398*	5.558
Ποσοστό αύξησης εξαγωγών % σε ετήσια σύγκριση	11,1	9,6	10,5	4,6
Εισαγωγές (σε εκατ. ευρώ)	22.343	25.257	27.966*	6.884
Ποσοστό αύξησης εισαγωγών (σε% / σε ετήσια σύγκριση)	14,0	13,0	10,7	7,9
Ισοζύγιο πληρωμών (σε εκατ. ευρώ)	-2.051	-2.076	-3.160*	-989
Ως % του ΑΕΠ	-5,2	-4,8	-6,9	-9,0
Ανεργία (%)	13,5	12,7	10,4	9,7
Μέσος μηνιαίος μισθός	383,9	419,7	465,9	504,0
Ισοζύγιο προϋπολογισμού	0,7	0,6	0,2*	-3,6
Χρέος γενικής κυβέρνησης (%ΑΕΠ)	57,9	53,7	52,0*	51,9
Ισοτιμία δηναρίου/ευρώ	118,47	118,19	117,59*	117,50
ΑΕΠ (σε εκατ. ευρώ)	39.183	42.855	45.912	11.025

Πηγή: NBS-Εθνική Τράπεζα Σερβίας

Hopes are high for a recovery next year

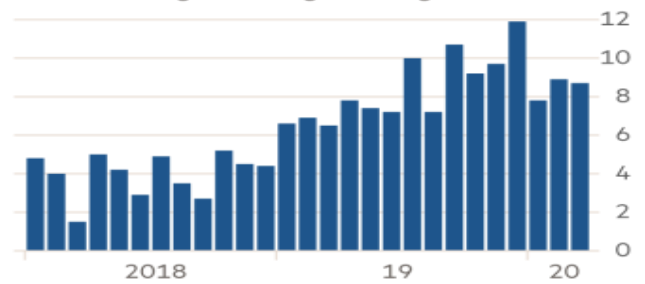
Annual change in GDP (%)

Source: IMF
© FT

Pay improved in the last two years

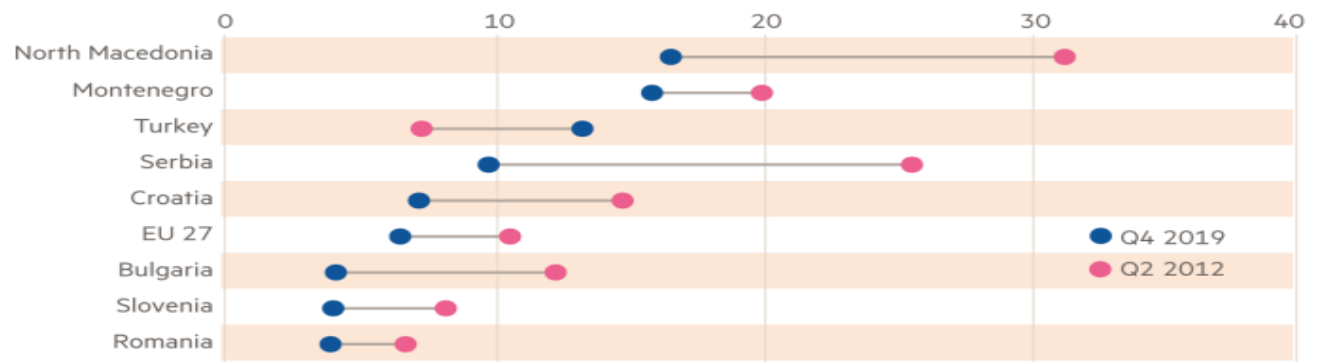
Annual change in real gross wages (%)

Sources: National Bank of Serbia, Refinitiv
© FT

Unemployment remains a problem

Share of active population who are unemployed (%)

Source: Eurostat
© FT

Where Serbia buys from

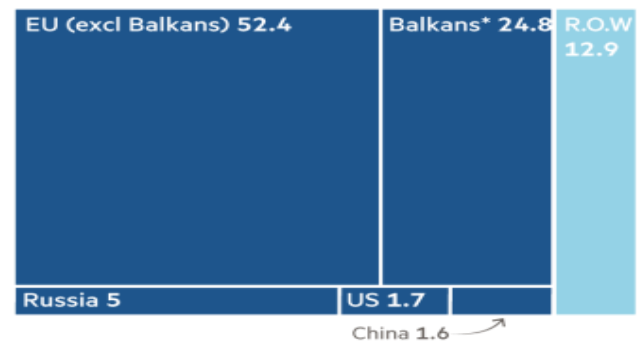
% of imports in 2019

Source: IMF
© FT

Where Serbia sells to

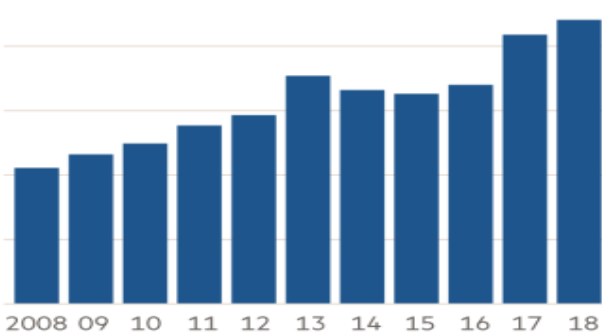
% of exports in 2019

*Romania, Bosnia & Herzegovina, Slovenia, Croatia, Bulgaria, Macedonia, Montenegro, Albania

Foreign investment is at a record high

Stock of foreign direct investment (\$bn)

Source: Unctad
© FT

Γραφείο ΟΕΥ Βελιγραδίου

The trade gap is widening

Trade balance (\$bn)

Source: Refinitiv
© FT

1.1.2 Οικονομικές Συνέπειες Πανδημίας (Covid-19) και Προοπτικές

Όλες οι προβλέψεις για την πορεία της σερβικής οικονομίας εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού είναι δυσοίωνες¹¹. Η νέα κυβέρνηση της Σερβίας (2020) αναμένεται να βρεθεί αντιμέτωπη με ένα πολύ δύσκολο χειμώνα 2021, καθώς οι επιχειρηματίες προειδοποιούν ότι ακόμη και αν η πανδημία σταματήσει σύντομα, κάτι που είναι αρκετά απίθανο, οι επιχειρήσεις τους θα χρειαστούν τουλάχιστον έναν χρόνο για να ανακάμψουν.

Εάν ο αριθμός των νέων κρουσμάτων συνεχίσει να ανεβαίνει και η οικονομική δραστηριότητα να μειώνεται στο ελάχιστο δυνατό, τότε είναι βέβαιο πως το ΑΕΠ της Σερβίας θα μειωθεί περισσότερο από το προβλεπόμενο, ενώ είναι ρεαλιστικό το ενδεχόμενο παύσης λειτουργίας ενός μεγάλου αριθμού μικρών επιχειρήσεων, καθώς και μαζικών απολύσεων.

Κατά το “πρώτο κύμα” της πανδημίας, η Σερβική κυβέρνηση βοήθησε τις ιδιωτικές επιχειρήσεις να καταβάλουν τρεις κατώτερους μισθούς, με την προϋπόθεση να διατηρήσουν τις θέσεις εργασίας έως το τέλος Οκτωβρίου 2020. Χωρίς πρόσθετη βοήθεια από την κυβέρνηση, αυτές οι επιχειρήσεις δύσκολα θα μπορέσουν να αποφύγουν τη μείωση του προσωπικού τους ή την τοποθέτηση των υπαλλήλων τους σε αναγκαστική άδεια.

Ειδικότερα, όσον αφορά στις προβλέψεις για το **ΑΕΠ**, τον Απρίλιο του 2020, λόγω της αύξησης των δαπανών που αφορούσαν στην πανδημία, έγιναν προβλέψεις για πτώση του κατά 1,8%. Έως τον Ιούνιο 2020, στο πλαίσιο της “εκλογικής ατμόσφαιρας”, κυβερνητικοί αξιωματούχοι παρέμεναν πολύ αισιόδοξοι, υποσχόμενοι ότι το ΑΕΠ δεν θα μειωθεί. Ωστόσο, η αύξηση του αριθμού των κρουσμάτων μετά τις εκλογές της 21ης Ιουνίου 2020, περιόρισε την αισιοδοξία τους και οι προβλέψεις πλέον αναφέρουν μείωση του ΑΕΠ (τουλάχιστον κατά 1%).

Οι εκτιμήσεις του **Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)**, τον Ιούλιο του 2020, αναφέρουν μείωση του ΑΕΠ για το έτος 2020 κατά 3% και αύξησή του σε 6% το 2021. Όμως το Δ.Ν.Τ. κατά την πέμπτη και τελική εποπτεία της Σερβικής οικονομίας στο πλαίσιο του Μέσου Συντονισμού Πολιτικής-PCI-(5/10 Οκτ. 2020), αναθεώρησε τις εκτιμήσεις του προς μια ευνοϊκότερη κατεύθυνση. Σύμφωνα με αυτή, η ύφεση της οικονομίας θα περιοριστεί στο 1,5% κατά το 2020 (και θα ανακάμψει το έτος 2021 έως το +5%), το συνολικό δημοσιονομικό έλλειμμα θα είναι μικρότερο από 9% του ΑΕΠ ενώ το δημόσιο χρέος θα παραμείνει κάτω του 60% του ΑΕΠ. Αυτές οι εκτιμήσεις θα επαληθευτούν εφόσον οι Αρχές αποφύγουν τις “εφάπαξ” πληρωμές και τις αυξήσεις στις συντάξεις, ενώ το ΔΝΤ έθεσε παράλληλα ένα όριο στην αύξηση μισθών του δημόσιου τομέα.

Αντίστοιχες, πιο αρνητικές, είναι οι **προβλέψεις της Παγκόσμιας Τράπεζας (Π.Τ.)** κατά το “πρώτο κύμα” της πανδημίας. Στην εξαμηνιαία έκθεση της (Regular Economic Report-RER, Απρίλιος 2020) για τις οικονομικές εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κοσσυφοπέδιο, Μαυροβούνιο, Βόρεια Μακεδονία και Σερβία), χρησιμοποιώντας διαθέσιμα δεδομένα στις 15 Απριλίου 2020, η Π.Τ. εκτιμούσε ότι η οικονομία της Σερβίας αναμενόταν να συρρικνωθεί κατά 2,5% το 2020. Αυτή η προβολή της Π.Τ. θα ίσχυε εφόσον θα αίρονταν τα μέτρα περιορισμού για την καταπολέμηση του COVID 19 έως τα τέλη Ιουνίου 2020. Σύμφωνα όμως με το αρνητικό της σενάριο, η Π.Τ. προέβλεπε περαιτέρω εξάπλωση του

¹¹ Βλ. πχ. εβδομαδιαίο δελτίο του πρακτορείου *Beta-16.7.20 κλπ*

ιού με άρση των μέτρων στα τέλη Αυγούστου 2020 και αντίστοιχη ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας το τελευταίο τρίμηνο του 2020. Σε αυτήν την περίπτωση, η σερβική οικονομία θα συρρικνώνονταν κατά 5,3%. Η δε μείωση της ανάπτυξης στα Δυτικά Βαλκάνια προβλεπόταν να κυμαίνεται μεταξύ -3 και -5,6%. Όμως το Φθινόπωρο 2020, η κατάσταση της πανδημίας επιδεινώθηκε μέσω “δεύτερου κύματος” εξάπλωσής της, κάτι που υπερέβη ακόμη και τα δεδομένα του αρχικού αρνητικού σεναρίου της Π.Τ..

Όσον αφορά την **Σερβία**, ο Πρόεδρος της Σερβίας, Aleksandar Vucic, παραδέχθηκε το καλοκαίρι του 2020, ότι **το κράτος δεν δύναται να παράσχει πρόσθετη βοήθεια**. Συνεπώς οι επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν μειωμένη ζήτηση για τα αγαθά και τις υπηρεσίες τους θα αναγκαστούν να προβούν σε σημαντικές μειώσεις του κόστους παραγωγής, με απολύσεις, περικοπές μισθών ή καθυστερήσεις στις πληρωμές τους. Υπενθυμίζεται ότι οι Σέρβοι ιθύνοντες, στην αρχή της πανδημίας, ανέφεραν ότι η χώρα τους διαθέτει επαρκή αποθέματα ξένου συναλλάγματος και 31 τόνους χρυσού¹².

Σύμφωνα με την Εθνική Υπηρεσία Απασχόλησης, ο **αριθμός των ανέργων αυξήθηκε** κατά 10.800 μεταξύ της 16ης Μαρτίου -όταν προκηρύχθηκε η κατάσταση έκτακτης ανάγκης- και τέλους Ιουνίου 2020, αλλά οι εκτιμήσεις κάνουν λόγο για πολύ υψηλότερο αριθμό. Τα εργατικά σωματεία υποστηρίζουν ότι 300 έως 400 άτομα, κυρίως έκτακτοι εργαζόμενοι, χάνουν την εργασία τους κάθε μέρα. Σύμφωνα με τον πρόεδρο του εργατικού σωματείου «Ανεξαρτησία», Zoran Stojiljković, υπάρχει πιθανότητα η Σερβία να βρεθεί αντιμέτωπη με σχεδόν ένα εκατομμύριο ανέργους, εάν δεν υπάρξει ένα νέο πακέτο χρηματοοικονομικών και άλλων μέτρων στήριξης ως απάντηση στην κρίση που προκλήθηκε από την πανδημία του κορωνοϊού¹³. Ο ίδιος δε, πρότεινε η οικονομική αυτή βοήθεια να δοθεί στις επιχειρήσεις των οποίων η παραγωγή μειώθηκε κατά 15 έως 20 τοις εκατό και όχι σε όλες.

Οι οικονομολόγοι από την πλευρά τους είναι διχασμένοι σχετικά με το αν η κυβέρνηση πρέπει να υποστηρίξει την επιχειρηματική κοινότητα με πρόσθετα κίνητρα και οικονομική βοήθεια. Μερικοί θεωρούν ότι δεν υπάρχει δυνατότητα για κάτι τέτοιο, ενώ άλλοι προτείνουν την επιλεκτική βοήθεια, δηλαδή προς τους τομείς που έχουν πληγεί περισσότερο, όπως ο τουρισμός, η δημιουργική βιομηχανία και οι μεταφορές.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα άλλο πακέτο οικονομικής βοήθειας, καταλήγει η ανάλυση, η μελλοντική κυβέρνηση θα πρέπει να δανειστεί, αυξάνοντας έτσι το δημόσιο χρέος, που έχει ήδη ανέλθει στα 26,79 δισ. ευρώ (57,2% του ΑΕΠ, ενώ ο προϋπολογισμός θέτει ως όριο το 60%). Η Σερβία δανείστηκε ένα δισ. ευρώ τον Μάιο 2020 με την έκδοση ευρωομολόγων και κάτι ανάλογο ίσως να είναι εκ νέου απαραίτητο. Το μέγεθος του επόμενου δανεισμού θα εξαρτηθεί από την πορεία της πανδημίας και την επακόλουθη πτώση της οικονομικής δραστηριότητας.

Συνεπώς είναι προφανές ότι οι **οικονομικές επιπτώσεις του COVID19**, όπως συμβαίνει διεθνώς, πρόκειται να αλλάξει ριζικά την προ της πανδημίας θετική εικόνα και της **σερβικής οικονομίας**. Η μείωση των **τουριστικών εισροών** στη Σερβία θα επιφέρει απώλεια εσόδων περίπου 1 δις ευρώ, σύμφωνα με την YUTA (Ένωση Ταξιδιωτικών Πρακτόρων Σερβίας)¹⁴. Ο δε αντίκτυπος στον **γεωργικό τομέα** θα αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα για την Σερβική

¹² Ekarija, 14.4.20, σελ.1

¹³ βλ. αγγλόφωνο δελτίο του πρακτορείου Beta-16.7.20

¹⁴ Beta News, no 5926, σελ. 4

οικονομία. Τόσο οι **εξαγωγές** όσο και οι **εισαγωγές** εκτιμάται ότι θα μειωθούν κατά 10% και οι επενδύσεις κατά 5,2% το 2020. Η πτώση των **δημοσίων επενδύσεων** υπολογίζεται να είναι χαμηλότερη από την πτώση των **ιδιωτικών επενδύσεων**, καθώς οι κατασκευές, συνήθως, παρουσιάζουν ανάπτυξη το καλοκαίρι.

Η αναμενόμενη μετατόπιση του **δημοσιονομικού ισοζυγίου** θα είναι σημαντική με αποτέλεσμα το έλλειμμα να ανέλθει στο 7% του ΑΕΠ το 2020. Το δημόσιο χρέος προβλέπεται να φθάσει το 64% του ΑΕΠ έως το τέλος του 2020, καθώς η μείωση των εσόδων θα πρέπει να αντισταθμιστεί. Όπως προαναφέρθηκε, το ποσοστό ανεργίας υπολογίζεται να αυξηθεί σημαντικά μεταξύ 13,9% έως 18-19% από το σημερινό 10,4%. Οι δε τομείς των υπηρεσιών και του τουρισμού θα επηρεαστούν περισσότερο.

Το δε **γειτονικό και διεθνές οικονομικό περιβάλλον για την Σερβία** θα είναι εξίσου προβληματικό. Σύμφωνα με την κα Linda Van Gelder, Διευθύντρια της Παγκόσμιας Τράπεζας για τα **Δυτικά Βαλκάνια**, «το μέγεθος της ύφεσης εξαρτάται από τη διάρκεια της πανδημίας στην Ευρώπη (...) δεν υπάρχει αμφιβολία ότι προκαλεί σημαντικότερες αρνητικές επιπτώσεις για τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης, την παράλυση της οικονομικής δραστηριότητας και υπονόμηση της ευημερίας των ανθρώπων (...)». Η ύφεση σε όλες τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων θα οδηγήσει σε σημαντική πτώση τόσο της εγχώριας όσο και της ξένης ζήτησης κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί και τα μέτρα κοινωνικής απόστασης έχουν ιδιαίτερα παρατεταμένο αντίκτυπο στον τουρισμό και τις υπηρεσίες, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 50% της συνολικής απασχόλησης σε πέντε χώρες της περιοχής και το 75% στο Μαυροβούνιο. Τα προβλήματα τόσο σε ό,τι αφορά την προσφορά και τη χαμηλότερη ζήτηση επηρεάζουν πολλούς μεταποιητικούς τομείς, ενώ οι περιορισμοί ρευστότητας και η οξεία αβεβαιότητα περιορίζουν τις επενδύσεις.

Ο κύριος κίνδυνος για τα Δυτικά Βαλκάνια είναι ότι μια παρατεταμένη πανδημία, καθώς και μια βαθύτερη ύφεση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα μπορούσαν να καταστήσουν δύσκολη την αντιμετώπιση της εξελισσόμενης οικονομικής κρίσης. Οι περισσότεροι άνθρωποι στα Δυτικά Βαλκάνια βασίζονται στην αυτό-απασχόληση, τη μερική απασχόληση και τα εισοδήματα από αδήλωτες δραστηριότητες. Αυτές οι ομάδες είναι ευάλωτες στην κρίση αλλά είναι δύσκολο να υποστηριχθούν μέσω συμβατικών μέτρων.

Σύμφωνα με την σχετική έκθεση της Π.Τ.¹⁵, ενδέχεται να απαιτείται πρόσθετη υποστήριξη - προσαρμοσμένη στο τοπικό πλαίσιο για την υποστήριξη όλων των ευάλωτων ομάδων στην περιοχή.

Οι περισσότερες χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, ανακοίνωσαν την επέκταση της κάλυψης των υπάρχοντων προγραμμάτων κοινωνικής στήριξης για τις υπο-απασχολούμενες οικογένειες και τα πιο ευάλωτα άτομα.

Δεδομένης της αβέβαιης διάρκειας αυτής της κρίσης, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής παντού αντιμετωπίζουν το ίδιο δίλημμα: η χρήση όλου του διαθέσιμου δημοσιονομικού χώρου για τον μετριασμό του άμεσου αντίκτυπου μπορεί να αποδειχθεί "πυρκαγιά" αν συνεχιστεί η κρίση. Επομένως, οι πολιτικές αποκρίσεις πρέπει να μετριάσουν τα άμεσα αποτελέσματα, να προσαρμοστούν στις νέες πραγματικότητες που ενδέχεται να προκύψουν και να αφήσουν χώρο για να προετοιμάσουν την οικονομία για ανάκαμψη.

¹⁵ βλ. <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-regular-economic-report>

Η έκθεση εστιάζει στον μακροοικονομικό αντίκτυπο του COVID-19 στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και την ανάγκη για πρόσθετη ανάλυση. Μια σειρά από περιοδικές εκθέσεις της Π.Τ., προσπαθούν να εξετάσουν τον αντίκτυπο σε συγκεκριμένους οικονομικούς ή κοινωνικούς τομείς, καθώς και τη φτώχεια ή την κατανομή εισοδήματος στην περιοχή.

Όσον αφορά το **διεθνές επιχειρηματικό πλαίσιο**, σύμφωνα με διαδικτυακό σεμινάριο που διοργανώθηκε από το Γαλλικό Εμπορικό Επιμελητήριο την (Απρίλιος 2020), οι συμμετέχοντες του τομέα των **μεγάλων δικτύων διανομής** και εφοδιαστικής αλυσίδας (logistics), συμφωνήσαν ότι η κρίση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων θα είναι βαθιά. Αλλά τόνισαν ότι θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με διάφορους τρόπους, όπως την “στροφή” προς την **ψηφιοποίηση**. Η πανδημία έχει επηρεάσει ουσιαστικά τις **μεταφορές**, κυρίως τις οδικές. Υπάρχει πρόβλημα με την έλλειψη προσωπικού σε ορισμένες χώρες και πολλές συνοριακές διαβάσεις παραμένουν κλειστές, όπως και με τον εφοδιασμό από την Κίνα. Ταυτόχρονα το **εμπόριο μαγιάς** έχει αυξηθεί πέντε έως δέκα φορές με την ίδια περίοδο πέρυσι. Η δομή των απαιτήσεων άλλαξε, αυξήθηκαν οι **απαιτήσεις για αλεύρι, κονσερβοποιημένα τρόφιμα, χαρτί υγείας καθώς και οι διαδικτυακές πωλήσεις**. Η **περιορισμένη χωρητικότητα** αποτελούσε εμπόδιο για τους προμηθευτές και οι μεταφορείς είδαν την κυκλοφορία να επιβραδύνεται. Μετά από λίγες εβδομάδες, η κατάσταση κάπως βελτιώθηκε. Όσον αφορά την εφοδιαστική αλυσίδα, η όλη κατάσταση είχε προκαλέσει αρχικά “σοκ” και πανικό. Οι απαιτήσεις αυξήθηκαν και οι προμηθευτές δεν ήταν έτοιμοι. Γενικώς αυτή η κρίση είναι μια μεγάλη πρόκληση για την **αλυσίδα εφοδιασμού**. Το μέλλον των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων θα αλλάξει και ότι ο τομέας των οδικών μεταφορών ίσως αναθεωρηθεί. Εξετάζονται **καινοτομίες** και επαναστατικές λύσεις, όπως αυτοματοποιημένα φορτηγά. Η **Κίνα** είναι πολύ σημαντική όσον αφορά την κυκλοφορία **εμπορευματοκιβωτίων**, η οποία μειώθηκε κατά 9%. Αυτό σίγουρα θα έχει αντίκτυπο στους λιμένες κλπ των Βαλκανίων. Όσον αφορά τις **αυτοκινητοβιομηχανίες**, πολλές εταιρείες έπαυσαν να λειτουργούν. Στην ευρωπαϊκή αγορά, η παραγωγή μειώθηκε κατά 24% σε 25% τον Μάρτιο και τον Απρίλιο 2020.

1.1.3 Η Δομή της Οικονομίας

Πίνακας 1.5 - Συμβολή κάθε κλάδου στο ΑΕΠ (2019)

Συμβολή κάθε κλάδου στο ΑΕΠ (2019)	Αγροτικός Τομέας	Βιομηχανία	Υπηρεσίες
(%ΑΕΠ)	6.3	25.5	50.0
(% ετήσιας μεταβολής)	15.2	2.8	2.8
Απασχόληση ανά κλάδο (% επί της συνολικής απασχόλησης)	16.9	25.1	58.0

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

A. Γεωργία

Η συμβολή της γεωργίας στο ΑΕΠ της Σερβίας παραμένει υψηλή παρά την **υποχώρησή της κατά την τελευταία δεκαετία**. Το έτος 2019, ο γεωργικός τομέας αντιπροσώπευε το **6,3% του ΑΕΠ** της χώρας, απασχολώντας σχεδόν το 16.9% του εργατικού δυναμικού (βλ. Παγκόσμια Τράπεζα). Η Σερβία έχει πολύ ευνοϊκές φυσικές συνθήκες (γη και κλίμα) για **ποικίλη γεωργική παραγωγή**. Το ηπειρωτικό κλίμα με κρύους χειμώνες και ζεστά υγρά καλοκαίρια είναι ιδανικό για **εντατική παραγωγή φρούτων**.

Προ πενταετίας η χώρα διέθετε 5.056.000 εκτάρια γεωργικής γης (0,7 εκτάρια κατά κεφαλήν), εκ των οποίων 3.294.000 εκτάρια είναι αρόσιμη γη (0,45 εκτάρια κατά κεφαλή). Το έτος 2020 η Σερβία διαθέτει 5 εκατομμύρια εκτάρια γεωργικής γης. Οι **γεωργικές εξαγωγές** αποτελούν περισσότερο από το ένα πέμπτο όλων των πωλήσεων της χώρας στην παγκόσμια αγορά. Η Σερβία είναι ένας από τους μεγαλύτερους **προμηθευτές κατεψυγμένων φρούτων** στην ΕΕ (ο μεγαλύτερος στη γαλλική αγορά και 2ος μεγαλύτερος στη γερμανική αγορά). Η ίδια χώρα είναι επίσης από τους μεγαλύτερους προμηθευτές φρούτων στην αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη Γερμανία και τη Γαλλία να αποτελούν τις σημαντικότερες χώρες πελάτες της.

Η γεωργική παραγωγή είναι πιο εμφανής στη Βοϊβοντίνια στην εύφορη πεδιάδα της Πανόνιας. Η **Βοϊβοντίνια** αντιπροσωπεύει το 84% της συνολικής καλλιεργήσιμης γης. Άλλες **γεωργικές περιοχές** περιλαμβάνουν τα Macva, Pomoravlje, Tamnava, Rasina και Jablanica.

Η **δομή της γεωργικής παραγωγής** αποτελείται κατά 70% από την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και 30% κτηνοτροφικών. Περίπου το 90% της αρόσιμης γης είναι ιδιόκτητο και το 10% ανήκει στο κράτος. Σύμφωνα με την απογραφή της Σερβικής Γεωργίας του 2012, το 99,6% των γεωργικών οντοτήτων ήταν οικογενειακά νοικοκυριά και το 0,4% νομικά πρόσωπα. Το μέσο μέγεθος της οικογενειακής εκμετάλλευσης ανέρχεται σε 4,5 εκτάρια και το μέσο μέγεθος των εμπορικών εγγεγραμμένων εκμεταλλεύσεων εκτιμάται σε 10,6 εκτάρια¹⁶.

Η Σερβία είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος παραγωγός δαμάσκηνων στον κόσμο (582.485 τόνους), ο δεύτερος μεγαλύτερος σμέουρων (89.602 τόνους), σημαντικός παραγωγός αραβοσίτου (6,48 εκατομμύρια τόνους ή 32η στον κόσμο) και σίτου (2,07 εκατομμύρια τόνους ή 35^η παγκοσμίως). Άλλα σημαντικά σερβικά γεωργικά προϊόντα είναι τα εξής: ηλιάνθος, ζαχαρότευτλα, σόγια, πατάτες, μήλα, χοιρινό κρέας, βόειο κρέας, πουλερικά και γαλακτοκομικά προϊόντα. Η παραγωγή **φρούτων** αποτελείται κυρίως από μήλα, σταφύλια, δαμάσκηνα, ροδάκινα, αχλάδια και μούρα. Στη Σερβία χρησιμοποιείται ευρέως η επεξεργασία φρούτων για δημιουργία τελικών προϊόντων όπως το μπράντι, οι μαρμελάδες, οι χυμοί και οι κομπόστες. Οι κύριες **καλλιέργειες** είναι ο αραβόσιτος και το σιτάρι, μαζί με το κριθάρι, τη βρόμη και τη σίκαλη. Τα **ζωικά προϊόντα** που εξάγονται περιλαμβάνουν χοιρινό κρέας, γαλακτοκομικά προϊόντα, πουλερικά και βόειο κρέας

Στη Σερβία υπάρχουν 56.000 εκτάρια **αμπελώνων**, που παράγουν περίπου 230 εκατομμύρια λίτρα κρασί ετησίως. Οι πιο διάσημες περιοχές αμπελοργίας βρίσκονται στη Βοϊβοντίνια και τη Σουματίγια.

Το σερβικό **φορολογικό σύστημα διαφοροποιεί** τις γεωργικές εταιρείες και τις μεμονωμένες/ατομικές ιδιοκτησίες κατά τη φορολόγησή τους. Στον τομέα της φορολογίας, οι γεωργικές νομικές οντότητες έχουν την ίδια μεταχείριση με όλα τα άλλα νομικά πρόσωπα και εμπίπτουν στο εταιρικό φορολογικό σύστημα. Όμως οι μεμονωμένοι αγρότες είναι φυσικά πρόσωπα και φορολογικά εμπίπτουν στο ατομικό σύστημα φόρου εισοδήματος.

Η άνοδος των **τιμών των καυσίμων** επηρεάζει ιδιαίτερα τον γεωργικό τομέα αυξάνοντας σημαντικά το κόστος της συγκομιδής των σπόρων. Το έτος 2020 οι τιμές των καυσίμων

¹⁶ βλ. "Αγορά Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανία στη Σερβία", Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σερβία, Σεπτέμβριος 2020, 37 σελ.- <http://www.agora.mfa.gr/infocfiles-menu/infocfile/71975>

αυξήθηκαν στα μέσα της γεωργικής περιόδου, πριν από τη συγκομιδή τους. Μαζί με άλλους παράγοντες (πχ επιδημία Covid-19), αυτό οδήγησε σε αύξηση των τιμών των βασικών γεωργικών προϊόντων όπως σιτάρι, σόγια, καλαμπόκι.

Από την άλλη πλευρά, η σερβική κυβέρνηση παρείχε υψηλότερες τιμές αγοράς καλαμποκιού, σίτου και άλλων δημητριακών, για να στηρίξει τον γεωργικό τομέα, ο οποίος υπέστη σοβαρές **ζημιές τον Μάρτιο-Μάιο του 2020**, λόγω απαγόρευσης λειτουργίας των λαϊκών, υπαίθριων ή **“πράσινων αγορών”**. Η αποζημίωση με τη μορφή υψηλότερων τιμών αγοράς σιτηρών, ωστόσο, αποτελεί σημαντική ενίσχυση μόνο για τους παραγωγούς δημητριακών, ενώ οι καλλιεργητές φρούτων και ιδιαίτερα οι καλλιεργητές λαχανικών υπέστησαν μεγάλες απώλειες. Στα μέσα Ιουνίου 2020, στους παραγωγούς βύσσινου προσφέρθηκε τόσο χαμηλή τιμή αγοράς που πολλοί από αυτούς εγκατέλειψαν τη συγκομιδή. Η απαγόρευση της λειτουργίας των **“πράσινων αγορών”** διήρκεσε κατά την περίοδο της αρχικής σοδιάς φρούτων και λαχανικών, ακριβότερης και πιο κερδοφόρας. Περαιτέρω πτώση αυτών των τιμών φαινόταν αναπόφευκτη μετά την λήξη της θερινής περιόδου έτους 2020, με αποτέλεσμα οι παραγωγοί να μην έχουν την ευκαιρία να αντισταθμίσουν εν μέρει τις απώλειές τους.

Οι χαμηλότερες **τιμές χονδρικής** δεν σημαίνουν σημαντικά χαμηλότερες **τιμές για τους καταναλωτές**. Πολλά γεωργικά προϊόντα με χαμηλότερη τιμή αγοράς σημείωσαν σημαντικά υψηλότερες τιμές στις **“πράσινες αγορές”** τον Ιούνιο του 2020 από ό, τι την αντίστοιχη περίοδο του 2019 (πατάτες, χοιρινό κρέας, φασολάκια κ.λπ.). Επίσης, οι τιμές καταναλωτή για την εισαγωγή φρούτων και λαχανικών (καρπούζια, πεπόνια, μπανάνες, σκόρδα και λεμόνια) ήταν πολύ ακριβές σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Αυτό οφείλεται στο **κλείσιμο ορισμένων συνόρων** που συνέβαλε σε υψηλότερες τιμές μεταφοράς.

B. Βιομηχανία

Ο βιομηχανικός τομέας χρίζει εκσυγχρονισμού και ξένων επενδύσεων. Η Σερβική βιομηχανία συνεισφέρει κατά 25,5% στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας και απασχολεί το 25,1% του εργατικού δυναμικού.

B.1. Μεταποιητικός Τομέας

Ο Σερβικός δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζεται από τους τομείς της επεξεργασίας τροφίμων, αυτοκινητοβιομηχανίας, εξορύξεων βασικών μετάλλων, μη σιδηρούχων μετάλλων, φαρμακοβιομηχανίας κλωστοϋφαντουργικών, χημικών, ελαστικών, μηχανημάτων, ηλεκτρονικών, ζάχαρης, επίπλων κ.ά. Η Σερβία διαθέτει **14 ελεύθερες εμπορικές ζώνες (E.Z.)** ενώ από τον Σεπτέμβριο του 2017, ο κλάδος προσελκύει πολλές άμεσες ξένες επενδύσεις.

Η βιομηχανία ήταν **ο οικονομικός τομέας που επλήγη περισσότερο** τόσο από τις κυρώσεις του ΟΗΕ ή το διεθνές εμπορικό εμπάργκο και τον βομβαρδισμό του ΝΑΤΟ κατά τη δεκαετία του 1990, όσο και από τη μετάβαση στην οικονομία της αγοράς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000. Η βιομηχανική παραγωγή σημείωσε δραματική συρρίκνωση. Το 2013 η ανωτέρω παραγωγή ήταν περίπου το ήμισυ αυτής του 1989.

Η **αυτοκινητοβιομηχανία** της Σερβίας αποτελεί σημαντικό μέρος της οικονομίας της χώρας. Ο τομέας κυριαρχείται από γερμανικές βιομηχανίες. Ο εν λόγω κλάδος αντιπροσωπεύει το 10% των εξαγωγών της Σερβίας καθώς και το 14% των ξένων επενδύσεων. Η αυτοκινητοβιομηχανία παρέχει απασχόληση σε περισσότερα από 40.000 άτομα. Η Fiat

Chrysler Automobile είναι ο μεγαλύτερος “κλαδικός” επενδυτής στη Σερβία. Η εταιρεία παράγει τουλάχιστον 100.000 οχήματα ετησίως, τα οποία εξάγονται κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας και στη Ρωσία, καθώς και στις αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ρωσία εισάγει το 31% των αυτοκινήτων της Σερβίας.

Η αυτοκινητοβιομηχανία εντοπίζεται, κυρίως, στο σύμπλεγμα που βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή της πόλης Kragujevac ενώ οι εξαγωγές της υπερβαίνουν τα δύο δισεκατομμύρια δολάρια.

Η **βιομηχανία τροφίμων** είναι γνωστή τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Μερικά από τα διεθνή εμπορικά “σήματα” του κλάδου τροφίμων και ποτών είναι εγκατεστημένα στη Σερβία όπως οι PepsiCo, Nestlé, Coca-Cola (Βελιγράδι), Heineken (Νόβι Σαντ) και Carlsberg (Backa Palanka) ή Nordzucker της βιομηχανίας ζάχαρης.

Η βιομηχανία **ηλεκτρικών** και **ηλεκτρονικών** της Σερβίας βρέθηκε στην κορύφωσή της τη δεκαετία του 1980 αλλά σήμερα αντιπροσωπεύει το ένα τρίτο του τότε μεγέθους της. Την τελευταία δεκαετία αναζωογονήθηκε μέσω επενδύσεων εταιρειών όπως η Siemens (ανεμογεννήτριες) στη Subotica, της Panasonic (συσκευές φωτισμού) στο Svilajnac, στο Valjevo και στο Gorenje (ηλεκτρικές οικιακές συσκευές). Η Σερβία κατασκευάζει, επίσης, Intel smartphones με την ονομασία Tesla smartphones.

Η **φαρμακευτική βιομηχανία** στη Σερβία περιλαμβάνει δώδεκα κατασκευαστές γενόσημων φαρμάκων, εκ των οποίων η Hemofarm στη Vrsac και η Galenika στο Βελιγράδι, αντιπροσωπεύουν το 80% του όγκου παραγωγής. Η εγχώρια παραγωγή καλύπτει πάνω από το 60% της τοπικής ζήτησης.

B.2 Μεταλλευτική Βιομηχανία

Εκτιμάται ότι η Σερβία διαθέτει **ορυκτούς πόρους** αξίας 263 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Ωστόσο, η αξία των εξορύξεων περιορίζεται, προς το παρόν, μόνο στο ποσό των 3,7 δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ.

Δεδομένου ότι ο εξορυκτικός τομέας αποτελεί μια επιχείρηση έντασης κεφαλαίου, η χώρα έχει “ανοίξει τις πόρτες της” σε **ξένους επενδυτές**. Πολλές ξένες εταιρείες που ασχολούνται με την εξόρυξη προέρχονται από τον Καναδά και τις ΗΠΑ. Υπάρχουν, επίσης, άνω των 100 πεδίων γεωλογικής εξερεύνησης στη Σερβία ενώ ξένες εταιρείες επενδύουν 10-100 εκατομμύρια USD κάθε χρόνο στο χώρο αυτό.

Συνεπώς η **εξορυκτική βιομηχανία** της Σερβίας είναι συγκριτικά ισχυρή. Η χώρα είναι πλούσια σε ορυκτούς πόρους όπως ο άνθρακας, ο χαλκός ή ο χρυσός.

Η Σερβία είναι πολύ μεγάλος παραγωγός **άνθρακα** στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (7ος στην Ευρώπη) και 18ος διεθνώς. Οι εξορύξεις πραγματοποιούνται στις περιοχές Kolubara και Kostolac. Η χώρα αποτελεί, επίσης, τον 23ο μεγαλύτερο παραγωγό **χαλκού** στον κόσμο (3ο στην Ευρώπη). Η εξόρυξή του γίνεται από την Zijin Bor Copper, σημαντική εξορυκτική εταιρεία που εξαγοράστηκε από την κινεζική Zijin Mining το 2018. Τα ορυχεία εξόρυξης **χρυσού** βρίσκονται στην ανατολική Σερβία σε περιοχές όπως Bor, Raska, Majdanpek, Negotin, Zajecar ή Medvedja. Σημαντική εκχύλιση **χρυσού** αναπτύσσεται στη περιοχή του Majdanpek.

Οι πλούσιοι ορυκτοί πόροι συνέβαλαν στη ανάδειξη της χώρας σε κορυφαίο παραγωγό **χάλυβα**. Η ετήσια παραγωγή, περίπου, 2 εκατομμυρίων τόνων ακατέργαστου χάλυβα, προέρχεται εξ ολοκλήρου από τη χαλυβουργεία του Smederevo, συμφερόντων του κινεζικού ομίλου Hesteel.

B.3. Κλάδος Κατασκευών και Μηχανημάτων

Η βιομηχανία μηχανημάτων και κατασκευών βρίσκεται κυρίως στην πρωτεύουσα της χώρας. Αυτός ο τομέας αναπτύσσεται ραγδαία λόγω του εκσυγχρονισμού των τριών μεγάλων πόλεων της Σερβίας, του Βελιγραδίου, του Νόβι Σαντ και του Νις. Ο κλάδος επηρεάστηκε δυσμενώς από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Εκείνη την εποχή, άνω των 2.000 κατασκευαστικών εταιρειών έπαυσαν τις δραστηριότητές τους, 100 άλλες χρεοκόπησαν και περισσότεροι από 20.000 εργαζόμενοι έχασαν τη δουλειά τους. Παρ' όλα αυτά, η βιομηχανία ανέκαμψε τα επόμενα χρόνια και τώρα αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό λόγω των ευνοϊκών φορολογικών συντελεστών και των σημαντικών επενδύσεων από ξένους επενδυτές. Τα δε έργα υποδομών (πχ αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομοι, αεροδρόμια, επεξεργασία λυμάτων και αποβλήτων κλπ), απολαμβάνουν εθνικής και διεθνούς χρηματοδότησης¹⁷. Μόνο το Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο για τα Δυτικά Βαλκάνια προβλέπει το ποσό των έξι δισεκατομμυρίων ευρώ για έργα στους τομείς των μεταφορών, ενέργειας, ψηφιακής συνδεσιμότητας, γεωργίας, υγείας και εκπαίδευσης. Η δε Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων έχει επενδύσει 2,3 δισεκατομμύρια ευρώ στη Σερβία στις μεταφορές και οκτώ δισεκατομμύρια ευρώ σε διάφορους άλλους τομείς σε όλη την περιοχή.

Γ. Τομέας Πληροφορικής

Ως γνωστό η βιομηχανία τεχνολογιών-πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) γνωρίζει μεγάλη ανάπτυξη διεθνώς. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στη Σερβία όπου οι Αρχές της έθεσαν την ψηφιοποίηση ως προτεραιότητα. Ωστόσο, το περιβάλλον της βιομηχανίας ΤΠΕ στη Σερβία, που αφορά κυρίως το κανονιστικό, πολιτικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο, προσφέρει μεγάλα περιθώρια βελτίωσης.

Η Ένωση Πληροφορικής της Σερβίας (DIS) εκτιμά ότι, σύντομα, η αξία της αγοράς πληροφορικής στη Σερβία θα ανέλθει στο ποσό των 580 εκατομμυρίων ευρώ. Οι δε εξαγωγές λογισμικού θα μπορούσαν να προσεγγίσουν το ποσό των 1,4 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Η DIS απευθύνει έκκληση στις αρχές να διπλασιάσουν τις εκπαιδευτικές ποσοστώσεις, καθώς θα χρειαστούν άλλοι 20.000 μηχανικοί για να δημιουργήσουν εξαγωγές αξίας 2 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Σύμφωνα με το DIS, στη Σερβία το 80% των νοικοκυριών διαθέτουν σύνδεση στο διαδίκτυο. Το 73% αυτών διαθέτει υπολογιστές, καθιστώντας τη Σερβία μια μεσαία ανεπτυγμένη χώρα

¹⁷ βλ. έγγραφο υπ' ΑΠ 49786/16.10,2020/ Β8 Δ/νση ΥΠΕΞ

σε αυτόν τον τομέα, Η τοπική αγορά πληροφορικής αναπτύσσεται με ρυθμό που ξεπερνά το 10%¹⁸.

Δ. Ενεργειακός Κλάδος

Ο ενεργειακός τομέας όλων των χωρών αντιμετωπίζει μια μεγάλη πρόκληση: την προσαρμογή του κλάδου σε νέες πολιτικές, πρακτικές και τεχνολογίες, με σκοπό την σταθερή μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Η διαδικασία αυτή, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΕ, θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί έως το έτος 2050.

Κατά συνέπεια οι περισσότερες χώρες, μεταξύ των οποίων και αυτές των Δυτικών Βαλκανίων, συμπεριλαμβανομένης της Σερβίας, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου θα χρησιμοποιούν μεν ορυκτά καύσιμα, αλλά θα βασίζονται περισσότερο σε ΑΠΕ.

Παρόλο που από τα τέλη του 2018 η ενέργεια της Σερβίας προέρχεται κατά 20,3% από αυτή των **ΑΠΕ**, ο πρώην Υπουργός Μεταλλείων και Ενέργειας, κ. Αλεξάνταρ Αντίτς, εκτιμά ότι η ΕΕ έθεσε έναν ρεαλιστικό στόχο για τη Σερβία: η κατανάλωση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, έως τα τέλη του 2020, θα καλύπτει το 27% της συνολικής παραγωγής ενέργειας της χώρας. .

Υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες, πρωτίστως όσον αφορά τη βιομάζα, την αιολική, την ηλιακή, τα υδροθερμική (αποθηκευμένη θερμότητα σε ύδωρ) και γεωθερμική ενέργεια κλπ. Σύμφωνα με τον πρώην Υπουργό, η Σερβία έχει πραγματικά τις δυνατότητες να συμβάλει στη μάχη κατά της κλιματικής αλλαγής στις επόμενες δεκαετίες.

Η Επικεφαλής της Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) για τα Δ. Βαλκάνια, κα Νέγκρε, ανακοίνωσε την συνεισφορά 1 δις ευρώ για την υποστήριξη των επενδύσεων σε περιβαλλοντικά σχέδια για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής.

Ο τομέας της ενέργειας είναι ένας από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους τομείς για την οικονομία της χώρας. Η Σερβία είναι **καθαρός εξαγωγέας ηλεκτρικής ενέργειας και εισαγωγέας βασικών καυσίμων** (όπως πετρέλαιο και φυσικό αέριο). Προ πενταετίας η **παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας** στη Σερβία υπερέβη τις 36,5 δισεκατομμύρια κιλοβατώρες (KWh), ενώ η τελική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας ανήλθε σε 35,5 δισεκατομμύρια κιλοβατώρες (KWh). Το μεγαλύτερο μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται προέρχεται από θερμοηλεκτρικούς σταθμούς (72,7% του συνόλου της ηλεκτρικής ενέργειας) και σε μικρότερο βαθμό από υδροηλεκτρικούς σταθμούς (27,3%). Υπάρχουν 6 σταθμοί θερμικής ισχύος που λειτουργούν με λιγνίτη, με εγκατεστημένη ισχύ 3.936 MW (πχ στο Obrenovac, οι 1.502 MW-Nikola Tesla 1 και 1.160 MW-Nikola Tesla 2). Η συνολική εγκατεστημένη ισχύς των 9 υδροηλεκτρικών σταθμών είναι 2.831 MW, εκ των οποίων η μεγαλύτερη είναι του Djerdap 1 με ισχύ 1.026 MW. Εκτός από αυτό, υπάρχουν μονάδες θερμικής ενέργειας που λειτουργούν με αέριο, εγκατεστημένης ισχύος 353 MW. Ολόκληρη η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας συγκεντρώνεται στην Elektroprivreda Srbije (EPS), τη δημόσια εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας.

Όπως αναφέρθηκε στο υπο-Κεφάλαιο της Σερβικής Μεταλλευτικής Βιομηχανίας (σελ.16), η

¹⁸ Περισσότερες πληροφορίες για τον κλάδο αυτό μπορούν να αναζητηθούν στην έρευνα "Ο τομέας τεχνολογίας και νεοφυών εταιρειών στη Σερβία, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, 2020, 14 σελ.

Σερβία διαθέτει αφθονία άνθρακα, όπως και μη αμελητέα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου. Τα αποδεδειγμένα αποθέματα της Σερβίας ύψους 5,5 δισεκατομμυρίων τόνων **λιγνίτη**, είναι τα πέντε μεγαλύτερα παγκοσμίως (δεύτερο στην Ευρώπη, μετά τη Γερμανία). Ο άνθρακας βρίσκεται σε δύο μεγάλες γεωλογικές αποθέσεις: Kolubara (4 δισεκατομμύρια τόνοι κοιτασμάτων) και Kostolac (1,5 δισεκατομμύρια τόνοι).

Οι πόροι **πετρελαίου και φυσικού αερίου** της Σερβίας δεν αντέχουν, φυσικά, σε σύγκριση με τα μεγάλα διεθνή κοιτάσματα. Όμως εξαιρουμένων αυτών της Ρουμανίας, πρόκειται για τους σημαντικότερους πόρους στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, καθώς και στα Βαλκάνια (77,4 εκατομμύρια τόνοι ισοδύναμου πετρελαίου και 48,1 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα αντίστοιχα). Σχεδόν το 90% του ανακαλυφθέντος πετρελαίου και φυσικού αερίου βρίσκονται στο Banat και στη λεκάνη Pannonian. Η τρέχουσα παραγωγή πετρελαίου στη Σερβία ανέρχεται σε πάνω από 1,1 εκατομμύρια τόνους ισοδύναμου πετρελαίου και ικανοποιεί περίπου το 43% των αναγκών της χώρας, ενώ το υπόλοιπο εισάγεται. Η εθνική εταιρεία βενζίνης, Naftna Industrija Srbije (NIS), εξαγοράστηκε το 2008 από την Gazprom Neft. Το διυλιστήριο της εταιρείας στο Pancevo (χωρητικότητας 4,8 εκατομμυρίων τόνων) είναι ένα από τα πιο σύγχρονα διυλιστήρια πετρελαίου στην Ευρώπη. Διαχειρίζεται επίσης δίκτυο 334 πρατηρίων καυσίμων στη Σερβία (74% της εγχώριας αγοράς) και επιπλέον 36 πρατηρίων στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, 31 στη Βουλγαρία και 28 στη Ρουμανία. Υπάρχουν 155 χιλιόμετρα αγωγών αργού πετρελαίου που συνδέουν τα διυλιστήρια Pancevo και Novi Sad ως μέρος του διακρατικού αγωγού πετρελαίου Adria.

Η Σερβία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από ξένες πηγές **φυσικού αερίου**. Μόνο το 17% φυσικού αερίου προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή (άνω των 491 εκατομμυρίων κυβικών μέτρων) ενώ το υπόλοιπο εισάγεται, κυρίως από τη Ρωσία (μέσω αγωγών φυσικού αερίου που διέρχονται από την Ουκρανία και την Ουγγαρία). Η Srbijagas, δημόσια εταιρεία, λειτουργεί το σύστημα μεταφοράς φυσικού αερίου που περιλαμβάνει 3.177 χιλιόμετρα κορμών και περιφερειακών αγωγών φυσικού αερίου και 450 εκατομμύρια κυβικά μέτρα υπόγειου χώρου αποθήκευσης φυσικού αερίου στο Banatski Dvor. Το έτος 2019, οι ηγέτες της Ρωσίας, της Τουρκίας, της Βουλγαρίας και της Σερβίας εγκαινίασαν τον αγωγό TurkStream που θα μεταφέρει ρωσικό φυσικό αέριο στην Ευρώπη μέσω της Μαύρης Θάλασσας. Ο αγωγός TurkStream εκτείνεται σε 930 χλμ. και η Gazprom σχεδιάζει να μεταφέρει περίπου 3 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως στη Βουλγαρία μέσω του TurkStream. Ο αγωγός αντικαθιστά την προηγούμενη διαδρομή μέσω της Ουκρανίας και της Ρουμανίας, ενώ θα εκτείνεται από τη Βουλγαρία στη Σερβία και την Ουγγαρία.

Το Υπουργείο Μεταλλείων και Ενέργειας της Σερβίας και η ρωσική εταιρεία φυσικού αερίου Gazprom υπέγραψαν το 2019 συμφωνία για την κατασκευή σταθμών υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) στη Σερβία.

Τον Μάρτιο του 2019, η σερβική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι εξετάζει την κατασκευή τεσσάρων εργοστασίων που τροφοδοτούνται με LNG στο Κράγκουγιεβατς, το Νις, το Βελιγράδι και το Νόβι Σαντ, καθώς και στη δυτική Σερβία.

Σε ό,τι αφορά τις **ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ)**, οι πρώτες δημοπρασίες για **αιολικά και ηλιακά ενεργειακά έργα** στη Σερβία αναμένονται έως τα τέλη 2020 ή 2021. Σύμφωνα με τις προτεινόμενες τροποποιήσεις, τα μέτρα παροχής κινήτρων για παρόχους ηλεκτρικής ενέργειας θα έχουν τη μορφή "πριμοδότησης", υπολογιζόμενη ως η διαφορά μεταξύ της τιμής

με την οποία ο πάροχος ανανεώσιμης ενέργειας κέρδισε τον πλειστηριασμό και της τιμής αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας. Η χώρα σκοπεύει να καλύψει το 27% της ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας έως και το 2020 ή το 2021.

Οι μηχανισμοί στήριξης της ανανεώσιμης ενέργειας στη Σερβία περιγράφονται από τον **Κανονισμό για τα κίνητρα στους παρόχους ηλεκτρικής ενέργειας**. Ο Κανονισμός καθορίζει τις κατηγορίες των προνομίων, τα κριτήρια παροχής κινήτρων, τους όρους για την απόκτηση δικαιώματος χρήσης αυτών των κινήτρων, τη μέθοδο καθορισμού της περιόδου παροχής κινήτρων, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτά τα μέτρα για τους Προνομιακούς Παραγωγούς Ενέργειας και άλλους ενεργειακούς φορείς. Τέλος ο Κανονισμός ρυθμίζει το περιεχόμενο της Συμφωνίας Αγοράς Ισχύος και της Προκαταρκτικής Συμφωνίας Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας με έναν προνομιούχο παραγωγό ενέργειας. Από την άλλη πλευρά, τα νέα έργα που χρησιμοποιούν βιοαέριο, βιομάζα, μικρούς υδροηλεκτρικούς σταθμούς και συμπαραγωγή θα δικαιούνται τα ίδια κίνητρα όπως μέχρι σήμερα.

Ε. Υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες αποτελούν τον κύριο τομέα δραστηριότητας και αντιπροσωπεύουν το 50% του ΑΕΠ της Σερβίας, απασχολώντας το 58% του εργατικού δυναμικού. Ο τραπεζικός και χρηματο-οικονομικός τομέας, ο τουριστικός κλάδος, οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες κλπ, αποτελούν το μεγαλύτερο και ανερχόμενο τμήμα της Σερβικής οικονομίας.

Ε.1. Τραπεζικό Σύστημα¹⁹

Στη Δημοκρατία της Σερβίας, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μέσω των τραπεζικών χορηγήσεων, αποτελούν την κύρια πηγή άντλησης κεφαλαίων των επιχειρήσεων όλων των κλάδων της οικονομίας, τόσο για ικανοποίηση της ρευστότητάς τους, όσο και για χρηματοδότηση καινοτόμων επενδυτικών σχεδίων τους. Αντίθετα στην ίδια χώρα, η εξασφάλιση άμεσων κεφαλαίων μέσω χρηματοπιστωτικών αγορών, όπως αγορά ομολόγων και μετοχών, είναι σπάνια και περιορισμένη.

ι) Η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (ΕΤΣ ή NBS²⁰), Κεντρική Τράπεζα της χώρας, υπόκειται στον έλεγχο της Εθνοσυνέλευσης της Δημοκρατίας της Σερβίας. Η ΕΤΣ, λειτουργικά ανεξάρτητη, αποτελεί τον συντονιστή των εγχώριων τραπεζών σε ότι αφορά την γενική πολιτική τους και εποπτεύει τις εμπορικές τράπεζες. Στις κύριες αρμοδιότητές της περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η παρακολούθηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, η διαχείριση κρατικών και συναλλαγματικών αποθεμάτων, η έκδοση, διαχείριση και ο έλεγχος των χαρτονομισμάτων και κερμάτων σε κυκλοφορία. Στόχοι της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας, όπως κάθε κεντρικής τράπεζας, είναι η επίτευξη και η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και η ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Λόγω της τότε ικανοποιητικής κατάστασης και τάσεων των βασικών οικονομικών δεικτών της χώρας, η Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε να μειώσει το **βασικό επιτόκιο** τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2019 στο νέο χαμηλότερο επίπεδο της τάξης του 2,5%, παρέχοντας έτσι πρόσθετη στήριξη στην οικονομική ανάπτυξη. Κινούμενη από τους κανόνες της προσφοράς και της ζήτησης, ο δανεισμός είχε αυξηθεί τον προηγούμενο μήνα κατά 9,4% (Ιούνιος 2019).

¹⁹ https://www.nbs.rs/internet/english/50/50_2.html

²⁰ <https://www.nbs.rs/internet/english/>

Τέλος, η σταθερότητα του τραπεζικού τομέα διατηρήθηκε και ενισχύθηκε περαιτέρω. Ενδεικτικό είναι ότι το μερίδιο των μη εξυπηρετούμενων δανείων επί του συνόλου (των δανείων) μειώθηκε στο 5,2% στα τέλη Ιουνίου του 2019, που είναι το χαμηλότερο επίπεδο από το 2008.

ii) Οι Εμπορικές Τράπεζες (Ε.Τ.)

Οι Τράπεζες στη Σερβία αποτελούν επιχειρήσεις, οι οποίες διαθέτουν τη νομική μορφή της ανώνυμης εταιρείας, δανειοδοτούνται ως προς την λειτουργία τους από την Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (ETS) και εγγράφονται σε ειδικό μητρώο. Οι Ε.Τ. ασκούν τις δραστηριότητές τους με σκοπό την κερδοφορία, διασφαλίζοντας την επάρκεια ρευστότητας.

Πιο συγκεκριμένα, στο **μετοχικό κεφάλαιο** μια εμπορικής τράπεζας δύνανται όπως συμμετέχουν γηγενείς ή ξένοι επενδυτές εφόσον η κεφαλαιακή συμμετοχή τους ανέρχεται τουλάχιστον σε € 10.000.000 ισοδύναμο σε RSD²¹.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας, λειτουργούν σήμερα στην χώρα είκοσι οκτώ (28) εμπορικές τράπεζες.

Ο τραπεζικός τομέας στη Σερβία χαρακτηρίζεται από **υψηλά επιτόκια** εξαιτίας των σημαντικών κινδύνων επιχειρηματικής δραστηριότητας, του πληθωρισμού, του περιορισμού της νομισματικής πολιτικής, του ελλιπούς ανταγωνισμού κ.ά., καθώς και από τις αυξανόμενες εγγραφές επισφαλειών λόγω της υπερχρέωσης και της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Μετά τον τελευταίο πόλεμο στη Σερβία, οι **μεγάλες ελληνικές τράπεζες** δημιούργησαν θυγατρικές τους στη χώρα αυτή. Το συνολικό ύψος των επενδύσεων χαρτοφυλακίου υπερέβαινε τα δύο δις ευρώ. Όμως κατά την βαθιά οικονομική κρίση που γνώρισε η ελληνική οικονομία, από το έτος 2010 και επί πέντε τουλάχιστον χρόνια, οι πιστωτές της (Ε.Ε., Ευρ. Τραπ. Επενδύσεων και ΔΝΤ) αποφάσισαν την πώληση των περισσότερων, συνήθως κερδοφόρων, θυγατρικών των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό.

Στη Σερβία παρέμεινε μόνο η **Eurobank** (<https://www.eurobank.rs/pocetna.1.html>) με 80 υποκαταστήματα σε όλη τη χώρα. Η τράπεζα συγκαταλέγεται μεταξύ των δέκα πρώτων της χώρας.

Κατωτέρω ακολουθεί ο **Κατάλογος των συστημικά σημαντικών τραπεζών** στη Δημοκρατία της Σερβίας και των **κεφαλαιακών ρυθμιστικών επιτοκίων** τους, σύμφωνα με την απόφαση των Σερβικών Αρχών της 7ης Μαΐου 2020:

²¹ Guide to Do Business in Serbia, JPM 2019, σελ. 32

Πίνακας 1.6 - Συστημικά σημαντικές Τράπεζες στη Δημοκρατία της Σερβίας

Συστημικά σημαντικές Τράπεζες στη Δημοκρατία της Σερβίας	Επιτόκιο κεφαλαίου (ισχύς από 30/06/2020)	αποθεματικού (ισχύς από)
BANCA INTESA AKCIONARSKO DRUŠTVO BEOGRAD (NOVI BEOGRAD)	2%	
UNICREDIT BANK SRBIJA A.D., BEOGRAD (STARI GRAD)	2%	
KOMERCIJALNA BANKA AD, BEOGRAD (VRAČAR)	2%	
OTP BANKA SRBIJA A.D. BEOGRAD	1%	
RAIFFEISEN BANKA AD BEOGRAD	1%	
ERSTE BANK AKCIONARSKO DRUŠTVO, NOVI SAD	1%	
BANKA POŠTANSKA ŠTEDIONICA AKCIONARSKO DRUŠTVO, BEOGRAD (PALILULA)	1%	
AGROINDUSTRIJSKO KOMERCIJALNA BANKA AIK BANKA AKCIONARSKO DRUŠTVO, BEOGRAD	1%	
VOJVOĐANSKA BANKA AKCIONARSKO DRUŠTVO NOVI SAD	1%	

Μια συστημικά σημαντική τράπεζα είναι μια τράπεζα της οποίας η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης ή η αποτυχία θα είχε σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το αποθεματικό κεφαλαίων για μια συστημικά σημαντική τράπεζα είναι ένα μακροπροληπτικό μέσο που επιβάλλει υποχρέωση σε τράπεζες -που αναγνωρίζονται ως συστημικά σημαντικές για μια δεδομένη χώρα- να διατηρούν πρόσθετο κεφάλαιο κοινών μετοχών (ή "κατηγορίας 1") στο επίπεδο του 0% έως 2% των σταθμισμένων περιουσιακών στοιχείων της τράπεζας.

Η "Επιτροπή της Βασιλείας" για την εποπτεία των τραπεζών εξέδωσε ένα μεθοδολογικό πλαίσιο για τον προσδιορισμό της παγκόσμιας συστημικής σημασίας των τραπεζών στα τέλη του 2011 και ένα πλαίσιο για τον προσδιορισμό της συστημικής σημασίας των τραπεζών σε εθνικό επίπεδο στα τέλη του 2012. Η μεθοδολογία αυτή, εντάχθηκε στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ μέσω των κανονισμών CRR / CRD IV. Σε συνέχεια αυτών, το 2014, η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (EAT) δημοσίευσε κατευθυντήριες γραμμές για τον προσδιορισμό συστημικά σημαντικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων²². Σύμφωνα με τα ανωτέρω, για τον καθορισμό συστημικά σημαντικών τραπεζών, πρέπει να χρησιμοποιείται τουλάχιστον ένα από τα ακόλουθα κριτήρια: μέγεθος μιας τράπεζας, σημασία για την οικονομία, σημασία της διασυννοριακής δραστηριότητας μιας τράπεζας, διασύνδεση τράπεζας με το χρηματοπιστωτικό σύστημα, την υποκατάσταση μιας τράπεζας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ή την πολυπλοκότητα μιας τράπεζας.

Κατ' αυτό τον τρόπο προσδιορίζονται οι συστημικά σημαντικές τράπεζες στη **Σερβία**. Το απόθεμα κεφαλαίου για μια συστημικά σημαντική τράπεζα ισχύει από τις 30 Ιουνίου 2017 και η Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας το επανεξετάζει ετησίως.

Τέλος, κρίνοντας από τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Χρυσού, οι κεντρικές τράπεζες σε όλο τον κόσμο αύξησαν τις αγορές χρυσού τους κατά 68% το πρώτο τρίμηνο του 2020, σε σύγκριση με την ίδια περίοδο πέρυσι. Ως γνωστό σε περιόδους

²² βλ.άρθρο 131 της οδηγίας για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις για τα πιστωτικά ιδρύματα -CRD IV

διεθνών κρίσεων και αβεβαιότητας, ο χρυσός αποτελεί το “καταφύγιο” των επενδυτών. Η Κίνα και η Ρωσία ξεχωρίζουν μεταξύ των μεγαλύτερων αγοραστών χρυσού. Την τελευταία δεκαετία η Κίνα και η Ρωσία αύξησαν τα αποθέματα χρυσού τους κατά τρεις και πέντε φορές, αντίστοιχα. Σήμερα, η Κίνα έχει αποθέματα 1.800 τόνων, ενώ η Ρωσία έχει περισσότερους από 2.000 τόνους.

Η Σερβία θα αυξήσει τα αποθέματα χρυσού από 20 σε 30 τόνους μέχρι το τέλος του έτους 2020 και, στη συνέχεια, σε 50 τόνους το επόμενο έτος (2021). Το συνολικό άλμα του μεριδίου του χρυσού στα συναλλαγματικά αποθέματα της Σερβίας θα αυξηθεί από περίπου 6 τοις εκατό σε περίπου 10 τοις εκατό εάν τα αποθέματα χρυσού αυξηθούν από 20,8 τόνους σε 30 τόνους, το οποίο, κατά την άποψη των οικονομολόγων, δεν αποτελεί ισχυρό κερδοσκοπικό “σοκ” . Ορισμένοι ειδικοί προειδοποιούν ότι θα ήταν σκοπιμότερο να είχαν αυξηθεί τα αποθέματα χρυσού πριν από αρκετά χρόνια, όταν η τιμή του χρυσού ανά ουγκιά ήταν 1.046 USD στην παγκόσμια αγορά, ενώ η τιμή κατά το έτος 2020 είναι πολύ υψηλότερη.

Παραδοσιακά, το NBS αγοράζει χρυσό στο ορυχείο Bor στην ανατολική Σερβία. Ωστόσο, δεδομένου ότι το εσωτερικό εμπόριο πραγματοποιείται στο RSD, η αγορά μεγάλου ποσού χρυσού θα μπορούσε να σημαίνει την έκδοση πρόσθετων τραπεζογραμμάτων, τα οποία, με τη σειρά τους, θα αυξήσουν επίσης την πληθωριστική πίεση. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, τα ορυχεία στο Bor δεν μπορούν να παράγουν τη συνολική προαναφερθείσα ποσότητα χρυσού, καθώς η παραγωγή τους υπολογίζεται σε περίπου έναν τόνο ετησίως.

E.2. Τουριστικός κλάδος

Η Σερβία δεν είναι προορισμός μαζικού τουρισμού, ωστόσο διαθέτει μια **ποικιλία από τουριστικά προϊόντα**. Το 2019, καταγράφηκαν περισσότερα από 3,6 εκατομμύρια τουρίστες σε καταλύματα, εκ των οποίων οι μισοί ήταν ξένοι. Τα κέρδη σε συνάλλαγμα από τον τουρισμό εκτιμήθηκαν σε 1,5 δισεκατομμύρια δολάρια.

Ο τουρισμός επικεντρώνεται στα **βουνά και τα ιαματικά λουτρά** της χώρας, τα οποία επισκέπτονται κυρίως εγχώριοι τουρίστες, το Βελιγράδι και σε μικρότερο βαθμό, το Νόβι Σαντ. Αυτές οι δύο πόλεις είναι προτιμώμενες επιλογές ξένων τουριστών. Σχεδόν τα δύο τρίτα όλων των ξένων πραγματοποιούν επισκέψεις σε αυτές. Τα πιο διάσημα ορεινά θέρετρα είναι το Koraočnik, το Stara Planina και το Zlatibor. Υπάρχουν επίσης πολλά **ιαματικά λουτρά-spa**, τα μεγαλύτερα από τα οποία είναι η Vrnjacka Banja, η Soko Banja και η Banja Koviljaca. Ο τουρισμός διακοπών πόλης και συνεδρίων αναπτύσσεται στο Βελιγράδι και στο Νόβι Σαντ. Άλλα τουριστικά προϊόντα που προσφέρει η Σερβία είναι μερικά “φυσικά θαύματα”, όπως το Djavolja varos, το προσκύνημα σε πολλά ορθόδοξα μοναστήρια και ο Δούναβης. Υπάρχουν πολλά, διεθνώς δημοφιλή, μουσικά φεστιβάλ στη Σερβία, όπως το “EXIT” , με 25-30.000 ξένους επισκέπτες που προέρχονται από 60 διαφορετικές χώρες και το φεστιβάλ τρομπέτας “Guca”.

Η τουριστική **θερινή περίοδος του 2020**, αναδείχθηκε ως η πιο δύσκολη για τον εγχώριο τουρισμό. Η διακήρυξη της πανδημίας του ιού COVID-19 και η προσωρινή αναστολή όλων των εμπορικών διεθνών πτήσεων στη Σερβία, καθώς και το κλείσιμο των συνόρων, επηρέασαν τα ξενοδοχεία και άλλες εγκαταστάσεις διαμονής, καφετέριες, εστιατόρια, καθώς και ταξιδιωτικά γραφεία. Σύμφωνα με τον Σύλλογο Τουρισμού του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Σερβίας (SCC), οι απώλειες στον τουρισμό λόγω της πανδημίας του κορονοϊού τους πρώτους έξι μήνες

του 2020, εκτιμώνται σε περίπου 300 εκατομμύρια ευρώ. Οι ξενοδόχοι υπολόγισαν τις απώλειές τους σε 230 εκατομμύρια ευρώ εξ αιτίας ακυρωμένων κρατήσεων, ενώ τα πρακτορεία είχαν αντίστοιχες ζημιές ύψους 50-70 εκατομμύρια ευρώ. Παρόλο που περίπου 200.000 κουπόνια διακοπών διανεμήθηκαν στη Σερβία, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Επιχειρηματικού Συλλόγου της Βιομηχανίας Ξενοδοχειακών και Εστιατορίων της Σερβίας (HORES), έως τα τέλη Ιουνίου, μόνο τα μισά ξενοδοχεία στη Σερβία ήταν ανοιχτά με ποσοστό πληρότητας λίγο περισσότερο από 10 τοις εκατό. Εκτιμάται ότι τουλάχιστον 15.000 έως 20.000 άτομα έχασαν τις δουλειές τους στον τουρισμό στη Σερβία. Τα εστιατόρια και οι καφετέριες βρίσκονται σε ελαφρώς καλύτερη θέση από τα ξενοδοχεία, αλλά περισσότερο από το ήμισυ της χωρητικότητάς τους δεν χρησιμοποιείται.

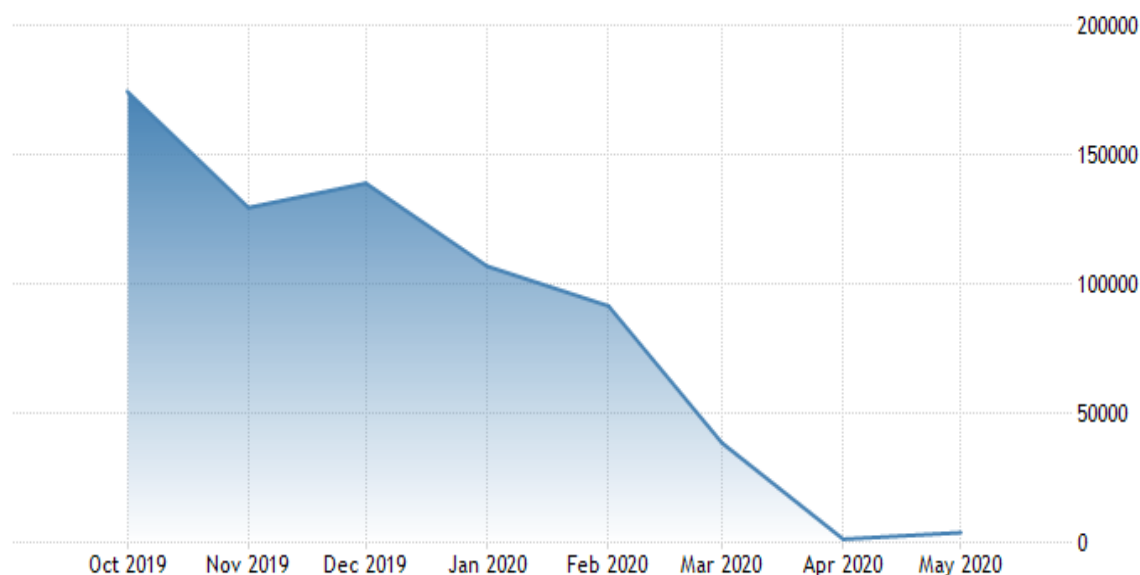
Η δραματική κατάσταση σε αυτόν τον τομέα αποδεικνύεται, επίσης, από τον αριθμό των διαφημίσεων για εστιατόρια και καφετέριες που μειώθηκε κατά το ήμισυ σε σύγκριση με την ίδια περυσινή περίοδο. Στον δε λοιπό τουρισμό η κίνηση περιορίστηκε στο ένα πέμπτο του περασμένου έτους.

Αφίξεις ανά έτος

Έτος	Αφίξεις στη Σερβία	Εσωτερικές	Εξωτερικές
2018	3,430,522	1,720,008	1,710,514
2019	3,689,983	1,843,432	1,846,551
2020*	974,697	684,751	289,946

*στοιχεία για 7 μήνες

Οι **τουριστικές εισροές της Σερβίας** κατά τα έτη 2018 και 2019 ανήρθαν σε 1.578.713 και 1.757.722 εκατ. δηνάρια (RSD) αντίστοιχα (**Πίνακας-Αφίξεις τουριστών - Σερβία**)

SOURCE: TRADINGECONOMICS.COM | STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Ε.3. Τομέας Μεταφορών

Η Σερβία αποτελεί **στρατηγική τοποθεσία μεταφορών**, καθώς η “ραχοκοκαλιά” της χώρας, η Morava Valley, αντιπροσωπεύει την ευκολότερη διαδρομή χερσαίων ταξιδιών από την ηπειρωτική Ευρώπη προς τη Μικρά Ασία και την Εγγύς Ανατολή.

Το **οδικό δίκτυο** της Σερβίας καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των μεταφορών της χώρας. Το συνολικό μήκος των οδών ανέρχεται σε 45.419 χλμ από τα οποία τα 962 χλμ είναι «κρατικοί δρόμοι κατηγορίας-ΙΑ» (δηλαδή αυτοκινητόδρομοι). Τα δε 4.517 χλμ από αυτά αποτελούν «κρατικούς δρόμους κατηγορίας-ΙΒ» (ή εθνικούς δρόμους). Οι περιφερειακοί δρόμοι ανέρχονται σε 10.941 χλμ. και αποκαλούνται “κρατικοί δρόμοι κατηγορίας ΙΙ”. Οι “δημοτικοί δρόμοι” είναι 23.780 χλμ. Το οδικό δίκτυο, εκτός από τους περισσότερους δρόμους κατηγορίας ΙΑ, είναι συγκριτικά χαμηλότερης ποιότητας από τα πρότυπα της Δυτικής Ευρώπης, λόγω έλλειψης συντήρησης κατά τα τελευταία 20 χρόνια.

Περισσότερα από 300 χιλιόμετρα νέων αυτοκινητόδρομων έχουν ολοκληρωθεί την τελευταία δεκαετία. Επιπλέον 142 χιλιόμετρα βρίσκονται υπό κατασκευή, όπως ο αυτοκινητόδρομος Α5 (από νότια του Rojate και βόρεια του Krusevac έως το Casak) και τμήμα Α2 μήκους 30 χιλιομέτρων (μεταξύ Casak και Rozega). Η μεταφορά με λεωφορεία-“πούλμαν” είναι πολύ εκτεταμένη. Σχεδόν κάθε σημείο της χώρας συνδέεται με λεωφορείο, από τις μεγαλύτερες πόλεις προς τα χωριά και αντίστροφα. Επιπλέον υπάρχουν διεθνείς διαδρομές, κυρίως προς χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπου διαμένει σημαντική σερβική διασπορά. Διαδρομές, τόσο εσωτερικές όσο και διεθνείς, εξυπηρετούνται από εκατοντάδες υπηρεσίες υπεραστικών λεωφορείων, οι μεγαλύτερες από τις οποίες είναι οι Lasta και Nis-Ekspres. Από το 2018, κυκλοφορούν 1.999.771 εγγεγραμμένα επιβατικά αυτοκίνητα ή 1 επιβατικό αυτοκίνητο ανά 3,5 κατοίκους.

Η Σερβία διαθέτει 3.819 χιλιόμετρα **σιδηροδρομικών γραμμών**, εκ των οποίων 1.279 είναι ηλεκτρικές και 283 χιλιόμετρα σιδηροδρομικές γραμμές δύο διαδρομών. Ο κύριος σιδηροδρομικός κόμβος είναι το Βελιγράδι (και σε μικρότερο βαθμό η Νις), ενώ οι σημαντικότερες σιδηροδρομικές συνδέσεις είναι οι ακόλουθες: Βελιγράδι – Μπαρ (Μαυροβούνιο), Βελιγράδι – Σιντ-Ζάγκρεμπ (Κροατία) / Βελιγράδι – Νις – Σόφια (Βουλγαρία - μέρος του Παν -European Corridor X), Βελιγράδι – Subotica – Βουδαπέστη (Ουγγαρία) και Νις – Θεσσαλονίκη (Ελλάδα). Αν και εξακολουθεί να αποτελεί ένα σημαντικό τρόπο μεταφοράς εμπορευμάτων, οι σιδηρόδρομοι αντιμετωπίζουν αυξανόμενα προβλήματα με τη συντήρηση της υποδομής και την αναπόφευκτη μείωση των ταχυτήτων. Οι σιδηροδρομικές υπηρεσίες εκτελούνται από τη Srbija Voz (μεταφορά επιβατών) και τη Srbija Kargo (εμπορευματικές μεταφορές).

Υπάρχουν μόνο **δύο αεροδρόμια** με τακτική κίνηση επιβατών. Το πρώτο είναι το Αεροδρόμιο Nikola Tesla του Βελιγραδίου. Αναφέρουμε, ενδεικτικά, ότι εξυπηρέτησε 5,6 εκατομμύρια επιβάτες το 2018 και αποτελεί ένα κόμβο της ναυαρχίδας της αεροπορικής εταιρείας Air Serbia που πετά σε 59 προορισμούς σε 32 χώρες και μετέφερε την ίδια χρονιά περί τους 2,5 εκατομμύρια επιβάτες. Το δε αεροδρόμιο Nis-Constantine the Great εξυπηρετεί, κυρίως, αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους.

Η Σερβία έχει αναπτύξει εσωτερικές **πλωτές μεταφορές**, δεδομένου ότι υπάρχουν 1.716 χιλιόμετρα πλωτών εσωτερικών οδών (1.043 χιλιόμετρα πλωτών ποταμών και 673 χιλιόμετρα πλωτών καναλιών). Τα ανωτέρω βρίσκονται, σχεδόν όλα, στο βόρειο τμήμα της χώρας. Η σημαντικότερη εσωτερική πλωτή οδός είναι ο Δούναβης που αποτελεί μέρος του πανευρωπαϊκού διαδρόμου VII. Άλλοι πλωτοί οδοί περιλαμβάνουν τους ποταμούς Sava, Tisza, Begej και Timiș. Οι ποταμοί αυτοί συνδέουν τη Σερβία με τη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη μέσω του καναλιού Ρήνου-Μάιν-Δούναβη. Η σύνδεση προς την Βόρεια Θάλασσα, στην Ανατολική Ευρώπη, πραγματοποιείται μέσω των διαδρομών Tisza, Begej και Δούναβη, ενώ στη Νότια Ευρώπη μέσω του ποταμού Sava. Περισσότεροι από 2 εκατομμύρια τόνοι φορτίου μεταφέρονται μέσω Σερβικών ποταμών και καναλιών. Τα μεγαλύτερα ποτάμια λιμάνια είναι τα Νόβι Σαντ, Βελιγράδι, Πανσέβο, Smederevo, Prahovo και Sabac.

Η συνολική αξία των **έργων υποδομών για μεταφορές** στη Σερβία που υλοποιούνται ή βρίσκονται σε φάση προετοιμασίας, ανέρχεται σε 14,5 δις. Ευρώ. Τα έργα που βρίσκονται σε εξέλιξη είναι τα εξής:

-Τα τελευταία δύο χρόνια κατασκευάστηκαν περισσότερα από 150 χιλιόμετρα αυτοκινητοδρόμων. Ολόκληρος ο οδικός τομέας του πανευρωπαϊκού Διαδρόμου 10, από βορρά προς νότο, δόθηκε στην κυκλοφορία. Επίσης, ολοκληρώθηκε η Γέφυρα Žeželj στο Νόβι Σαντ, ενώ ξεκίνησε η χρηματοδότηση και η κατασκευή του πρώτου τραίνου υψηλής ταχύτητας μεταξύ Βελιγραδίου και Βουδαπέστης.

Το 2019 ήταν ένα έτος καμπίς, κυρίως, επειδή ολοκληρώθηκε το μεγαλύτερο έργο υποδομής στη Σερβία τις τελευταίες δεκαετίες, η κατασκευή του Διαδρόμου 10. Πρόκειται για το οδικό τμήμα Demir Karija-Smoknica επί του εδάφους της Βόρειας Μακεδονίας. Το έργο, μήκους 28,2 χλμ και συνολικού προϋπολογισμού περίπου 230 εκατ. ευρώ (218 εκατ. το κατασκευαστικό κομμάτι), κατασκευάστηκε από την ελληνική εταιρεία ΑΚΤΩΡ και δόθηκε σε κυκλοφορία τον Μάιο 2019. Ο δε ανατολικός τομέας, που θα οδηγεί στη Βουλγαρία, ολοκληρώθηκε το Φθινόπωρο του 2019. Επίσης, το 2020, αναμένεται να ολοκληρωθούν συνολικά 120 χιλιόμετρα αυτοκινητοδρόμων στον διάδρομο 11, από το Surčin έως το Čačak.

Όσον αφορά την εναέρια κυκλοφορία, ο αερολιμένας Νικόλα Τέσλα στο Βελιγράδι έχει παραχωρηθεί στη γαλλική εταιρεία Vinci Airports. Σημειώνεται ότι η Terna S.A, θυγατρική του ελληνικού ομίλου GEK Terna, υπέγραψε συμφωνία με την Vinci Airports, τον παραχωρησιούχο του αεροδρομίου Nikola Tesla του Βελιγραδίου. Τα έργα περιλαμβάνουν την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων επιβατικών τερματικών συνολικής επιφάνειας 42.000 m² και την ανακαίνιση υφιστάμενων τερματικών σταθμών συνολικής επιφάνειας 15.000 m². Ο συνολικός προϋπολογισμός του έργου ανέρχεται σε 262 εκατ. Ευρώ και η περίοδος κατασκευής είναι πέντε έτη. Το δε αεροδρόμιο της Niš εξυπηρετεί περισσότερους από 350.000 επιβάτες (στοιχεία έτους 2018). Τον Ιούνιο του 2019, ο αερολιμένας Morava, κοντά στο Kraljevo, εγκαινίασε τις μη στρατιωτικές αερομεταφορές ως **τρίτο διεθνές αεροδρόμιο** στη Σερβία.

Η **“Κοινότητα Μεταφορών”** είναι ένα νέο θεσμικό όργανο περιφερειακής συνεργασίας της Ομάδας των Δυτικών Βαλκανίων (WB6), το οποίο δημιουργήθηκε σε εφαρμογή των αποφάσεων της Συνόδου της Τεργέστης (Ιούλιος 2017), στο πλαίσιο της “Διαδικασίας του Βερολίνου”. Φιλοδοξεί δε, κατά τα λεγόμενα των εμπνευστών, να λειτουργήσει ως συνδεδεμένος κρίκος μεταξύ των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων και της ΕΕ. Ο στόχος είναι να επιταχυνθεί η ενσωμάτωση από το WB6 των ευρωπαϊκών πολιτικών και κανόνων στον τομέα των μεταφορών. Συγκρατείται ότι οι επενδύσεις ΕΕ-Κοινότητας Μεταφορών στα Δυτικά Βαλκάνια, ανέρχονται συνολικά σε 13 δις ευρώ, ενώ μόνο για την Σερβία η αξία των επενδύσεων αγγίζει τα 2,5 δις ευρώ (με μορφή δανείων ή επιχορηγήσεων). Οι τομείς προτεραιότητας προσδιορίστηκαν από τον προσωρινό διευθυντή της Μόνιμης Γραμματείας και αφορούν την

ασφάλεια της περιφερειακής σιδηροδρομικής σύνδεσης, την οδική ασφάλεια και την μείωση του χρόνου διέλευσης από συνοριακά σημεία μεταξύ των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, αλλά και στα σύνορά τους με Κράτη-Μέλη (Κ-Μ) της ΕΕ. Υπό αυτό, άλλωστε, το πρίσμα οφείλει κανείς να θεωρεί και την τριμερή Συμφωνία συνεργασίας Σερβίας, Αλβανίας, Βόρειας Μακεδονίας.

Συγκρατείται, ακόμη, λόγω και του εκπεφρασμένου ελληνικού ενδιαφέροντος για το θέμα, η **δυνατότητα άντλησης ευρωπαϊκής χρηματοδότησης** για την αναβάθμιση του σιδηροδρομικού δικτύου κατά μήκος των πανευρωπαϊκών διαδρόμων TEN-T. Υπάρχει επίσης **ανάγκη μεταφοράς τεχνογνωσίας** (μέσω προγραμμάτων twinning) στους εθνικούς φορείς των WB6, προκειμένου ενισχυθεί η ικανότητα απορρόφησης ευρωπαϊκών κονδυλίων αλλά και ενσωμάτωσης του σχετικού ευρωπαϊκού κεκτημένου. Εκπεφρασμένη φιλοδοξία της Κοινότητας Μεταφορών είναι να αντιστρέψει τα ποσοστά στους τομείς επενδύσεων των χωρών Δυτικών Βαλκανίων, καθώς σήμερα το 85% καταλαμβάνουν οι οδικές μεταφορές και το 15% το σιδηροδρομικό δίκτυο, σε αντίθεση με τις χώρες της ΕΕ, όπου ο σιδηρόδρομος και οι «πράσινες» μεταφορές κατέχουν το 85 %.

Τέλος, σημειώνεται ότι η εκφρασθείσα βούληση της Επιτροπής να αξιοποιήσει το Trans-European Network (TEN-T) για να ενισχύσει την δυνατότητα των Δυτικών Βαλκανίων να ενσωματώσουν τις οικονομίες τους στην ενιαία αγορά.

Υπάρχουν αρκετά έργα υπό προετοιμασία. Οι εργασίες για το τμήμα Preljina-Požega, στον διάδρομο 11 προς την κατεύθυνση του Μαυροβουνίου, έχουν ήδη ξεκινήσει όπως και οι εργασίες για τον αυτοκινητόδρομο Sremska Rača-Kuzmin, τον αυτοκινητόδρομο Βελιγράδι-Σαράγεβο καθώς και στον διάδρομο του Morava, από το Rojate έως Preljina, που θα συνδέει τους διαδρόμους 10 και 11. Εκτός αυτού, οι εργασίες για τον αυτοκινητόδρομο Ruma-Šabac-Loznica πρόκειται να ξεκινήσουν εντός του 2020 ή 2021, ενώ το επόμενο έτος θα γίνει έναρξη εργασιών του πρώτου τμήματος του αυτοκινητοδρόμου Niš-Merdare, από το Niš έως το Pločnik. Στο Βελιγράδι συντελούνται, επίσης, σημαντικά έργα υποδομής από την κατασκευή ενός σιδηροδρομικού σταθμού στο Prokop και της παρακάμψης του, έως την ολοκλήρωση των κατασκευαστικών έργων σε πολλούς δρόμους της πόλης.

Το μεγαλύτερο έργο όλων αυτών θα είναι το μετρό του Βελιγραδίου για το οποίο αναμένεται να αποφασιστεί η μορφή χρηματοδότησης. Σημειώνεται ότι κατά την επίσκεψη του στη Σερβία τον Ιούλιο 2019, ο Γάλλος Πρόεδρος κ. Μακρόν, επιβεβαίωσε το ενδιαφέρον της χώρας του και των εταιρειών της για το έργο αυτό και το 2020 επετεύχθη ο στόχος τους. Σύμφωνα με το σχεδιασμό του, το δίκτυο του μετρό της πρωτεύουσας της Σερβίας θα αποτελείται από δύο γραμμές - 22 km και 19,8 km αντίστοιχα και θα ενσωματώνει τέσσερις αστικές σιδηροδρομικές γραμμές.

Τον Αύγουστο του 2019, η Σερβική Κυβέρνηση υπέγραψε εμπορική συμφωνία με την κινεζική εταιρεία CCC για το σχεδιασμό και την εκτέλεση έργων κατασκευής του τμήματος New Belgrade-Surcin.

Η αμερικανό-τουρκική κοινοπραξία Bechtel-Enka υπήρξε ο μοναδικός υποψήφιος για το έργο κατασκευής του «Διαδρόμου Μοράβα» (αυτοκινητόδρομος E-761 από το Rojate ως το Preljina), ύψους 800 εκατομμυρίων ευρώ. Η αντιπολίτευση στην Σερβία έχει καταγγείλει αδιαφανείς διαδικασίες. Η Κυβέρνηση θέσπισε νόμο, ο οποίος ορίζει το ειδικό δημόσιο

συμφέρον και τις απαιτούμενες διαδικασίες για την κατασκευή του αυτοκινητόδρομου E-761, αναφέροντας ότι ο νόμος αυτός ψηφίστηκε για λόγους επιτάχυνσης των απαλλοτριώσεων. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να σημειωθεί ότι οι επενδύσεις σε υποδομές, μαζί με τις μεταρρυθμίσεις που έχουν εφαρμοστεί, αποτέλεσαν κύρια κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης του Σερβικού ΑΕΠ.

E.4. Κλάδος Τηλεπικοινωνιών

Σταθερές τηλεφωνικές γραμμές συνδέουν το 81% των νοικοκυριών στη Σερβία με περίπου 9,1 εκατομμύρια χρήστες ενώ ο αριθμός των κινητών τηλεφώνων ξεπερνά τον συνολικό πληθυσμό κατά 28%. Ο μεγαλύτερος πάροχος κινητής τηλεφωνίας είναι η Telekom Srbija με 4,2 εκατομμύρια συνδρομητές, ακολουθούμενη από την Telenor με 2,8 εκατομμύρια χρήστες και τη Vip mobile με άλλα 2 εκατομμύρια περίπου. Το 58% των νοικοκυριών διαθέτουν ευρυζωνική σύνδεση στο διαδίκτυο σταθερής γραμμής (μη κινητή), ενώ το 67% παρέχεται με υπηρεσίες συνδρομητικής τηλεόρασης (δηλαδή 38% καλωδιακή τηλεόραση, 17% IPTV και 10% δορυφορική). Η μετάβαση στην ψηφιακή τηλεόραση ολοκληρώθηκε το 2015 με πρότυπο DVB-T2 για μετάδοση σήματος.

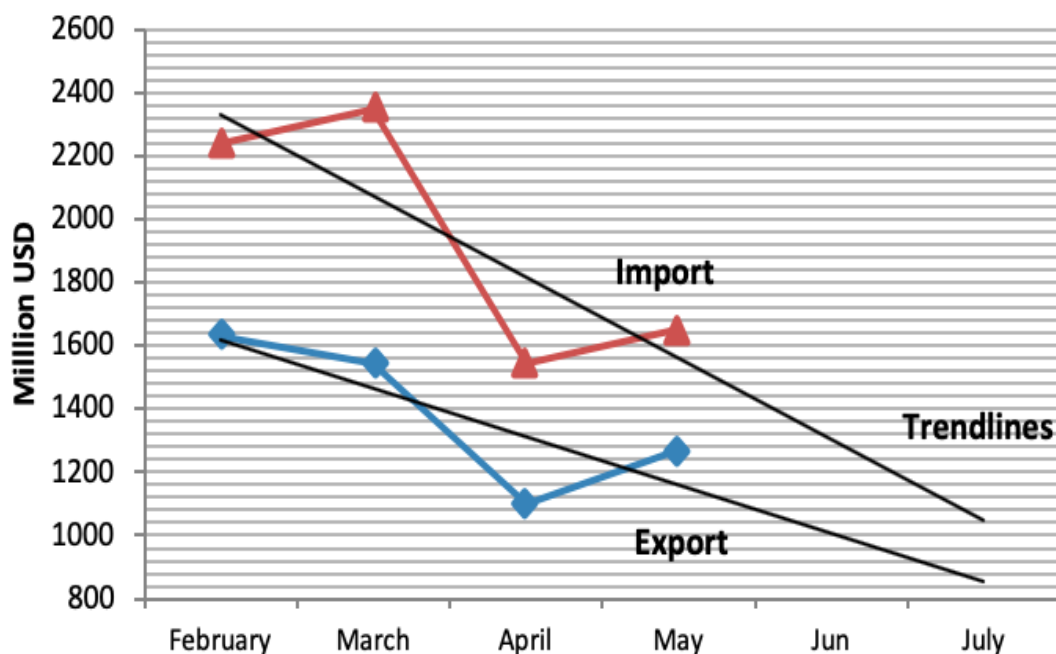
1.1.4 Εξωτερικό Εμπόριο Σερβίας

Η Σερβία, όπως και άλλες οικονομίες σε μεταβατικό στάδιο από την “σοσιαλιστική” οικονομία σε αυτή της ελεύθερης αγοράς”, πραγματοποιεί περιορισμένες εξαγωγές ενώ παρουσιάζει μεγάλη **εξάρτηση από τις εισαγωγές**. Συνεπώς το εμπορικό της έλλειμμα είναι σημαντικό. Η δε εξάρτηση από το εμπόριο στο πλαίσιο των “παγκόσμιων αλυσίδων αξίας” (GVC) δεν είναι αμελητέα.

Κατά την περίοδο της μη κανονικής λειτουργίας των κύριων αλυσίδων εφοδιασμού λόγω της πανδημίας “Covid-19”, έγιναν εμφανείς οι συνέπειες της υπερβολικής εξάρτησης της χώρας από τις εισαγωγές, είτε των τελικών προϊόντων είτε των προϊόντων εντός των GVC. Αποδείχθηκε **ότι η Σερβία δεν παράγει μεγάλο αριθμό βασικών προϊόντων**, ούτε καν εκείνα για τα οποία έχει τις προϋποθέσεις, τις ικανότητες, την τεχνολογία, την εργασία και τα οποία συνήθιζε να παράγει και εξάγει πριν η οικονομία της εισέλθει σε μεταβατικό στάδιο.

Το 2020, το παγκόσμιο εμπόριο αναμένεται να μειωθεί κατά 13% σύμφωνα με την αισιόδοξη εκδοχή και κατά 32% κατά την απαισιόδοξη, σαν συνέπεια της επιδημίας **Covid-19** (ΠΟΕ). Η **βραχυπρόθεσμη πτώση του εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας** μπορεί να είναι πιο έντονη από άλλες χώρες, ως συνέπεια του υπερβολικού “ανοίγματος” και συνεπώς της ευαισθησίας της σερβικής οικονομίας σε εξωτερικές αναταράξεις. Το κατωτέρω σχήμα δείχνει μια απότομη πτώση των εισαγωγών και εξαγωγών της Σερβίας κατά το πρώτο κύμα της επιδημίας, τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2020, καθώς και τις γραμμικές τάσεις που προβλέπονταν για τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 2020.

Διάγραμμα 1- Εξωτερικό Εμπόριο Σερβίας κατά την προ-Covid 19 περίοδο

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Σερβίας

Σύμφωνα με Ανακοίνωση Τύπου (16.07.2020) του Δ/ντή του Στατιστικού Γραφείου της Δημοκρατίας της Σερβίας (Statistical Office of The Republic of Serbia), Δρ. Miladin Kovacevic,

αναλυτικότερα και με κάποιες διαφοροποιήσεις από τον ανωτέρω στατιστικό πίνακα λόγω συμπερίληψης και των μη ταξινομημένων εμπορευμάτων (πχ ελεύθερων ζωνών):

-Το **συνολικό εξωτερικό εμπόριο** στη Δημοκρατία της Σερβίας για την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2019 ανήλθε σε 41.411,7 εκατ. Ευρώ - αύξηση 8,4% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους.

Πίνακας 2.1 -Τελικά Στοιχεία Εξωτερικού Εμπορίου 2019 σε εκατ. ευρώ - Statistical Office of The Republic of Serbia (ST 13-G- Number 197-Year LXX)

	Εξαγωγές		Εισαγωγές		Ποσοστό επί των συνολικών εξαγωγών (%)		Ποσοστό επί των συνολικών εισαγωγών (%)		ισοζύγιο	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Σύνολο	1217.1	1346.8	1880.9	2290.6	100.0	100.0	100.0	100.0	-663.8	-943.8
Ενέργεια	29.9	43.6	235.5	277.5	2.5	3.2	12.5	12.1	-205.6	-233.8
Ενδιάμεσα αγαθά	470.6	504.7	653.9	700.8	38.7	37.5	34.8	30.6	-183.3	-196.0
Κεφαλαιουχικά αγαθά	290.2	300.7	380.2	648.0	23.8	22.3	20.2	28.3	-89.9	-347.2
Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	60.4	75.4	38.2	48.5	5.0	5.6	2.0	2.1	22.2	26.9
Μη διαρκή αγαθά	269.9	306.4	288.0	330.1	22.2	22.7	15.3	14.4	-18.1	-23.7
Μη ταξινομημένα	96.0	115.9	285.1	285.8	7.9	8.6	15.2	12.5	-189.1	-169.9

-Η **αξία των εξαγωγών** ανήλθε σε 17.536,4 εκατομμύρια ευρώ, δηλαδή αύξηση 7,7%, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο.

-Η **αξία των εισαγωγών** ανήλθε σε 23.875,3 εκατομμύρια ευρώ, η οποία ήταν αύξηση 8,9% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους.

-Το **έλλειμμα** εκφρασμένο σε ευρώ ανήλθε σε 6.338,9 εκατομμύρια, δηλαδή αύξηση 12,5% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο.

-Ο **λόγος εξαγωγών - εισαγωγών** ανήλθε σε 73,4% και ήταν χαμηλότερος σε σύγκριση με την ίδια περίοδο πέρυσι όταν ήταν 74,3%.

Οι χώρες μέλη της **Ευρωπαϊκής Ένωσης** αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας (63%) ενώ ο δεύτερος μεγάλος εταίρος είναι οι χώρες CEFTA (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βόρεια Μακεδονία, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Σερβία και UNMIK-Κόσοβο).

Πίνακας 2.2 Εμπόριο ΕΕ-Σερβίας 2019

2019	Εμπόριο			Υπηρεσίες		
	σε Ευρώ	Εξαγωγές από Σερβία	Εισαγωγές στη Σερβία	Σύνολο	Εξαγωγές από Σερβία	Εισαγωγές στη Σερβία
Σερβία -ΕΕ		11,7 δις/66.8% του συνόλου των σερβικών εξαγωγών	13,9 δις/58.2% του συνόλου των σερβικών εισαγωγών	25,6 δις/ 61.8% του εμπορίου της Σερβίας	4,1 δις/58.9% του συνόλου των σερβικών εξαγωγών υπηρεσιών	2,8 δις /48.6% του συνόλου των σερβικών εισαγωγών υπηρεσιών

Σύμφωνα με τα πρότυπα της Ταξινόμησης Διεθνούς Εμπορίου (SITC), **τα πρώτα πέντε είδη εξαγωγής** αντιπροσώπευαν το 30,8% των συνολικών εξαγωγών. Η **εισαγωγή των πέντε πρώτων ειδών** αντιπροσώπευε το 26,3% των συνολικών εισαγωγών. Το τμήμα των **μη**

ταξινομημένων εμπορευμάτων, που περιλαμβάνει τόσο εμπορεύματα τελωνειακής αποθήκευσης, όσο και εμπορεύματα σε ελεύθερη ζώνη, έχει το μερίδιο στις συνολικές εισαγωγές 10,8%.

Πίνακας 2.3 Τα 5 πρώτα πέντε είδη σερβικών εξαγωγών-εισαγωγών

Εξαγωγές		Εισαγωγές	
Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές	2064.0	Πετρέλαιο και παράγωγα αυτού	1583.9
Οδικά οχήματα	849.0	Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές	1439.7
Ηλεκτροκινητήρες και κινητήρες	832.3	Οδικά οχήματα	1382.4
Καουτσούκ και προϊόντα από καουτσούκ	828.6	Σίδερο και ατσάλι	962.2
Σίδηρο και ατσάλι	825.9	Βιομηχανικά μηχανήματα γενικής χρήσης	906.4

Πηγή: Statistical Office of the Republic of Serbia

Οι κύριοι εμπορικοί εταίροι της Σερβίας κατά το έτος 2019, αλλά και τα αμέσως προηγούμενα χρόνια είναι οι ΕΕ, Ρωσία, Κίνα, Γερμανία, Ιταλία, Ουγγαρία (κά).

Πίνακας 2.4 - Κύριοι εμπορικοί εταίροι Σερβίας (2019)

Χώρα	Εξαγωγές εκατ. Ευρώ	Χώρα	Εισαγωγές εκ. Ευρώ
Γερμανία	2212.7	Γερμανία	3080.2
Ιταλία	1769.6	Ρωσία	2307.0
Βοσνία - Ερζεγοβίνη	1352.3	Κίνα	2241.1
Ρουμανία	1026.5	Ιταλία	2074.7
Ρωσία	872.5	Ουγγαρία	1019.4

Πίνακας 2.5 - Κύριοι εμπορικοί εταίροι Σερβίας (2019) βάσει του όγκου εμπορίου

1. Γερμανία	11. Βουλγαρία
2. Ιταλία	12. Κροατία
3. Βοσνία και Ερζεγοβίνη	13. Αυστρία
4. Ρουμανία	14. Πολωνία
5. Ρωσία	15. Γαλλία
6. Μαυροβούνιο	16. Σλοβακία
7. Ουγγαρία	17. Ολλανδία
8. Βόρεια Μακεδονία	18. Ηνωμένο Βασίλειο
9. Τσεχία	19. Κίνα
10. Σλοβενία	20. Τουρκία

Πηγή: Statistical Office of the Republic of Serbia

Αναφορικά με τις άλλες χώρες, σημειώθηκε πλεόνασμα της Σερβίας στο εμπόριο με τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη Σλοβακία, την Κροατία, την Ιταλία, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Σουηδία, την Ολλανδία και τη Σλοβενία. Αντίθετα το μεγαλύτερο έλλειμμα παρατηρήθηκε στο

εμπόριο με την Κίνα, με τη Ρωσική Ομοσπονδία, με τη Γερμανία, με την Τουρκία, την Πολωνία, το Ιράκ, την Ουγγαρία, το Βέλγιο, την Ουκρανία, την Κορέα, την Αυστρία, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και τη Κορέα.

Η **Ελλάδα** κατατάσσεται πλέον στην τρίτη δεκάδα, σε αντίθεση με τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διαδραμάτιζε κατά την δεκαετία του 2000²³.

1.1.4.1 Ανερχόμενη Τουρκική Οικονομική παρουσία στη Σερβία

Από το 2015 σημειώθηκε απότομη αύξηση των επενδύσεων από την Τουρκία στη Σερβία (2015-2018), η οποία και συνεχίζεται. Οι καθαρές άμεσες επενδύσεις ανήλθαν σε 133,7 εκατομμύρια ευρώ, ενώ τουρκικές εταιρείες έχουν αναλάβει άνω των 19 έργων στη Σερβία, αξίας 395,7 εκατομμυρίων ευρώ. Τα 17 από αυτά τα 19 έργα, ξεκίνησαν μετά το 2018, σύμφωνα με στοιχεία της εδώ Τουρκικής Πρεσβείας.

Σήμερα, ο αριθμός των τουρκικών εταιρειών στη Σερβία είναι άνω των 800, ενώ το 2015 υπήρχαν περίπου μόνο 130. Οι εταιρείες αυτές απασχολούν περίπου 10.000 άτομα στη Σερβία. Το εμπόριο αγαθών μεταξύ Σερβίας και Τουρκίας, από το 2018, ξεπέρασε το ένα δισεκατομμύριο ευρώ και το έτος 2019 σημείωσε νέα αύξηση κατά 10%. Επίσης, σημειώνουμε ότι η DenizBank της Τουρκίας (ο πέμπτος μεγαλύτερος δανειστής στην Τουρκία) και η Ziraat Bank (η δεύτερη μεγαλύτερη τουρκική τράπεζα σε σύνολο περιουσιακών στοιχείων) χρηματοδοτούν τη κατασκευή δύο έργων αυτοκινητοδρόμων στη Σερβία, (1) την ανακατασκευή του τμήματος Novi Pazar – Tutin έργο που έχει αναλάβει η τουρκική κατασκευαστική εταιρεία Taşyari και (2) την κατασκευή του τμήματος Sremska Rača – Kuzmin, καθώς και μιας γέφυρας πάνω από τον ποταμό Sava, όπως και το σχεδιασμό του τμήματος Požega - Kotroman.

Όσον αφορά την Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών Τουρκίας-Σερβίας (ΣΕΣ), εφόσον η προστιθέμενη αξία των σερβικών προϊόντων υπερβαίνει το 50%, αυτά εισάγονται στην ρωσική αγορά χωρίς την επιβολή τελωνειακών δασμών. Επίσης, τα ημι-επεξεργασμένα σερβικά προϊόντα μπορούν να εξάγονται στις Ρωσία, Τουρκία και χώρες ΚΕΣΕΕ (CEFTA), είτε αδασολόγητα, είτε απολαμβάνοντας προτιμησιακούς δασμούς.

Ανάλογη τουρκική οικονομική διείδυση παρατηρείται και σε άλλες βαλκανικές χώρες κατά τα τελευταία χρόνια.

1.1.4.2 Θεσμικό & Κανονιστικό πλαίσιο εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας

Το σερβικό θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο εξωτερικού εμπορίου είναι “εμπνευσμένο” από το αντίστοιχο της Ευρ. Ένωσης και συνοπτικά περιγράφεται ως εξής²⁴:

α. Κανονισμοί εισαγωγών-εξαγωγών

Από το έτος 2008, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, οι κανονισμοί της Δημοκρατίας της Σερβίας εναρμονίζονται προοδευτικά με το **Κοινοτικό τελωνιακό καθεστώς (Ε.Ε.)**, όπως και αυτό

²³ βλ. “Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική”, Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, op.cit., σελ.233-238

²⁴ βλ. Επιχειρηματικός Οδηγός Σερβίας 2020 , Γραφείο Ο.Ε.Υ, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, σελ. 17-20

του **Εναρμονισμένου Συστήματος του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων** (World Customs Organisation's Harmonised System). Ταυτόχρονα, οι Αρχές της Σερβίας υπέβαλαν αίτηση στον **ΠΟΕ** για ένταξη της χώρας σε αυτόν. Η Σερβία αποτελεί, ακόμη, μια από τις ελάχιστες χώρες-μέλη του ΟΗΕ που δεν αποτελεί μέλος του ΠΟΕ.

Συνεπώς ισχύουν και για την Σερβία οι **συνήθεις κανονισμοί εισαγωγών ή εξαγωγών με αυτούς της ΕΕ** κλπ (άδειες εισαγωγής, ποσοτικοί περιορισμοί μέσω ποσοστώσεων για συγκεκριμένους λόγους όπως, προστασία του ισοζυγίου πληρωμών, της υγείας ανθρώπων, ζώων και φυτών, εθνικής ασφάλειας, περιβάλλοντος και φυσικών πόρων κλπ). Προβλέπεται **ειδικό κανονιστικό πλαίσιο για το εμπόριο χρυσού και αργύρου**. Ο νόμος για το εξωτερικό εμπόριο ("ΦΕΚ" αριθ. 36/09, 36/11, 88/11 και 89/15)²⁵, ρυθμίζει το εξωτερικό εμπόριο της Σερβίας.

β. Δασμοί

Οι εισαγωγικοί και εξαγωγικοί δασμοί καθορίζονται από το νόμο για το δασμολόγιο ("**Νόμος για το Δασμολόγιο**") για εμπορεύματα καταγωγής χωρών στις οποίες εφαρμόζεται ο βασικός κανόνας του ΠΟΕ, η **ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους** ή από χώρες που τηρούν αυτή τη ρήτρα στα εμπορεύματα που προέρχονται από τη Δημοκρατία της Σερβίας. Το δασμολόγιο της Σερβίας εναρμονίζεται με τη **Συνδυνασμένη Ονοματολογία (ΣΟ) της Ε.Ε.** και με τις διεθνείς δεσμεύσεις που συνάπτονται στο πλαίσιο **συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών (Σ.Ε.Σ.)**. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Δημοκρατία της Σερβίας απελευθέρωσε τις εισαγωγές από την Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρώντας παράλληλα την τελωνειακή προστασία ορισμένων αγροτικών προϊόντων (**μηδενικοί εισαγωγικοί δασμοί προϊόντων για τα κράτη μέλη της ΕΕ**).

Οι τελωνειακοί δασμοί που καθορίζονται στις συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών αφορούν, φυσικά, μόνο τις εισαγωγές εμπορευμάτων καταγωγής των χωρών με τις οποίες η Δημοκρατία της Σερβίας έχει συνάψει τέτοιες συμφωνίες. Για τις εισαγωγές από άλλες χώρες εφαρμόζονται τα ποσοστά που καθορίζονται στο δασμολόγιο, αυξημένα κατά 70%. Οι εισαγωγικοί δασμοί της Σερβίας αναφέρονται στο link:

<https://www.carina.rs/en/Zakoni%20engleski/Regulation%20CT2016.pdf>

γ. Τελωνειακή Διοίκηση

Η Τελωνειακή Αρχή της Σερβίας, υπάγεται στο Υπουργείο Οικονομικών και οργανώνεται διοικητικά σε **15 μονάδες – Τελωνεία** (βλ. www.carina.rs).

Σε κάθε "πύλη εισόδου" της χώρας υπάρχουν τελωνειακοί σταθμοί, όπου τα εμπορεύματα τίθενται «υπό επιτήρηση» μέχρι την ολοκλήρωση της τελωνειακής διαδικασίας. Η «**τελωνειακή διασάφηση**» που συνοδεύει τα εμπορεύματα, εκτός από τη δήλωση βούλησης για την υπαγωγή τους σε συγκεκριμένο τελωνειακό καθεστώς, πρέπει να περιλαμβάνει την περιγραφή αυτών, την αξία και την ποσότητά τους, πληροφορίες που απαιτούνται για την ανάλυση κινδύνου, κυρίως για λόγους ασφάλειας, καθώς και άλλα έγγραφα (όπως π.χ. πιστοποιητικά εισαγωγής, πιστοποιητικά καταγωγής κ.α).

Το Σερβικό τελωνιακό καθεστώς προβλέπει και **απλοποιημένες διαδικασίες εισαγωγών/εξαγωγών** για συγκεκριμένες περιπτώσεις (πχ συχνές εξαγωγές αγαθών από μια εταιρεία, ηλεκτρονικές δηλώσεις, επίδειξη τιμολογίου αντί δήλωσης, χρήση εξουσιοδοτημένου οικονομικού πράκτορα-"Authorized Economic Operator"- κλπ).

²⁵ <http://mtt.gov.rs/en>

δ. Εφαρμογή νέου τελωνειακού νόμου (Δεκεμβρίου 2018)

Η Εθνοσυνέλευση της Δημοκρατίας της Σερβίας ενέκρινε στις 7 Δεκεμβρίου 2018 το σχέδιο του **νέου τελωνειακού νόμου**, ο οποίος δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα, αρ. 95 της 8ης Δεκεμβρίου 2018, τέθηκε σε ισχύ στις **16 Δεκεμβρίου 2018** και εφαρμόζεται από τις 17 Ιουνίου 2019.

Ο νέος τελωνειακός Νόμος εναρμονίζει την εθνική νομοθεσία με το κοινοτικό κεκτημένο εντός των προθεσμιών που συμφωνήθηκαν κατά την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων - Κεφάλαιο 29 - Τελωνειακή Ένωση και εναρμόνιση με τον Τελωνειακό Κώδικα της Ένωσης - UCC ("*Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ*" αρ. 952/13).

Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ των καινοτομιών του νέου τελωνειακού νόμου επισημαίνουμε τις παρακάτω οι διατάξεις που αφορούν:

1. Ηλεκτρονικός εκτελωνισμός (electronic customs clearance):

Ηλεκτρονική υποβολή τελωνειακών διασαφήσεων κά εγγράφων, ηλεκτρονική επεξεργασία τους, καθώς και ηλεκτρονική ανταλλαγή πληροφοριών.

2. Έκδοση αποφάσεων από τις τελωνειακές αρχές με υποχρεωτική επικοινωνία μεταξύ του τελωνείου και του αιτούντος όταν πρόκειται για απόρριψη της αίτησης (adoption of decisions by customs authorities):

Η διάταξη αυτή αποτελεί μία από τις καινοτομίες του νέου τελωνειακού νόμου. Η επιπρόσθετη επικοινωνία μεταξύ τελωνειακών Αρχών και του αιτούντος είναι υποχρεωτική όταν μια τελωνειακή απόφαση πρόκειται να είναι αρνητική για τον αιτούντα. Οι τελωνειακές αρχές δεν μπορούν πια να απορρίπτουν άμεσα μια αίτηση, αλλά οφείλουν να ενημερώνουν τον αιτούντα πριν λάβουν δυσμενή απόφαση αναφορικά με την αίτησή του. Με τον τρόπο αυτό, ο αιτών έχει το δικαίωμα να προβεί σε επεξηγήσεις για την περίπτωση του, πχ να προσκομίσει περαιτέρω δικαιολογητικά έγγραφα ή αποδεικτικά στοιχεία.

3. Μη προτιμησιακοί κανόνες καταγωγής (non-preferential origin):

Η εφαρμογή του κανόνα καταγωγής της χώρας εισαγωγής / προορισμού είναι δυνατή κατά την έκδοση του πιστοποιητικών όταν η χώρα καταγωγής είναι η Σερβία.

4. Τελωνειακές αξίες (customs value):

Ο κανόνας συμφωνά με τον οποίο η τιμή συναλλαγής γίνεται αποδεκτή ως βάση για αποτίμηση (value base) μόνο στην περίπτωση της πρώτης πώλησης αγαθών για εξαγωγή στη Σερβία δεν είναι πλέον υποχρεωτικός. Αυτή η μέθοδος αποτίμησης μπορεί να εφαρμόζεται όταν ο εισαγωγέας είναι και ο αγοραστής σε συναλλαγή που πραγματοποιείται μετά την εξαγωγή. Με αυτό τον τρόπο αποδίδεται μεγαλύτερη αξιοπιστία στις ενέργειες των τελωνειακών αρχών κατά τον καθορισμό των μεθόδων αποτίμησης.

5. Εγγύηση για τελωνειακή οφειλή (guarantee for customs dept):

Πρόσθετα πλεονεκτήματα έχουν εισαχθεί για τη χρήση συνολικής εγγύησης από επιχειρηματικά οντότητα που έχει το καθεστώς εξουσιοδοτημένου προσώπου - Authorized Economic Operator- στον οποίο παρέχεται το δικαίωμα χρήσης συνολικής εγγύησης σε μειωμένο ποσό, χωρίς πρόσθετη επαλήθευση της εκπλήρωσης των απαιτήσεων.

6. Έλεγχος μετά την απελευθέρωση του φορτίου (post release control):

Ο έλεγχος αυτός διεξάγεται αυτεπάγγελτα, ενώ ταυτόχρονα ο προσφεύγων έχει το δικαίωμα σε εξαιρετικές περιπτώσεις να ζητήσει τροποποίηση της τελωνειακής διασάφησης μετά την παραλαβή των εμπορευμάτων αποκλειστικά και μόνον για να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του για την υπαγωγή των εμπορευμάτων υπό ειδικό τελωνειακό καθεστώς.

7. Πληρωμή τόκων σε μεταγενέστερο τελωνειακό έλεγχο (interest payment for subsequently assessed customs):

Για τελωνειακό χρέος που καθορίζεται στη διαδικασία μεταγενέστερου ελέγχου, θα χρεώνονται τόκοι υπερημερίας από την ημέρα που προέκυψε το χρέος μέχρι την ημέρα κοινοποίησης του χρέους, κάτι που είναι καινοτομία σε σχέση με το προηγούμενο σύστημα υπολογισμού επιτοκίου ποινής.

8. Κατάργηση μερικών τελωνειακών διαδικασιών (certain customs procedures are discontinued)

Ορισμένες τελωνειακές διαδικασίες (διαδικασία ενεργητικής τελειοποίησης υπό τελωνειακό έλεγχο-processing under customs control- και καθεστώς τελειοποίησης προς επανεξαγωγή στο σύστημα εξοφλήσεων κεφαλαίου-inward processing regime in the repayment system) καταργούνται.

9. Νέα κατηγοριοποίηση των τελωνειακών διαδικασιών (new categorization of customs procedures):

Διαδικασίες με οικονομικό αντίκτυπο, μέσω του παρόντος νόμου ορίζονται ως “ειδικές διαδικασίες”: Διαμετακόμισης (εξωτερικής και εσωτερικής διαμετακόμισης), διαδικασίες αποθήκευσης (τελωνειακών αποθηκών και ελεύθερων ζωνών), διαδικασίες επεξεργασίας (καθεστώς τελειοποίησης προς επανεξαγωγή-inward processing- και καθεστώς τελικής επεξεργασίας-outward processing), διαδικασίες για ειδική χρήση (προσωρινής εισαγωγής-temporary import- και τελικής χρήσης-“end-use”)²⁶.

ε. Συμφωνίες Ελευθέρων Συναλλαγών (ΣΕΣ)²⁷

Η Δημοκρατία της Σερβίας έχει συνάψει σημαντικές διεθνείς συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών:

- i. Συμφωνία Σταθεροποίησης Σύνδεσης και Ενδιάμεση Συμφωνία για το Εμπόριο με την **ΕΕ** (2008)
- ii. Κεντρο-Ευρωπαϊκή Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου ή ΚΕΣΕΕ -**CEFTA**- (2006)
- iii. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (**EZΕΣ/ΕFΤΑ**)
- iv. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με τη **Λευκορωσία** (2009)
- v. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση /**EAEU** (2019)
- vi. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με το **Καζακστάν** (2010)
- vii. Γενικευμένο Σύστημα Προτιμήσεων (ΣΓΠ) με τις **Η.Π.Α** (2005)
- viii. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την **Τουρκία** (2009)
- ix. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με τη **Ρωσία** (2000)

Όπως προαναφέρθηκε, όσον αφορά την τελευταία αυτή ΣΕΣ, εφόσον η προστιθέμενη αξία των σερβικών προϊόντων υπερβαίνει το 50%, αυτά εισάγονται στην ρωσική αγορά χωρίς την επιβολή τελωνειακών δασμών. Επίσης, μέσω της Σ.Ε.Σ. με την Τουρκία, τα ημι-επεξεργασμένα

²⁶ βλ. <https://www.carina.rs/en/Zakoni%20engleski/Customs%20Law%20ENGLISH%20final.pdf> και www.kpmg.com/rs - KPMG Tax Alerts

²⁷ <https://ras.gov.rs/export-promotion/free-trade-agreements>

σερβικά προϊόντα μπορούν να εξαγονται στις Ρωσία, Τουρκία και χώρες ΚΕΣΕΕ (CEFTA), είτε αδασολόγητα, είτε απολαμβάνοντας προτιμησιακούς δασμούς.

στ. Ελεύθερες Εμπορικές Ζώνες²⁸

Υπάρχουν **14** ελεύθερες ζώνες (E.Z.) στη Δημοκρατία της Σερβίας. Πρόκειται για “ζώνες” όπου μπορούν να πραγματοποιούνται παραγωγικές δραστηριότητες και υπηρεσίες με συγκεκριμένα πλεονεκτήματα: Belgrade, Subotica, Novi Sad, Zrenjanin, Šabac, Kragujevac, Pirot, Smederevo, Užice, Kruševac, Svilajnac, Apatin, Vranje και Priboj. Ως γνωστό, οι E.Z. προσφέρουν διάφορα πλεονεκτήματα και οφέλη για τις εταιρείες που τις επιλέγουν:

- Εξαίρεση ΦΠΑ** κατά την είσοδο αγαθών στην ελεύθερη ζώνη, καθώς και στις μεταφορές ή και άλλες υπηρεσίες που συνδέονται άμεσα με αυτή την είσοδο αγαθών
- Εξαίρεση από την καταβολή ΦΠΑ για το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών στην ελεύθερη ζώνη
- Απαλλαγή από την καταβολή ΦΠΑ για το εμπόριο αγαθών μεταξύ χρηστών δύο ελεύθερων ζωνών
- Οι χρήστες ελεύθερων ζωνών που εκτελούν παραγωγικές δραστηριότητες στη ζώνη απαλλάσσονται από την καταβολή ΦΠΑ σχετικά με την κατανάλωση ενέργειας
- Απαλλαγή από την καταβολή τελωνειακών δασμών** και άλλων εισαγωγικών δασμών για εμπορεύματα που προορίζονται για την κατασκευή εγκαταστάσεων στην ελεύθερη ζώνη (πρώτες ύλες, εξοπλισμός, κατασκευές/υλικά)
- Κίνητρα τοπικής αυτοδιοίκησης (πχ **απαλλαγή από ορισμένα τοπικά τέλη** και φόρους).

στ. Λοιπά οφέλη

- Οικονομικά οφέλη (**ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων**, κερδών και μερισμάτων)
 - Αποτελεσματική διαχείριση, μέσω “υπηρεσιών μιας στάσης” (**one-stop-shop**)
 - Απλές και ταχείς **τελωνειακές διαδικασίες** (κάθε ζώνη διαθέτει Γραφείο Τελωνειακής Διοίκησης)
 - Ένα σύνολο υπηρεσιών διατίθεται στους χρήστες με **προτιμησιακούς όρους** (μεταφορά, φόρτωση, επαναφόρτωση, μεταφορά εμπορευμάτων, υπηρεσίες αποστολής, ασφάλιση και αντασφάλιση, τραπεζικές υπηρεσίες κ.λπ.)
 - Οι **εξαγωγές ή εισαγωγές** αγαθών και υπηρεσιών από/προς τη ζώνη και οι εισαγωγές αγαθών είναι **απεριόριστη** και δεν υπόκεινται σε ποσοτικούς περιορισμούς.
- Όμως:
- Ο έλεγχος των εμπορευμάτων πραγματοποιείται από την **τελωνειακή αρχή** και οι χρήστες της ζώνης είναι υποχρεωμένοι στη διατήρηση των **κατάλληλων αρχείων** των εμπορευμάτων.
 - Τα εμπορεύματα που εισάγονται ή εξάγονται από μια ελεύθερη ζώνη αντιμετωπίζονται ως **τελωνειακά εμπορεύματα**.
 - Εμπορεύματα από τις ελεύθερες ζώνες που απελευθερώνονται για ελεύθερη κυκλοφορία στο έδαφος της Δημοκρατίας της Σερβίας, υπόκεινται στην καταβολή **τελωνειακών δασμών** και άλλων εισαγωγικών δασμών²⁹.

²⁸ <http://www.usz.gov.rs/files/prezentacija-ingleska.pdf>

²⁹ Πηγή: JPM, σελ.43

1.1.5 Επενδύσεις

Οι Σερβικές Αρχές παρέχουν οικονομικά και φορολογικά κίνητρα σε εταιρείες που επιθυμούν να προβούν σε άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ). Η μακροοικονομική σταθερότητα και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος συνέβαλαν σε υψηλές καθαρές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων (πχ 8,3% του ΑΕΠ κατά το πρώτο εξάμηνο του 2019). Τα κορυφαία έθνη επενδυτών στη Σερβία περιλαμβάνουν: **Γερμανία, Ιταλία, Ηνωμένες Πολιτείες, Κίνα, Αυστρία, Νορβηγία και Ελλάδα**. Η πλειονότητα των ΑΞΕ κατευθύνεται σε τομείς όπως, αυτοκινητοβιομηχανία, βιομηχανία τροφίμων και ποτών, μηχανήματα, ορυχεία, βασικά μέταλλα, χημικά, φαρμακευτικά, ελαστικά, ζάχαρη, υφάσματα, είδη ένδυσης έπιπλα κ.ά. Οι εν λόγω τομείς συνθέτουν το μεγαλύτερο μέρος των σερβικών εξαγωγών³⁰.

Όπως προαναφέρθηκε, η **προσέλκυση Α.Ξ.Ε.**, κυρίως μεταξύ των ετών 2014 και αρχών του 2020 (προ πανδημίας “covid-19” εποχής), αποτέλεσμα των προαναφερθέντων θετικών οικονομικών δεικτών και κάποιων μεταρρυθμίσεων, συνέβαλαν στη βελτίωση των **διεθνών πιστοληπτικών αξιολογήσεων της Σερβίας** κατά την τελευταία διετία. Εκτός αυτού, υπενθυμίζεται ότι η Σερβία βελτίωσε τη θέση της στο “Doing Business List” της Παγκόσμιας Τράπεζας (Π.Τ), σε συνέχεια των βελτιώσεων που πραγματοποιήθηκαν στην έκδοση αδειών κατασκευής, στη μείωση των διοικητικών φόρων και στην παροχή ηλεκτρικού ρεύματος. Οι βελτιώσεις αυτές, με την σειρά τους, ενίσχυσαν το **επιχειρηματικό κλίμα** και έτι περαιτέρω την προσέλκυση Α.Ξ.Ε.

Οι μεγαλύτερες **άμεσες ξένες επενδύσεις (Α.Ξ.Ε.)** στη Σερβία κατά το 2019 ήταν: ο γαλλικός όμιλος Vinci που ανέλαβε τις εργασίες επέκτασης του αεροδρόμιου Nikola Tesla, η κινεζική Zijin Mining η οποία απέκτησε το 63% του μετοχικού κεφαλαίου της RTB Bor (τήξη χαλκού). Η Shandong Linglong, κινεζική εταιρεία που παράγει ελαστικά στην πόλη Zrenjanin. Η δε γερμανική εταιρεία ZF Friedrichshafen δημιούργησε εργοστάσιο παραγωγής εξαρτημάτων αυτοκινήτων στην πόλη Pančevo.

Οι εταιρείες “**blue-chip**” που επενδύουν στον μεταποιητικό τομέα περιλαμβάνουν τους ακόλουθους γνωστούς Ομίλους: Fiat Chrysler Automobiles, Bosch, Michelin, Siemens, Panasonic, Continental, Schneider Electric, Philip Morris, LafargeHolcim, Pepsico, Coca-Cola, Carlsberg και άλλα. Στον τομέα της **ενέργειας**, οι ρωσικοί ενεργειακοί “γίγαντες”, Lukoil και Gazprom, έχουν προβεί σε μεγάλες επενδύσεις. Στον τομέα της μεταλλουργίας, οι κινεζικοί ‘δράκοι’, Hesteel και Zijin Mining διαθέτουν χαλυβουργείο στο Smederevo και συγκρότημα εξόρυξης χαλκού στο Bor, αντίστοιχα. Ο **χρηματοπιστωτικός τομέας** έχει προσελκύσει επενδύσεις από ιταλικές τράπεζες όπως η Intesa Sanpaolo και η UniCredit, γαλλικές (Crédit Agricole και η Société Générale), αυστριακές (Erste Bank και Raiffeisen) και άλλα ξένα πιστωτικά ιδρύματα. Οι **ΤΠΕ και οι τηλεπικοινωνίες** υποδέχθηκαν επενδυτές όπως η Microsoft, η Telenor, η Telekom Austria και η NCR. Στον τομέα της **λιανικής**, οι μεγαλύτεροι ξένοι επενδυτές είναι η ολλανδική Ahold Delhaize, η German Metro AG και η Schwarz Gruppe, η Κροατική Fortenova, η ελληνική Βερόπουλος (Vero) κλπ.

Τέλος, κατά την τελευταία διετία, στο προ πανδημίας Covid-19 αναπτυσσόμενο επιχειρηματικό πλαίσιο, υπενθυμίζεται ότι πραγματοποιήθηκαν μερικές μεγάλης κλίμακας συγχωνεύσεις ή εξαγορές, σε **επιχειρηματικό επίπεδο** στη Σερβία, όπως:

³⁰ βλ. <https://import-export.societegenerale.fr/en/country/serbia/market-sectors>

- Ιδιωτικοποίηση των μεταλλείων RTB Bor των οποίων το 66% ανήκει πλέον στον κινεζικό Όμιλο Zijin Mining
- Η BC Capital Partners αγόρασε από την KKR, την SBB, τον μεγαλύτερο πάροχο καλωδιακών τηλεοπτικών προγραμμάτων στη Σερβία.
- Η Coca Cola απέκτησε την σερβική εταιρεία Bambi.
- Η KINLOVERSKE MINERALNE VODE και η PEPSICO αγόρασαν την KNJAZ MILOS από τη MID EUROPA PARTNERS.
- Η MID EUROPA PARTNERS ελέγχει ποσοστό συμμετοχής της στο MEDIGROUP, το μεγαλύτερο ιδιωτικό πάροχο υπηρεσιών υγείας στη Σερβία, από την Blue Sea Capital.
- Η TELEKOM SRBIJA απέκτησε συμμετοχή στην KOPERNIKUS, τοπικό πάροχο τηλεοπτικών υπηρεσιών, από την ABRIS.

Μετά από χρόνια διαπραγματεύσεων, η σερβική κρατική Komercijalna banka, πωλήθηκε στη Σλοβενική Nova Ljubljanska banka (NLB), η οποία ελέγχεται από την Bank of New York Mellon.

1.2 Οικονομικές Σχέσεις Σερβίας

1.2.1 Η Σερβία ως Μέλος σε Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς

Η Σερβία συμμετέχει εδώ και χρόνια στους εξής Διεθνείς, οικουμενικούς ή Περιφερειακούς Οργανισμούς ενώ έχει υποβάλει αίτηση προς ένταξη και στον ΠΟΕ:

- **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης-ΕΤΑΑ** (European Bank for Reconstruction and Development – EBRD). Η συνεργασία της Σερβίας με την EBRD ξεκίνησε το 2001 και μέχρι σήμερα η Τράπεζα έχει εγκρίνει συνολικά 207 έργα για τη Σερβία, αθροιστικών (ΕΤΑΑ) επενδύσεων ύψους € 4.2 δις σε τομείς όπως ο χρηματοπιστωτικός, η γεωργία, η ενέργεια, η μεταποίηση, οι μεταφορές κ.α.
- **Παγκόσμια Τράπεζα-ΠΤ** (World Bank – WB). Η συνεργασία της Σερβίας με την WB ξεκίνησε το 2001. Από τότε, έχει εγκριθεί η χρηματοδότηση ή συγχρηματοδότηση 39 έργων, συνολικής αξίας άνω των \$ 2 δις, σε τομείς όπως οι μεταφορές, η Δημόσια Διοίκηση, η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, η υγεία κλπ. Το τρέχον χαρτοφυλάκιο αποτελείται από 17 επενδυτικά σχέδια συνολικής αξίας περίπου 458,90 εκατομμύρια δολαρίων. Σημειώνεται ότι τα ως άνω μεγέθη συμπεριλαμβάνουν τις χρηματοδοτήσεις ή συγχρηματοδοτήσεις έργων από τη **Διεθνή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης-ΔΤΑΑ** (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD) και τον **Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης** (International Development Association – IDA), που λειτουργούν κάτω από την «ομπρέλα» της WB.
- **Διεθνές Νομισματικό Ταμείο-ΔΝΤ** (International Monetary Fund – IMF). Η Σερβία έγινε μέλος του ΔΝΤ το 1992. Από τότε, έχει συνάψει σειρά συμφωνιών χρηματοδότησης ή προληπτικής χρηματοδότησης όπως αυτό του Φεβρουαρίου 2015, όταν η Σερβία υπέγραψε Συμφωνία Προληπτικού Διακανονισμού Διευκόλυνσης (Stand by Agreement), διάρκειας 36 μηνών και ύψους 1,2 δις ευρώ κατά τον χρόνο της έγκρισης.
- **Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου-ΠΟΕ** (World Trade Organisation – WTO), Το Γενικό Συμβούλιο του WTO σύστησε Ομάδα Εργασίας για την εξέταση της αίτησης της Σερβίας προς ένταξη, στις 15/02/05. Το Μνημόνιο Καθεστώτος Εξωτερικού Εμπορίου της χώρας ανακοινώθηκε τον Μάρτιο 2005 ενώ η Ομάδα Εργασίας συνήλθε για πρώτη φορά, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Σήμερα, συνεχίζονται οι διμερείς διαπραγματεύσεις, βάσει αναθεωρημένου καταλόγου προσφορών αγαθών και υπηρεσιών. Επίσης, συνεχίζονται και οι πολυμερείς διαπραγματεύσεις. Οι διαπραγματεύσεις της Σερβίας με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου βρίσκονται σε πολύ προχωρημένο στάδιο, με μόνο βασικό σημείο τριβής την πλήρη απαγόρευση του εμπορίου και της καλλιέργειας προϊόντων αγροτικής βιοτεχνολογίας, την οποία έχει επιβάλει η Σερβία.

-Πλην των ανωτέρω, η Σερβία είναι μέλος και των εξής **Διεθνών, Εξειδικευμένων αλλά και Περιφερειακών Οργανισμών**: Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (Bank for International Settlements – BIS), Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Εύξεινου Πόντου (Organisation of the Black Sea Economic Cooperation – BSEC), Οργανισμός Επισιτισμού & Τροφίμων των Ηνωμένων Εθνών (Food and Agriculture Organisation of the United Nations – FAO), Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency – IAEA), Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (International Civil Aviation Organisation – ICAO), Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο (International Chamber of Commerce – ICC-Εθνικές Επιτροπές), ICRM, Διεθνής Οργανισμός Χρηματοδότησης (International Finance Corporation – IFC), Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός (International Hydrographic Organisation – IHO), Διεθνής Οργανισμός Ναυτιλιακών Δορυφόρων (International Mobile Satellite Organisation – IMSO),

Διεθνής Οργανισμός Ζάχαρης (International Sugar Organisation – ISO), Διεθνής Οργανισμός Δορυφορικών Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunications Satellite Organisation – ITSO), Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunication Union – ITU), Διεθνής Συνομοσπονδία Εργατικών Σωματείων (International Trade Union Confederation – ITUC-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), Οργανισμός Πολυμερούς Ασφάλισης Επενδύσεων (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA), Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Organisation for Security and Co-operation in Europe – OSCE), Μόνιμο Διαιτητικό Δικαστήριο (Permanent Court of Arbitration – PCA), Κέντρο Επιβολής του Νόμου στη Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη (Southeast European Law Enforcement Center – SELEC), Ηνωμένα Έθνη (United Nations – UN), Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD), Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation – UNESCO), Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Industrial Development Organisation – UNIDO), Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organisation – UNWTO), Παγκόσμια Ταχυδρομική Ένωση (Universal Postal Union – UPU), Παγκόσμιος Οργανισμός Τελωνείων (World Customs Organisation – WCO), Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (World Health Organisation – WHO), Παγκόσμια Οργάνωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας (World Intellectual Property Organisation – WIPO), Παγκόσμιος Μετεωρολογικός Οργανισμός (World Meteorological Organisation – WMO) κ.ά.

1.2.2 Σερβία και Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Η Σερβία αποτελεί υποψήφιο Κράτος-Μέλος (Κ-Μ) της Ευρωπαϊκή Ένωσης, με άγνωστο προς το παρόν το αποτέλεσμα και τον χρόνο ενδεχόμενης ολοκλήρωσης της χρονοβόρας αυτής διαδικασίας.

Στο πλαίσιο του οικονομικού αυτού διάλογου με υποψήφιες και εν δυνάμει υποψήφιες χώρες, η Σερβία έχει σημειώσει πρόοδο και είναι ικανοποιητικά προετοιμασμένη σε ότι αφορά την οικονομία της αγοράς.

α. Διαπραγματεύσεις Σερβίας -ΕΕ

Κατά τις ετήσιες συναντήσεις της Σερβικής κυβέρνησης με τον αρμόδιο για την διεύρυνση Επίτροπο της Ε.Ε., γίνεται ανασκόπηση της προόδου εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων και των ετήσιων συστάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Οι σημαντικές δημοσιονομικές προσαρμογές από το 2014, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, έχουν βελτιώσει την βιωσιμότητα του χρέους. Η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα διατηρήθηκε και οι επιδόσεις της αγοράς εργασίας βελτιώθηκαν. Οι μείζονες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης, προχωρούν αργά, παρατείνοντας τις μακροχρόνιες ανεπάρκειες. Το κράτος συνεχίζει να διατηρεί ισχυρή επιρροή στην οικονομία και ο ιδιωτικός τομέας επηρεάζεται από αδυναμίες στο κράτος δικαίου και τον αθέμιτο ανταγωνισμό.

Ο ετήσιος οικονομικός διάλογος κατά το 2019 επικεντρώθηκε, κυρίως, στο Ταμείο Προενταξιακής Βοήθειας (IPA -βλ. επόμενο κεφάλαιο) και στις δράσεις καινοτομίας. Η ενδεχόμενη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας συνδέεται με το ρυθμό υλοποίησης των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, τη βελτίωση της απόδοσης των κρατικών επιχειρήσεων, τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης κλπ. Απαραίτητη είναι η υποστήριξη της καινοτομίας των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ), καθώς, ενώ το κόστος πρόσβασης στη

χρηματοδότηση έχει μειωθεί, οι περισσότερες ΜΜΕ παραμένουν καθηλωμένες. Ορισμένες από τις ΜΜΕ θα επωφεληθούν από τη βελτίωση της ρύθμισης των εξω-χρηματοδοτικών αγορών για πρόσθετες πιστώσεις, πέραν των δανείων. Εξακολουθούν να υπάρχουν όμως αρκετές ανεπάρκειες σε χρηματοδοτήσεις υποδομών, περιβάλλοντος, καινοτομίας κλπ.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί το Ταμείο Καινοτομίας και επιτυχημένων παραδειγμάτων στη Σερβία. Πχ η ολοκλήρωση του έργου ύψους 8,4 εκατ. Ευρώ για την ανάπτυξη της καινοτομίας, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω του Ταμείου Προενταξιακής Βοήθειας (IPA 2011). Για την υλοποίηση του συγκεκριμένου έργου εφαρμόστηκαν δύο χρηματοδοτικά μέσα, όπως το Πρόγραμμα Μικρών Επιχορηγήσεων και το Πρόγραμμα Επιχορηγήσεων για την τόνωση της έρευνας και ανάπτυξης σε μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις και σε νεοσύστατες επιχειρήσεις. Το Ταμείο Καινοτομίας έχει υποστηρίξει με επιτυχία 48 επιχειρήσεις με τεχνολογία αιχμής, από τις οποίες 38 καινοτόμες, για την περίοδο 2012-2015. Το ίδιο ταμείο χρηματοδότησε 52 έργα έρευνας και ανάπτυξης δημιουργώντας περισσότερες των 300 θέσεων εργασίας υψηλής τεχνολογίας και επιτρέποντας την συμμετοχή περίπου 90 εξειδικευμένων, κυρίως εγχώριων, συμβούλων. Τέλος, τέσσερις κύκλοι υποβολής προσφορών διεξήχθησαν με επιτυχία και 6 εκατ. Ευρώ δεσμεύθηκαν ήδη για τη χρηματοδότηση 51 νέων έργων.

β. Μηχανισμός προενταξιακής βοήθειας 2014-2020 (IPA)

Σύμφωνα με τις Σερβικές Αρχές το ύψος της προενταξιακής χρηματοδοτικής βοήθειας (κονδύλια IPA από το 2014 έως το 2020) ανήλθε σε 1,5 δις ευρώ. Η δε Ευρωπαϊκή Ένωση δηλώνει ότι από το 2007 έχει χορηγήσει συνολικά 2,8 δις. Ευρώ στη Σερβία.

Τα ποσά που έχουν διατεθεί για το Πρόγραμμα IPA 2014-2020 για τη Σερβία προβλέπονται από τον πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (Multiannual Financial Framework-MFF) 2014-2020 που αφορά το σύνολο των δυτικών Βαλκανίων. Τα εν λόγω ποσά κατανέμονται στα κράτη, ανάλογα με τη δυνατότητα απορρόφησής τους. Μεταξύ των τομέων στους οποίους δόθηκε προτεραιότητα από την Ε.Ε. και τα Κ-Μ για την περίοδο 2014-20, είναι και οι ακόλουθοι οικονομικοί κλάδοι: δράσεις για το Περιβάλλον και το κλίμα, Μεταφορές, Ενέργεια, Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία, Εκπαίδευση, Απασχόληση και Κοινωνικές Πολιτικές, Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη. Σε ότι αφορά, τον Προγραμματισμό του IPA II 2019-2020, οι κύριες δράσεις που χρηματοδοτούνται ανά τομέα και παρουσιάζουν ευκαιρίες για τις ελληνικές εταιρείες είναι οι εξής: Περιβάλλον και Ενέργεια, Κοινωνική στέγαση και στατιστικές υπηρεσίες, Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία, Δράσεις Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Επιπροσθέτως, υπάρχουν εξειδικευμένα προγράμματα ανά κλάδο όπως:

- **Αγροτικός τομέας-Πρόγραμμα IPARDII**, το οποίο αφορά στη στήριξη μικρό-μεσαίων γεωργικών επιχειρήσεων (με νομική οντότητα εγκατεστημένη στη Σερβία) μέσω του οποίου προβλέπεται να εκταμιευθούν 230 εκατ. Ευρώ μέχρι το 2022.
- **Υποδομές:** Κονδύλια μέσω του Επενδυτικού πλαισίου για τα δυτικά Βαλκάνια (WBIF) και
- **Ενεργειακή επάρκεια.**

Η διαδικασία υλοποίησης μιας δράσης, με αξιοποίηση πόρων του IPA περιλαμβάνει : (1) τον προγραμματισμό πλαισίου δράσεων, (2) τη δημόσια πρόσκληση για υποβολή προτάσεων, (3) την επιλογή έργου προς χρηματοδότηση. Η υλοποίηση πραγματοποιείται είτε (α) μέσω διαδικασίας επιλογής και εκτέλεσης έργου από το υποψήφιο κράτος, ή (β) μέσω κεντρικά ελεγχόμενης διαδικασίας.

Το IPA III για τη Σερβία θα έχει διάρκεια 7 έτη και οι οικονομικοί τομείς προτεραιότητας θα περιλαμβάνουν την Πράσινη “ατζέντα” και συνδεσιμότητα, όπως και την ανταγωνιστικότητα ή την χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

Σύμφωνα με την Αντιπροσωπεία της Ε.Ε. στη Σερβία (11.06.2020), το **επικαιροποιημένο σχέδιο προγράμματος δράσης IPA 2020** που επεξεργάστηκαν οι υπηρεσίες της μαζί με τις Σερβικές Αρχές, εφόσον εγκριθεί από την Επιτροπή IPA στις Βρυξέλλες (Φθινόπωρο 2020), θα προβλέπει τα ακόλουθα:

- Σε ό,τι αφορά τη χρηματοδότηση, η EBRD/ΕΤΑΑ θα προσφέρει 1,5-1,7 δισεκατομμύρια ευρώ εφέτος στα Δυτικά Βαλκάνια. Τα δύο τρίτα αυτών των κεφαλαίων θα αφορούν την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του Covid, μέσω χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για ενίσχυση της ρευστότητας Μικρο Μεσαίων Επιχειρήσεων, επενδύσεις κεφαλαίου, και της χρηματοδότησης του εμπορίου. Στη Σερβία, η ΕΤΑΑ θα προσφέρει 750-850 εκατομμύρια ευρώ το 2020. Η ΕΤΑΑ έχει υπογράψει συνεργασία με την Uni Credit Bank ενώ χρηματοδοτεί και επενδύσεις σε υποδομές (οδικό έργο Nis-Plocnik).

- Η συνδρομή της Ε.Ε. στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας Covid-19 θα προέρχεται από κονδύλια του IPA, καθώς και μέσω εθνικής χρηματοδότησης για τη στήριξη της Σερβίας στον αγώνα κατά του Covid.

Παρά τις ανωτέρω προσπάθειες και την συνεργασία μεταξύ της Ε.Ε. και των Αρχών της Σερβίας, υπάρχει ένας αριθμός “σκεπτικιστών” ως προς την Ευρωπαϊκή πορεία της σημερινής Σερβίας και την πραγματική επιθυμία της να καταστεί κάποτε Κ-Μ της Ε.Ε.. Ένας από αυτούς τους “σκεπτικιστές” είναι και ο επιφανής φιλόσοφος Fukuyama, επικριτής της Σερβικής κυβέρνησης που υποστηρίζει ότι, η Σερβία οδεύει προς μία αυταρχική κατεύθυνση, ενώ πλέον κινείται με περισσότερο αργό ρυθμό προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (...). Κατ’ αυτόν η διαδικασία ένταξης θα επιβραδυνθεί, ίσως θα σταματήσει ή ακόμη και θα οπισθοδρομήσει. Σύμφωνα με τον Fukuyama, η Σερβία παίζει ένα διπλό παιχνίδι, επιδιώκοντας να παρουσιάζεται στο κοινό των δυτικών χωρών, στις Βρυξέλλες, στο Βερολίνο και σε άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, ως παραμένουσα σε πορεία ένταξης στην ΕΕ, ενώ εμβαθύνει την συνεργασία με τη Ρωσία και την Κίνα

Τρεις μήνες αργότερα ακολούθησε η “συμφωνία” της Ουασιγκτόνως μεταξύ Σερβίας, ΗΠΑ και Κοσόβου, που έδωσε αντίθετες εντυπώσεις ως προς την πορεία της Σερβίας προς τη Δύση έναντι αυτών του Φουκουγιάμα και λοιπών “σκεπτικιστών”³¹.

γ. Νόμοι και πρόσφατες Μεταρρυθμίσεις

Όπως προαναφέρθηκε ασκείται έντονη κριτική κατά της κυβέρνησης της χώρας, σε εθνικό αλλά ακόμη και σε διεθνές επίπεδο, ως προς την ελευθερία της έκφρασης κλπ. Σύμφωνα με την ΕΕ και το ΔΝΤ, σημαντικές προσπάθειες απαιτούνται, επίσης, σε τομείς όπως η δημιουργία θέσεων εργασίας, οι κρατικές ενισχύσεις, οι δημόσιες συμβάσεις, η εν γένει νομοθετική ευθυγράμμιση με το κοινοτικό κεκτημένο.

³¹ βλ. σχετικές κριτικές σε αγγλόφωνη ενημερωτική ιστοσελίδα **N1-1.6.20-**<http://rs.n1info.com/English/NEWS/a604977/Fukuyama-Serbian-President-is-using-the-pandemic-to-expand-his-power.html> όπως και δημοσιεύματα Πρακτορείου ΒΕΤΑ 07.10.2020, ιστοσελίδας N106 και 07.10.2020, Rs.n1info.com, Danas.rs 7.10.2020 κλπ.]

i-Μεταρρυθμίσεις περιόδου 2019-2020

Όσον αφορά τη **νομοθεσία κατά το 2019/20**, παρουσιάστηκε πρόοδος μέσω της υιοθέτησης νόμων σχετικών με τις κατασκευές, όπως:

-Νόμος περί **χωροταξίας και μετατροπής χώρων**, νόμος περί νομιμοποίησης και μετατροπής χώρων, καταχώρηση σε κτηματολόγιο, νόμος για τα **δομικά υλικά**.

-Μετά την ρύθμιση της ηλεκτρονικής αδειοδότησης, η μεταρρύθμιση του κτηματολογίου αποτελεί τη σημαντικότερη αλλαγή για τους πολίτες, αλλά και μία από τις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις για την βελτίωση του συνολικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Από το έτος 2019, οι πολίτες δεν χρειάζεται πλέον να επισκέπτονται πέντε διαφορετικά γραφεία για να δηλώσουν την περιουσία τους, αλλά μπορούν να το πραγματοποιήσουν μέσω συμβολαιογραφικού γραφείου. Το επόμενο στάδιο είναι το Κτηματολόγιο να είναι σε θέση να παρέχει στους πολίτες αποτελεσματικές υπηρεσίες όταν πρόκειται για έκδοση οικοδομικών αδειών. Μέχρι το τέλος του 2020 ή έστω το έτος 2021, η Σερβία θα έχει ένα **ηλεκτρονικό κτηματολόγιο**.

-Προβληματισμό προκαλεί στο νομικό πλαίσιο των **αδειοδοτήσεων/δημοσίων συμβάσεων**, η νομοθετική πρόταση που κατατέθηκε από κυβερνώντα συνασπισμό για την αλλαγή των διαδικασιών διαγωνισμού στις δημόσιες συμβάσεις. Ευρωπαϊκές εταιρείες εκφράσανε ανησυχία για το θέμα. Διότι είναι σύνηθες για τα εδώ ήθη να επιβάλλονται «ειδικοί» κανόνες (όπως θέσπιση υποχρέωσης κατοχής αδειών που χορηγούνται αποκλειστικά από κρατικές υπηρεσίες) για τις εταιρείες που διεκδικούν δημόσιες συμβάσεις, ώστε να ελέγχεται η όλη διαδικασία από το κράτος. Η κυβέρνηση απαντά ότι στόχος του νομοσχεδίου είναι η επιτάχυνση της διαδικασίας και μόνο, προκειμένου να προχωρήσουν άμεσα τα έργα στρατηγικού ενδιαφέροντος στον τομέα των μεταφορών.

ii-Πρόγραμμα Σερβίας με ΔΝΤ

Το θέμα των περιοδικών συναντήσεων, κατά το 2019 και 2020, εκπροσώπων του **ΔΝΤ** με την Κυβέρνηση της Σερβίας αφορά την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων που συμφωνήθηκαν στο πλαίσιο του **προγράμματος συνεργασίας** που υποστηρίζεται από το μέσο συντονισμού πολιτικής (PCI). Το πρόγραμμα αυτό ενέκρινε το ΔΝΤ τον Ιούλιο του 2018 για περίοδο 30 μηνών. Στο πλαίσιο των προγραμματισμένων μέτρων, είναι σημαντικές οι μεταρρυθμίσεις της φορολογικής διοίκησης και του δημόσιου τομέα και άλλων πτυχών (δημοσιονομικοί κανόνες, δημόσιες επενδύσεις, διαχείριση των κρατικών επιχειρήσεων κλπ). Το πρόγραμμα του ΔΝΤ στοχεύει στη διατήρηση της μακροοικονομικής και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και στη συνέχιση των διαρθρωτικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων για ταχύτερη ανάπτυξη, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

Κατά **το 2020**, η αποστολή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου είχε διαβουλεύσεις με εκπροσώπους της κυβέρνησης της Σερβίας και της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας για τις μακροοικονομικές τάσεις και μεταρρυθμίσεις, στο Βελιγράδι από τις 24 έως τις 28 Φεβρουαρίου 2020, όπως και μεταξύ 24 Ιουνίου - 3 Ιουλίου του ίδιου έτους (τέταρτη αναθεώρηση στο πλαίσιο του PCI). Οι εκπρόσωποι του ΔΝΤ κατέληξαν σε συμφωνία σχετικά με τις πολιτικές που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της τέταρτης επανεξέτασης στο πλαίσιο του Μέσου συντονισμού πολιτικής (PCI). **Σύμφωνα με το ΔΝΤ:**

- «Η εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων αντιμετώπισε καθυστερήσεις λόγω της πανδημίας. Οι μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της φορολογικής διοίκησης, των συστημάτων μισθών και απασχόλησης του δημόσιου τομέα, της εταιρικής διακυβέρνησης των δημοσίων επιχειρήσεων και της ανάπτυξης της κεφαλαιαγοράς της Σερβίας παραμένουν ζωτικής

σημασίας. Απαιτείται διεξοδική αξιολόγηση των τιμολογίων ηλεκτρικής ενέργειας για την εξασφάλιση πλήρους ανάκτησης κόστους. Χαιρετίζουμε την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην ολοκλήρωση της ιδιωτικοποίησης της Komercijalna και ενθαρρύνουμε περαιτέρω προσπάθειες ιδιωτικοποίησης της Petrohemija.

- Η Σερβία πρέπει να συνεχίσει να επικεντρώνεται στην υποστήριξη της οικονομίας μέσω της οικονομικής κρίσης λόγω της πανδημίας Covid-19, διατηρώντας παράλληλα τη μακροοικονομική σταθερότητα, τη διαχείριση κινδύνων και την προστασία ευάλωτων ομάδων.
- «Η εφαρμογή του προγράμματος παρέμεινε σε γενικές γραμμές σε καλό δρόμο. Ωστόσο, η απότομη επιδείνωση του εξωτερικού και εγχώριου οικονομικού περιβάλλοντος που προκλήθηκε από την επιδημία COVID-19 απαιτεί προσαρμογή των στόχων PCI για το υπόλοιπο του προγράμματος, η οποία πρόκειται να ολοκληρωθεί τον Ιανουάριο του 2021.
- «Η πανδημία είχε σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα της Σερβίας. Το “σοκ” επηρεάζει την οικονομία μέσω χαμηλότερης εξωτερικής ζήτησης, ασθενέστερων ξένων επενδύσεων και εμβασμάτων, περιορισμών εγχώριας προσφοράς και διαταραχών στις περιφερειακές και παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού. Το πραγματικό ΑΕΠ προβλέπεται να συρρικνωθεί κατά 3 τοις εκατό το 2020, σε σύγκριση με μια αύξηση κατά 4,2 τοις εκατό το 2019 και αναμένεται να ανακάμψει σε 6 τοις εκατό αύξηση το 2021. Δεδομένης της εξαιρετικά αβέβαιης οικονομικής προοπτικής, προτείνουμε προσεκτικό σχεδιασμό έκτακτης ανάγκης.
- «Για να μετριάσουν τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις του “σοκ” COVID-19, οι αρχές ανέπτυξαν μια άμεση και καλά σχεδιασμένη αντίδραση. Το φορολογικό πακέτο, το οποίο περιλαμβάνει την αύξηση των δαπανών για την υγειονομική περίθαλψη, την αναβολή των φόρων, τις επιδοτήσεις των μισθών, τις καθολικές μεταφορές μετρητών και ένα σύστημα κρατικής εγγύησης για τραπεζικά δάνεια προς ΜΜΕ, είναι από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη. Η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (NBS) συνέβαλε στην απάντηση, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης του βασικού επιτοκίου πολιτικής και της έγχυσης ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα, ενώ εισήγαγε ένα τρίμηνο “μορατόριουμ” για την αποπληρωμή τραπεζικών δανείων και περαιτέρω μέτρα για τη διατήρηση της νομισματικής και χρηματοοικονομικής σταθερότητας.
- «Η εφαρμογή των δημοσιονομικών μέτρων, σε συνδυασμό με τη μείωση των εσόδων που σχετίζονται με τη χαμηλότερη οικονομική δραστηριότητα, θα αυξήσει το δημοσιονομικό έλλειμμα το 2020 σε περισσότερο από 7 τοις εκατό του ΑΕΠ, σε σύγκριση με το 0,5 τοις εκατό του ΑΕΠ στον αρχικό προϋπολογισμό. Δεδομένης της προβλεπόμενης οικονομικής ανάκαμψης και του προσωρινού χαρακτήρα των δημοσιονομικών μέτρων, θα πρέπει να είναι δυνατή η μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος σε περίπου 2 τοις εκατό του ΑΕΠ το επόμενο έτος. Ταυτόχρονα, υπάρχει ανάγκη αύξησης των δημοσίων επενδύσεων για την υποστήριξη της οικονομικής ανάκαμψης και την ενίσχυση της δυναμικής ανάπτυξης, ενώ το οικονομικό σοκ ενισχύει τους δημοσιονομικούς κινδύνους που απορρέουν από προβληματικές κρατικές επιχειρήσεις και δάνεια με κρατική εγγύηση. Για να δημιουργηθεί χώρος για υψηλότερες δημόσιες επενδύσεις και υπό το φως των δημοσιονομικών κινδύνων, οι αυξήσεις των μισθών και των συντάξεων του δημόσιου τομέα θα πρέπει να περιοριστούν το 2021. Αυτό θα πρέπει να διασφαλίσει ότι ο λογαριασμός μισθών του δημόσιου τομέα ως μερίδιο του Α.Εγχ.Π. επιστρέφει σε πιο βιώσιμα επίπεδα, μετά την αύξηση τα τελευταία δύο χρόνια. Θα πρέπει να αποφεύγονται ειδικές αυξήσεις σύνταξης ή εφάπαξ πληρωμές. Το δημόσιο χρέος, το οποίο μειώθηκε σταθερά πριν από την πανδημία, αναμένεται τώρα να αυξηθεί το 2020, ενώ θα

παραμένει κάτω από το 60% του ΑΕΠ, αλλά θα πρέπει να συνεχίσει μια σαφή πτωτική πορεία το 2021».

1.3 Θεσμικό επιχειρηματικό πλαίσιο

1.3.1 Μορφές Εταιρειών

Όπως αναφέρεται στον Επιχειρηματικό μας Οδηγό για την Σερβία³², όσον αφορά την νομοθεσία περί εταιρειών ("Νόμος για τις Εταιρείες") στη Σερβία υπάρχουν οι εξής κατηγορίες εταιρειών: Κεφαλαιουχικές Εταιρείες (Ανώνυμη Συμμετοχική Εταιρεία-a.d.), Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης-d.o.o.) και Προσωπικές Εταιρείες (Ομόρρυθμη-o.d. και Ετερόρρυθμη Εταιρεία-k.d.), ήτοι συνολικά τέσσερις νομικές μορφές εταιρειών³³. Ο Νόμος για τις Εταιρείες καθορίζει λεπτομερώς τις νομικές μορφές των επιχειρηματικών οντοτήτων, τη δομή εταιρικής διακυβέρνησής τους, τις ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις, τις αλλαγές του καθεστώτος (συγχωνεύσεις, "spin-offs"), τη διαχείριση και άλλα παρεμφερή θέματα³⁴.

Εκτός από τα ανωτέρω, μια ξένη εταιρεία μπορεί να συστήσει υποκατάστημα ή γραφείο αντιπροσώπου. Στην πράξη, οι ξένοι επενδυτές συνήθως προτιμούν την εταιρεία περιορισμένης ευθύνης (Limited Liability company-d.o.o.) λόγω της απλής μορφής της. Τα πλεονεκτήματά της περιλαμβάνουν την αύξηση του κεφαλαίου, η οποία μπορεί να γίνει χωρίς την εποπτεία των ρυθμιστικών αρχών, καθώς και το ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο που είναι μικρότερο από 1 ευρώ (σε αντίθεση με τα περίπου 27.000 ευρώ για την ανώνυμη εταιρεία).

Το καταστατικό, δηλαδή η ιδρυτική πράξη της εταιρείας, μπορεί να έχει την απλή μορφή απόφασης για έναρξη εργασιών εάν η εταιρεία ιδρύεται από ένα πρόσωπο, ή μιας σύμβασης, εάν ιδρύεται από περισσότερα του ενός άτομα. Για την **εγγραφή στην Υπηρεσία Επιχειρηματικών Μητρώων** (Business Registration Agency- BRA) πρέπει να υπογραφεί συμβολαιογραφική πράξη των ιδρυτών.

Το **καταστατικό** οφείλει να διευκρινίζει την έδρα της εταιρείας, η οποία πρέπει να βρίσκεται στο έδαφος της Δημοκρατίας της Σερβίας, τη βασική επιχειρηματική δραστηριότητα της, καθώς και το όνομα της επιχείρησης. Από τον Ιούνιο του 2018, όλες οι καταχωρημένες επιχειρηματικές οντότητες στο έδαφος της Δημοκρατίας της Σερβίας (επιχειρήσεις, υποκαταστήματα καθώς και αντιπροσωπείες ξένων εταιρειών, ενώσεων και ιδρυμάτων κλπ), υποχρεούνται να **δηλώνουν όλα τα στοιχεία ή δεδομένα στο όνομα του πραγματικού δικαιούχου της εταιρείας-beneficial owner**-³⁵. Ο πραγματικός δικαιούχος της επιχειρηματικής οντότητας είναι το φυσικό πρόσωπο που κατέχει άμεσα ή έμμεσα και ελέγχει ουσιαστικά την οικονομική οντότητα³⁶. Εάν το φυσικό πρόσωπο που είναι ο πραγματικός

³² βλ. Επιχειρηματικός Οδηγός Σερβίας 2020, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, <http://www.agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/71095>, σελ.8-14

³³ βλ. Guide to doing business in Serbia, JPM, σελ. 10-16, www.jpm.rs

³⁴ βλ. Guide to doing business and investing in Serbia, PWC Serbia, σελ. 23-24, pwc.rs/en.html

³⁵ βλ. Guide to doing business in Serbia, JPM, op.cit., σελ. 11

³⁶ Δηλαδή: (i) ένα φυσικό πρόσωπο που συμμετέχει στο κεφάλαιο της επιχείρησης με ποσοστό 25% ή μεγαλύτερο · (ii) φυσικό πρόσωπο το οποίο έμμεσα ή άμεσα ασκεί τη διαχείριση της επιχείρησης ή επιρροή στη λήψη αποφάσεων · (iii) φυσικό πρόσωπο που έχει παράσχει ή παρέχει κεφάλαια σε έναν επιχειρηματικό φορέα με έμμεσο τρόπο και επομένως επηρεάζει σημαντικά τις αποφάσεις του διαχειριστικού οργάνου της επιχείρησης · (iv) φυσικού προσώπου που είναι ο ιδρυτής, καταπιστευματοδόχος, εγγυητής, δικαιούχος καταπιστεύματος και το · ή (v) φυσικό πρόσωπο που είναι εγγεγραμμένο σε εκπροσώπους συνεταιρισμών, ενώσεων, ιδρυμάτων, παροχών και εγκαταστάσεων.

δικαιούχος δεν μπορεί να προσδιοριστεί, τότε ο τελευταίος τεκμαίρεται ότι είναι το φυσικό πρόσωπο που είναι εγγεγραμμένο ως εκπρόσωπος της επιχειρηματικής οντότητας.

Πίνακας 3.1 Κατηγορίες εταιρικής μορφής

Μορφές εταιρείας	Εγγραφή στο εμπορικό μητρώο / νομική οντότητα	Ελάχιστο Κεφάλαιο	Εταιρεία μοναδικού μετόχου	Φόρος Κεφαλαίου/ τέλη εγγραφής	Συμβολαιογραφική πράξη	Φορολογική ενημερότητα	Εγγραφή στη εφορία
Περιορισμένης Ευθύνης	Ναι/ναι	RSD 100 (1 euro)	Ναι	Όχι/Καταβάλλεται τέλος εγγραφής	Ναι	Όχι	Ναι
Μετοχική Εταιρεία	Ναι/ναι	RSD 3 εκατ. (25 χιλ ευρώ)	Ναι	Όχι/Καταβάλλεται τέλος εγγραφής	Ναι	Όχι	Ναι
Συνεργατική	Ναι/ναι	όχι	Όχι	Όχι/Καταβάλλεται τέλος εγγραφής	Ναι	Όχι	Ναι
Ομόρρυθμη Εταιρεία	Ναι/ναι	όχι	Όχι	Όχι/Καταβάλλεται τέλος εγγραφής	Ναι	Όχι	Ναι
Ετερόρρυθμη Εταιρεία	Ναι/ναι	όχι	Όχι	Όχι/Καταβάλλεται τέλος εγγραφής	Ναι	Όχι	Ναι
Εγγεγραμμένο υποκατάστημα	Ναι/οχι	όχι	-	Όχι/Καταβάλλεται τέλος εγγραφής	Ναι	Όχι	Ναι
Μόνιμη Εγκατάσταση	Όχι/οχι	όχι	-	Όχι/Όχι	Όχι/Όχι	-	Ναι

Φορολογικός Συντελεστής: 15% σταθερό επιτόκιο

*RSD = Δηνάριο σερβικό (ισοτιμία 1 ευρώ = 118 δην.)

Σε ότι αφορά την υποχρέωση ορκωτού λογιστή στις 5 πρώτες μορφές εταιρείας για το οικονομικό έτος 2018 απαιτείται ορκωτός λογιστής για κέρδη που ξεπέρασαν τα 4,400 χιλ ευρώ (σε αντιστοιχία με RSD) για το 2017. Για τις δύο τελευταίες μορφές εταιρείας ως μέρος οποιουδήποτε ελέγχου της έδρας.

1.3.2 Εταιρική και Προσωπική Φορολογία

α. Νόμος περί φόρου εταιρικών κερδών

Σύμφωνα με τον Νόμο περί φόρου εταιρικών κερδών, φορολογούμενοι είναι : (1) κάθε εταιρεία, επιχείρηση ή άλλη νομική οντότητα που έχει συσταθεί με σκοπό την άσκηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, (2) κάθε άλλη νομική οντότητα που δεν ιδρύθηκε με σκοπό την απόκτηση κέρδους (μη κερδοσκοπικός οργανισμός), αλλά εφόσον αποκτά εισόδημα από την πώληση προϊόντων στην αγορά ή την παροχή υπηρεσιών έναντι αμοιβής.

Συνεπώς **οποιοδήποτε κέρδος που παράγεται μέσω επιχειρηματικών δραστηριοτήτων εντός του εδάφους της Δημοκρατίας της Σερβίας υπόκειται σε φόρο εταιρικού κέρδους**. Ένας φορολογούμενος, μη κάτοικος, υπόκειται σε φορολόγηση οποιουδήποτε κέρδους παράγει μέσω επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στο έδαφος της Δημοκρατίας της Σερβίας. Εκτός εάν υφίσταται **διεθνής συμφωνία αποφυγής διπλής φορολογίας**³⁷. Η χώρα μας και η Σερβία έχουν συνάψει τέτοιου είδους συμφωνία.

Μόνιμη εγκατάσταση υφίσταται όταν ένας μη-κάτοικος ασκεί επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως μέσω υποκαταστήματος, εργοστασίου, γραφείου αντιπροσωπείας, ορυχείου (ή άλλου τύπου εκμετάλλευσης φυσικών πόρων).

β. Κεφαλαιακά κέρδη και ζημίες

Τα κεφαλαιακά κέρδη και ζημίες επηρεάζουν τη φορολογική βάση, καθώς περιλαμβάνονται στο φορολογητέο κέρδος³⁸. **Κεφαλαιουχικό κέρδος** είναι οποιοδήποτε εισόδημα που εισπράττει ένας φορολογούμενος από την πώληση δικαιωμάτων επί ακινήτων, δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, συμμετοχικού κεφαλαίου στο κεφάλαιο νομικών προσώπων, μετοχών ή άλλων τίτλων που αγοράζονται από “ανοικτά” επενδυτικά κεφάλαια³⁹. Αν η διαφορά είναι αρνητική, το ποσό αποτελεί κεφαλαιουχική **ζημία**. Οι κεφαλαιακές απώλειες μπορούν να αντισταθμιστούν από τα κεφαλαιακά κέρδη κατά τα επόμενα πέντε έτη, αρχής γενομένης από το φορολογικό έτος από το οποίο προέρχονται.

γ. Φορολογικός συντελεστής

Ο συντελεστής φόρου για τα εταιρικά κέρδη ανέρχεται σε **15%**.

Η φορολογική περίοδος για την οποία υπολογίζεται και καταβάλλεται φόρος είναι η οικονομική χρήση, η οποία συνήθως ταυτίζεται με το ημερολογιακό έτος. Ο **υπολογισμός και η καταβολή φόρου εταιρικού κέρδους** πραγματοποιείται με την ακόλουθη διαδικασία:

Κάθε φορολογούμενος που προβαίνει σε έναρξη λειτουργίας μιας επιχείρησης κατά τη διάρκεια του έτους, υποχρεούται να υποβάλει **φορολογική δήλωση** στις Σερβικές φορολογικές Αρχές εντός 15 ημερών από την ημερομηνία καταχώρισης της σε αυτές. Η φορολογική δήλωση πρέπει να υποβληθεί εντός 180 ημερών από τη λήξη της περιόδου για την οποία υπολογίζεται ο φόρος, δηλαδή εντός 180 ημερών από την 1η Ιανουαρίου του προηγούμενου έτους. Κατά την υποβολή φορολογικής δήλωσης, ο φορολογούμενος υποχρεούται επίσης να υπολογίσει τον φόρο κερδών.

³⁷ Guide to doing business in Serbia, JPM, op. cit., σελ.45

³⁸ Guide to doing business in Serbia, JPM, op. cit., σελ.46

³⁹ Guide to doing business in Serbia, JPM, op. cit., idem

Δεδομένου ότι το ποσό που πρέπει να καταβληθεί για το φόρο επί των κερδών υπολογίζεται μόνο μετά το τέλος της φορολογικής περιόδου, ο φορολογούμενος υποχρεούται να προκαταβάλλει μηνιαίες προκαταβολές κατά τη διάρκεια του έτους, βάσει της φορολογικής δήλωσης του προηγούμενου έτους. Εάν ο φορολογούμενος έχει εκ των προτέρων λιγότερο φόρο από αυτόν που θα έπρεπε να καταβάλει σύμφωνα με τη φορολογική δήλωση του, οφείλει να καλύψει τη διαφορά πριν από την υποβολή της φορολογικής δήλωσης. Στην αντίθετη περίπτωση όπου ο φορολογούμενος έχει καταβάλει εκ των προτέρων περισσότερους φόρους από αυτούς τελικά που θα έπρεπε να έχει πληρώσει σύμφωνα με τη φορολογική του δήλωση, το επιπλέον καταβληθέν ποσό θεωρείται προκαταβολή για την επόμενη φορολογική περίοδο ή επιστρέφεται στον φορολογούμενο κατόπιν αιτήσεώς του.

δ. Βασικά Στοιχεία εταιρικής και προσωπικής Φορολογίας στη Σερβία

Εταιρική φορολογία

Κατοικία - Μια νομική οντότητα θεωρείται ως σερβική αν είναι ενσωματωμένη στη Σερβία ή διοικείται ή ελέγχεται από τη Σερβία.

Βάση - Οι μόνιμοι κάτοικοι φορολογούνται με βάση το συνολικό εισόδημά τους. Οι μη κάτοικοι φορολογούνται μόνο με βάση το εισόδημα που παράγεται στη Σερβία.

Φορολογητέο εισόδημα - Το φορολογητέο εισόδημα περιλαμβάνει τόσο το επιχειρηματικό εισόδημα όσο και τα κέρδη κεφαλαίου. Η φορολογητέα βάση υπολογίζεται στον φορολογικό ισολογισμό βάσει του προσαρμοσμένου για φορολογικούς σκοπούς λογαριασμού αποτελεσμάτων χρήσεως.

Φορολόγηση μερισμάτων - Τα μερίσματα που καταβάλλει μια εταιρεία που εδρεύει στη Σερβία σε άλλη σερβική εταιρεία απαλλάσσονται από τον φόρο εισοδήματος εταιρειών. Τα μερίσματα που λαμβάνει μια εγχώρια εταιρεία της Σερβίας που κατέχει τουλάχιστον το 10% των μετοχών μιας μη διανεμητικής εταιρείας διανομής για ένα έτος είναι επιλέξιμα για πίστωση για τον ξένο φόρο που καταβάλλεται επί των μερισμάτων.

Κεφαλαιουχικά κέρδη - Τα κέρδη κεφαλαίου υπόκεινται σε φόρο 15% για τους κατοίκους (περιλαμβάνονται στην ετήσια φορολογική δήλωση εισοδήματος) και 20% για τους μη κατοίκους (με βάση τη φορολογική εκτίμηση).

Απώλειες - Οι καθαρές ζημίες εκμετάλλευσης μπορούν να μεταφερθούν για πέντε έτη. Οι κεφαλαιουχικές ζημίες μπορούν να μεταφερθούν και να συμψηφιστούν με τα κεφαλαιακά κέρδη για πέντε έτη. Η αναπροσαρμογή των ζημιών δεν επιτρέπεται.

Τιμή - 15%

Surtax – Όχι

Εναλλακτικός ελάχιστος φόρος – Όχι

Ξένη φορολογική πίστωση - Υπάρχει πίστωση για τον ξένο φόρο που καταβάλλεται, αλλά περιορίζεται στο ποσό του σερβικού φόρου που καταβάλλεται για το εισόδημα από το εξωτερικό.

Απαλλαγή συμμετοχής - Βλέπε στο τμήμα "Φορολόγηση μερισμάτων"

Καθεστώς εταιρειών χαρτοφυλακίου – Όχι

Ένα **10ετές κίνητρο φόρου εισοδήματος εταιρειών (πίστωση φόρου)** είναι διαθέσιμο για μεγάλους επενδυτές που επενδύουν σε πάγια περιουσιακά στοιχεία ύψους 1 δισεκατ. RSD και προσλαμβάνουν επιπλέον 100 υπαλλήλους κατά την περίοδο της επένδυσης.

Οι **οργανισμοί μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα** απαλλάσσονται από τον φόρο εισοδήματος υπό τους όρους που προβλέπει ο νόμος.

Παρακρατούμενος φόρος:

Μερίσματα - Τα μερίσματα που καταβάλλονται σε μη μόνιμο κάτοικο υπόκεινται στην φορολογική παρακράτηση του 20%, εκτός εάν ο συντελεστής μειώνεται βάσει μιας φορολογικής σύμβασης. Το ποσοστό αυξάνεται σε 25% για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται σε πρόσωπο που κατοικεί σε δικαιοδοσία με προτιμησιακό φορολογικό καθεστώς.

Τόκοι - Οι τόκοι που καταβάλλονται σε μη μόνιμο κάτοικο υπόκεινται στην φορολογική παρακράτηση του 20%, εκτός εάν ο συντελεστής μειωθεί κάτω από μια φορολογική κλίμακα. Το ποσοστό αυξάνεται σε 25% για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται σε πρόσωπο που κατοικεί σε δικαιοδοσία με προτιμησιακό φορολογικό καθεστώς.

Δικαιώματα - Τα δικαιώματα που καταβάλλονται σε μη μόνιμους κατοίκους υπόκεινται στην φορολογική παρακράτηση του 20%, εκτός εάν ο συντελεστής μειωθεί βάσει φορολογικής σύμβασης. Το ποσοστό αυξάνεται σε 25% για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται σε πρόσωπο που κατοικεί σε δικαιοδοσία με προτιμησιακό φορολογικό καθεστώς.

Τέλη τεχνικής εξυπηρέτησης - Τα τέλη εξυπηρέτησης που καταβάλλονται σε μη εγκατεστημένο νομικό πρόσωπο υπόκεινται στην φορολογική παρακράτηση του 20%, εκτός εάν ο συντελεστής μειώνεται βάσει φορολογικής σύμβασης. Το ποσοστό αυξάνεται σε 25% για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται σε πρόσωπο που κατοικεί σε δικαιοδοσία με προτιμησιακό φορολογικό καθεστώς.

Φόρος εμβλήματος υποκαταστημάτων – Όχι

Οι **πληρωμές που καταβάλλονται σε μη μόνιμο κάτοχο για τη μίσθωση κινήτων και ακινήτων** υπόκεινται στην φορολογική παρακράτηση του 20%, εκτός εάν ο συντελεστής μειωθεί βάσει φορολογικής σύμβασης. Τα έσοδα από τη μίσθωση ακινήτων και οι πληρωμές για υπηρεσίες που παρέχονται από πρόσωπα που κατοικούν σε δικαιοδοσία με προτιμησιακό φορολογικό καθεστώς υπόκεινται στην φορολογική παρακράτηση του 25%.

Άλλοι φόροι επί επιχειρήσεων: **Φόρος εισφοράς – Όχι**

Φόρος μισθοδοσίας – Όχι

Φόρος ακίνητης περιουσίας - Για τους φορολογούμενους που ακολουθούν τη λογιστική της εύλογης αξίας των ΔΛΠ και των ΔΠΧΑ, επιβάλλεται φόρος ακίνητης ιδιοκτησίας στη Σερβία μέχρι ποσοστού 0,4% της αγοραίας αξίας του ακινήτου στις 31 Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους.

Κοινωνική ασφάλιση - Ο εργοδότης υποχρεούται να καταβάλλει εισφορές κοινωνικής ασφάλισης επί του μισθού των εργαζομένων σε ποσοστά 14% για την ασφάλιση συντάξεων και αναπηρίας (τα οποία είναι εις βάρος του εργαζομένου αλλά καταβάλλονται από τον εργοδότη), 11,50% για την ασφάλιση συντάξεων και αναπηρίας (τα οποία είναι εις βάρος του εργοδότη και καταβάλλονται από τον εργοδότη) 5,15% για την ασφάλιση υγείας και 0,75% για και την ασφάλιση ανεργίας.

Τέλη χαρτοσήμου - Το τέλος χαρτοσήμου είναι πληρωτέο σύμφωνα με τιμολόγιο που βασίζεται στην αξία του εγγράφου. Εάν δεν υπάρχει τιμή, εφαρμόζεται κατ' αποκοπή τιμή.

Συμμόρφωση για εταιρείες:

Λογιστικές αρχές / οικονομικές καταστάσεις - ΔΛΠ / ΔΠΧΠ. Οι οικονομικές καταστάσεις πρέπει να καταρτίζονται ετησίως.

Φορολογική περίοδος - Το φορολογικό έτος είναι το ημερολογιακό έτος, αλλά μπορεί να είναι μικρότερο από 12 μήνες, όταν οι δραστηριότητες αρχίζουν ή λήγουν κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους ή υπάρχει αλλαγή στο καθεστώς της οικονομικής οντότητας. Ο φορολογούμενος μπορεί να επιλέξει ένα φορολογικό έτος διαφορετικό από το ημερολογιακό έτος (εφόσον το φορολογικό έτος διαφορετικό της μητρικής εταιρείας είναι διαφορετικό από το ημερολογιακό έτος).

Ενοποιημένες αποδόσεις - Οι εταιρείες κατοίκων μπορούν να επιλέξουν την κατάσταση ομάδας και να καταθέσουν ενοποιημένη επιστροφή. Οι εταιρείες θεωρούνται όμιλος όπου μία εταιρεία (**μητρική εταιρεία**) κατέχει τουλάχιστον το 75% των μετοχών μιας άλλης εταιρείας. Η μητρική εταιρεία υποβάλλει ενοποιημένη φορολογική δήλωση στην οποία τα κέρδη και οι ζημίες των εταιρειών του ομίλου αντισταθμίζονται και κάθε εταιρεία καταβάλλει το μερίδιό της στον φόρο.

Απαιτήσεις κατάθεσης - Η Σερβία εφαρμόζει **καθεστώς αυτοαξιολόγησης**. Ο προκαταβολικός φόρος εταιρειών καταβάλλεται σε μηνιαίες δόσεις. Η φορολογική δήλωση πρέπει να κατατεθεί και το οφειλόμενο υπόλοιπο να καταβληθεί εντός 180 ημερών από τη λήξη της φορολογικής περιόδου για την οποία υποβάλλεται η φορολογική δήλωση. Σε περίπτωση αλλαγής του καθεστώτος, εκκαθάρισης ή πτώχευσης, η προθεσμία είναι 15 ημέρες από την ημερομηνία υποβολής των οικονομικών καταστάσεων.

Κυρώσεις - Μπορούν να επιβληθούν κυρώσεις για μη τήρηση των διατάξεων της φορολογικής διαδικασίας και του νόμου περί διοίκησης. Μπορεί επίσης να απαγορευθεί στους οργανισμούς να ασκήσουν τις δραστηριότητές τους.

Λόγοι Κυρώσεων - Οι φορολογικές αρχές θα εκδώσουν δεσμευτική απόφαση κατόπιν αιτήματος ενός φορολογούμενου.

Προσωπική φορολογία:

Βάση - Οι Σέρβοι κάτοικοι φορολογούνται στο παγκόσμιο εισόδημά τους. Οι μη κάτοικοι φορολογούνται μόνο για το εισόδημα από τη Σερβία.

Κατοικία - Ένα άτομο θεωρείται κάτοικος για σκοπούς φόρου εισοδήματος εάν έχει κατοικία ή κέντρο επιχειρήσεων ή / και ζωτικά συμφέροντα στη Σερβία ή παραμένει στη Σερβία για τουλάχιστον 183 ημέρες σε περίοδο δώδεκα μηνών που αρχίζει ή λήγει το φορολογικό έτος.

Κατάσταση αρχειοθέτησης - Οι σύζυγοι φορολογούνται χωριστά. Η κοινή αρχειοθέτηση δεν επιτρέπεται.

Φορολογητέο εισόδημα - Τα κύρια φορολογητέα εισοδήματα είναι τα έσοδα από την απασχόληση, το επιχειρηματικό εισόδημα, το εισόδημα από κεφάλαιο (μερίσματα, τόκοι, μίσθωμα και έσοδα από επενδύσεις σε ανοικτό επενδυτικό κεφάλαιο), κεφαλαιακά κέρδη (π.χ. από την πώληση μετοχών σε νομική οντότητα ή από την πώληση ακινήτων) και άλλα έσοδα.

Οι κάτοικοι των οποίων το ετήσιο καθαρό εισόδημα υπερβαίνει τρεις ή περισσότερες φορές τον μέσο ετήσιο μισθό κατά το φορολογικό έτος υπόκεινται σε συμπληρωματικό ετήσιο φόρο

εισοδήματος στο πλαίσιο του παγκόσμιου συστήματος. Τα έσοδα των μη κατοίκων υπόκεινται επίσης σε συμπληρωματικό ετήσιο φόρο εισοδήματος, εάν το εισόδημα από την προέλευσή τους στη Σερβία υπερβαίνει το ίδιο όριο.

Κεφαλαιακά κέρδη - Τα κεφαλαιακά κέρδη είναι μία από τις κατηγορίες του φορολογητέου εισοδήματος.

Μειώσεις και αποζημιώσεις - Προσωπικά επιδόματα είναι διαθέσιμα για τα μέλη της οικογένειας του φορολογούμενου που χρηματοδοτούνται από τον φορολογούμενο.

Τιμές - Ο συντελεστής του φόρου εισοδήματος εξαρτάται από το είδος του εισοδήματος. Τα ποσοστά είναι 10% για το εισόδημα από την εργασία (μισθός) και το επιχειρηματικό εισόδημα. 15% για εισόδημα από κεφάλαιο (εκτός από έσοδα από ενοίκια, τα οποία φορολογούνται με συντελεστή 20%) και 20% για έσοδα από δικαιώματα και άλλα έσοδα.

Ο **συμπληρωματικός φόρος εισοδήματος** εισπράττεται σε ποσοστά 10% ή 15%, τα οποία εφαρμόζονται στο καθαρό παγκόσμιο εισόδημα (ή στο καθαρό εισόδημα πηγής από τη Σερβία για μη μόνιμους κατοίκους) που υπερβαίνει ένα προκαθορισμένο όριο.

Τα **κεφαλαιακά κέρδη φορολογούνται** με συντελεστή 15%, με απαλλαγή για κέρδη που προέρχονται από την πώληση περιουσιακών στοιχείων που ο φορολογούμενος κατείχε για τουλάχιστον 10 έτη.

Άλλοι φόροι επί ιδιωτών: Φόρος εισφοράς

Τέλη χαρτοσήμου - Το τέλος χαρτοσήμου είναι πληρωτέο σύμφωνα με τιμολόγιο που βασίζεται στην αξία του εγγράφου. Εάν δεν υπάρχει τιμή, εφαρμόζεται κατ'αποκοπή τιμή.

Φόρος εξαγοράς κεφαλαίου - Όχι

Φόρος ακίνητης περιουσίας - Φόρος εισπράττεται από την "αξία του καταλόγου" των ακινήτων σε προοδευτικά ποσοστά που κυμαίνονται από 0,3% έως 2%.

Για μεταφορές που περιλαμβάνονται στον νόμο περί φόρου ακίνητης περιουσίας, δηλαδή για τη **μεταβίβαση ακινήτων, πνευματικής ιδιοκτησίας κ.λπ.**, εφαρμόζεται φόρος 2,5%.

Φόρος κληρονομιάς / κληρονομιάς - Ο φόρος εισπράττεται σε κληρονομίες και δώρα με επιτόκιο 1,5% ή 2,5%, ανάλογα με τη σχέση με τον αποθανόντα. Ωστόσο, κανένας φόρος κληρονομιάς δεν επιβάλλεται στους δικαιούχους που συνδέονται στον πρώτο βαθμό με τον αποθανόντα.

Καθαρός φόρος περιουσίας / καθαρής θέσης - Όχι

Συμμόρφωση για άτομα: Φορολογικό έτος - Ημερολογιακό έτος

Φόρος Προστιθέμενης Αξίας: Φορολογητέες πράξεις - ΦΠΑ επιβάλλεται στις παραδόσεις αγαθών και υπηρεσιών από υποκείμενο στον φόρο και στις εισαγωγές.

Τιμές - Ο κανονικός συντελεστής ΦΠΑ είναι 20%, με μειωμένο συντελεστή 10%. Ορισμένα αντικείμενα εξαιρούνται ή έχουν μηδενική βαθμολογία. Οι εξαγωγές απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ.

Καταχώριση - Το όριο καταχώρισης για σκοπούς ΦΠΑ είναι ο ετήσιος κύκλος εργασιών 8 εκατομμυρίων RSD.

Υποβολή και πληρωμή - Οι φορολογούμενοι ΦΠΑ με φορολογητέο εισόδημα που υπερβαίνει τα 50 εκατομμύρια RSD. Πρέπει να υποβάλλουν μηνιαία δήλωση ΦΠΑ εντός 15 ημερών από το τέλος της φορολογικής περιόδου και να πληρώσουν τη διαφορά μεταξύ του ποσού που καθορίζεται στη φορολογική δήλωση και του ΦΠΑ επί των εισροών.

1.3.3 Νομοθεσία για τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (Α.Ξ.Ε.)

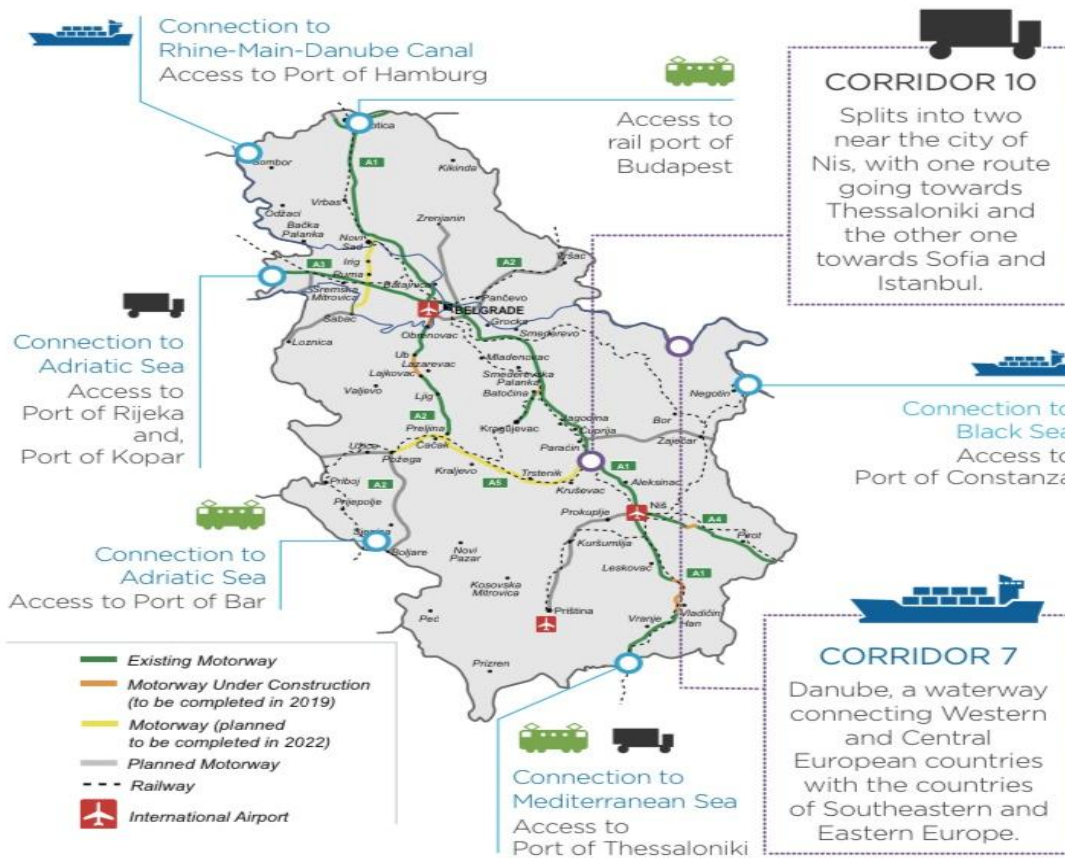
α. Νομικό πλαίσιο

Όπως αναφέρεται στον Επιχειρηματικό μας Οδηγό 2020 για την Σερβία (<http://www.agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/71095>) ο νομικό πλαίσιο που αφορά τις ξένες επενδύσεις (Α.Ξ.Ε.) περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τους ακόλουθους νόμους: (i) Νόμο περί Επενδύσεων, (ii) Νόμο για τις Ελεύθερες Ζώνες, (iii) Νόμο για τις πράξεις συναλλάγματος, (iv) Νόμο για τις συναλλαγές Διεθνούς Εμπορίου, (v) Νόμο περί τελωνείων, (vi) Νόμο περί ιδιωτικοποίησης, (vii) Νόμο περί προστασίας του ανταγωνισμού, (viii) Νόμο περί ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, (ix) Νόμο περί εταιρειών, (x) Νόμο περί κεφαλαιαγορών, (xi) Νόμο περί εξαγοράς μετοχικών εταιρειών, (xii) Νόμο περί διαδικασίας εγγραφής ενώπιον του οργανισμού μητρών επιχειρήσεων, (xiii) Νόμο περί συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, (xiv) Νόμο περί Ασφάλισης, (xv) Νόμο περί Πτώχευσης, (xvi) Νόμο περί Τυχερών Παιγνίων και (xvii) Νόμο για την Ενέργεια.

Τόσο οι ξένες όσο και οι εγχώριες επενδύσεις στη Σερβία διέπονται από το Νόμο περί επενδύσεων (ΝΠΕ). Ένας μεσο-μακροπρόθεσμος στόχος των Σερβικών Αρχών είναι να δημιουργηθεί ένα νομικό σύστημα **συμβατό με τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης** ως πρώτο βήμα προς την ενδεχόμενη μελλοντική ολοκλήρωση. Το παρόν νομικό πλαίσιο για επενδύσεις στη Δημοκρατία της Σερβίας προβλέπεται στον **Νόμο περί Επενδύσεων**⁴⁰, ο οποίος ορίζει τις αρμόδιες οντότητες για την παροχή επενδυτικής υποστήριξης, τις διαδικασίες και κριτήρια παροχής ανάλογων υπηρεσιών στους επενδυτές.

Οι **συναρμόδιοι φορείς**, ανάλογα με το αντικείμενο, για τις επενδύσεις είναι: (i) Υπουργείο Εξωτερικών (www.mfa.gov.rs), (ii) Υπουργείο Οικονομικών (www.mfin.gov.rs), (iii) Υπουργείο Οικονομίας (www.privreda.gov.rs), (iv) Υπουργείο Δημόσιας Διοίκησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης (www.mduls.gov.rs), (v) Υπουργείο Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών (www.mtt.gov.rs), Σερβική Υπηρεσία Ανάπτυξης (www.ras.gov.rs), (vi) Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο της Σερβίας (www.pks.rs), (vii) Επιτροπή Ελέγχου Κρατικών Ενισχύσεων (www.kkdp.gov.rs) και (ix) Επιτροπή για την Προστασία του Ανταγωνισμού (www.kzk.org.rs)^{κά}.

⁴⁰ <http://www.sec.gov.rs/index.php/en/news/actual/606-the-republic-of-serbia-assembly-adopted-new-investment-fund-legislation>

β. Αρμόδιος κρατικός φορέας

Ο σημαντικότερος κυβερνητικός φορέας για την υποστήριξη ξένων επενδύσεων είναι ο "Όργανισμός Ανάπτυξης της Σερβίας"-**"Development Agency of Serbia-DAS"** ("**RAS**"- <https://ras.gov.rs/en>), η κύρια δραστηριότητα του οποίου είναι η παροχή στήριξης σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις και επιχειρηματίες, υποστηρίζοντας τις άμεσες επενδύσεις και προωθώντας τις εξαγωγές κλπ. Η βάση δεδομένων του RAS περιέχει τις διαθέσιμες τοποθεσίες για επενδύσεις, συμπεριλαμβανομένων των γενικότερων πληροφοριών, ενημέρωση για χερσαίες εκτάσεις και κατασκευές, την κυριότητα, το νομικό καθεστώς και την υποδομή –βλ. βάση δεδομένων για τοποθεσίες RAS - <https://serbia-locations.rs/locations-srb/> .

Η δε βάση δεδομένων προμηθευτών RAS-(<http://serbia-locations.rs/suppliers-eng>) περιλαμβάνει τις εταιρείες στη Σερβία που παρέχουν πρώτες ύλες, αγαθά και υπηρεσίες προς επενδυτές στη Σερβία (βλ. στοιχεία επικοινωνίας RAS, www.ras.gov.rs).

γ. Επενδυτικά κίνητρα

Η Κυβέρνηση της Σερβίας προσφέρει χρηματοδοτική στήριξη σε έργα στον τομέα της **μεταποίησης**, του διεθνούς **εμπορίου υπηρεσιών**, Έρευνας& Ανάπτυξης (**R&D**) και των ξενοδοχειακών υπηρεσιών, σε περιοχές αρμοδιότητας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όπου υπάρχουν **ιαματικά λουτρά (spa)**. Το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο περιλαμβάνεται στο "Διάταγμα για Όρους και Προϋποθέσεις Προσέλκυσης Άμεσων Επενδύσεων"⁴¹.

⁴¹ βλ. **Decree on Terms and Conditions for Attracting Direct Investments or "Decree"**- <https://www.jpm.rs/wp-content/uploads/2017/02/New-Decree-on-Terms-and-Conditions-for-Attracting-Direct-Investments.pdf>

Οι **φορολογικές απαλλαγές** ή ελαφρύνσεις αφορούν επενδυτές που προσλαμβάνουν άνω των 100 υπαλλήλων και επενδύουν περισσότερα από 8,3 εκατομμύρια ευρώ (1 δισεκατομμύριο δηνάρια).

Οι επενδυτές που προσλαμβάνουν άτομα που είναι εγγεγραμμένα στον Εθνικό Οργανισμό Ανεργίας για περισσότερο από 6 μήνες, μπορούν να μειώσουν αισθητά τους φόρους: 1-9 νέες θέσεις εργασίας: μείωση κατά 65% / 10-99 νέες θέσεις εργασίας: 70% μείωση / 100+ νέες θέσεις εργασίας: 75% μείωση.

Τα κεφάλαια που διατίθενται για **επενδύσεις ιδιαίτερης σημασίας** αφορούν τη χρηματοδότηση των αναγκών των επενδυτών αναφορικά με τις υποδομές, οι οποίες περιλαμβάνουν, κυρίως, την απόκτηση γης και άλλων ακινήτων, τον εξοπλισμό μιας περιοχής καθώς και την αποκατάσταση οικολογικών ζημιών που προκλήθηκαν κατά την περίοδο που προηγήθηκε της επένδυσης.

Επίσης, η **εισαγωγή εξοπλισμού** που αντιπροσωπεύει τη συνεισφορά ξένου επενδυτή απαλλάσσεται από τελωνειακούς δασμούς και άλλους εισαγωγικούς δασμούς. Η απαλλαγή αυτή δεν ισχύει για τα οχήματα επιβατών και τα μηχανήματα ψυχαγωγίας και τυχερών παιχνιδιών.

Εκτός από τις συγκεκριμένες μορφές βοήθειας, υπάρχουν και **κίνητρα σε τοπικό επίπεδο**. Ο αριθμός τους και η αξία τους ποικίλλει στις διάφορες τοπικές αυτοδιοικήσεις. Τα σημαντικότερα κίνητρα αυτής της κατηγορίας είναι η απαλλαγή ή μείωση των τελών για οικοδομικές εκτάσεις και η απαλλαγή από την αμοιβή για την ανάπτυξη οικοδομήσιμων εκτάσεων ή η μείωση, ακόμη και απαλλαγή από τα τοπικά δημοτικά τέλη (π.χ. αμοιβή για την κατακύρωση του ονόματος επιχείρησης).

Ακολουθούν οι κύριοι **όροι και προϋποθέσεις** όταν υποβάλλεται από τους επενδυτές αίτηση για χορήγηση κινήτρων:

Το **ελάχιστο ποσό επένδυσης** για το οποίο ο επενδυτής γίνεται επιλέξιμος είναι 300.000 ευρώ, επιλέξιμων επενδυτικών δαπανών, για δημιουργία, τουλάχιστον, 30 νέων θέσεων εργασίας σε μόνιμη βάση που συνδέονται άμεσα με την επένδυση.

Οι **Επιλέξιμες δαπάνες** λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση της αξίας μιας επένδυσης με σκοπό τη χορήγηση κινήτρων. Πρόκειται για επενδύσεις σε ενσώματα και άυλα περιουσιακά στοιχεία από την ημερομηνία υπογραφής της συμφωνίας έως την προθεσμία για την υλοποίηση του έργου. Επιλέξιμες δαπάνες είναι επίσης το κόστος των ακαθάριστων αποδοχών για νέες θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν, σε σχέση με το σχέδιο, κατά τη διάρκεια δύο ετών μετά την επίτευξη της προβλεπόμενης πλήρους απασχόλησης.

Οι χρήστες των κινήτρων πρέπει να παρέχουν **τουλάχιστον 25% συμμετοχή** στις επιλέξιμες δαπάνες από τους δικούς τους πόρους ή από άλλες πηγές, οι οποίες δεν περιέχουν κρατικά κίνητρα.

Ο **επενδυτής πρέπει να παραμείνει** στον ίδιο τόπο όπου πραγματοποιείται η επένδυση για τουλάχιστον **5 έτη** μετά την υλοποίηση της (μεγάλες επιχειρήσεις) ή τουλάχιστον **3 έτη** (μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις). Δεν επιτρέπεται να μειώσει τον **αριθμό εργαζομένων** μετά την εφαρμογή του επενδυτικού σχεδίου κατά τις προαναφερθείσες περιόδους.

Οι **Προθεσμίες υλοποίησης** για την πραγματοποίηση των επενδυτικών σχεδίων και την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας κυμαίνονται από **3 έως και 5 έτη** από την ημερομηνία υπογραφής της σύμβασης παροχής κινήτρων (ενδέχεται να παραταθεί).

δ. Συμπληρωματικά στοιχεία υπόψη των επενδυτών

Συναλλαγματικός έλεγχος - Το συνάλλαγμα ρυθμίζεται από το νόμο περί συναλλάγματος. Πρέπει να τεκμηριώνονται οι πληρωμές για μεταφορά κεφαλαίων στο εξωτερικό και η εγγραφή ξένων δανείων στην κεντρική τράπεζα.

Κοινωνική ασφάλιση - Ο εργοδότης παρακρατεί εισφορές κοινωνικής ασφάλισης για λογαριασμό των υπαλλήλων του σε ποσοστά 14%, 5,15% και 0,75% για ασφάλιση συντάξεων και αναπηρίας, ασφάλιση υγείας και ασφάλιση ανεργίας, αντίστοιχα. Οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης οφείλονται επίσης από τον εργοδότη σε ποσοστά 12%, 5,15% και 0,75% για την ασφάλιση συντάξεων και αναπηρίας, την ασφάλιση υγείας και την ασφάλιση ανεργίας αντίστοιχα.

Νόμισμα - Σερβικό Δηνάριο (RSD)

1.3.4 Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας

Η Σερβία είναι μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO) και έχει υπογράψει όλες τις βασικές συμφωνίες που διαχειρίζεται ο εν λόγω Οργανισμός. Η κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα για την εφαρμογή και την επιβολή της συμφωνίας του Π.Ο.Ε. σχετικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (TRIPS). Οι νόμοι για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας της Σερβίας (ΔΠΙ) περιλαμβάνουν διατάξεις που συμμορφώνονται με τα TRIPS, το κοινοτικό κεκτημένο της Ε.Ε., όσο και με τα διεθνή πρότυπα και επιβάλλονται από δικαστήρια και διοικητικές αρχές.

Οι σερβικοί νόμοι επεκτείνουν τη νομική προστασία σε όλες τις μορφές ΔΠΙ (πχ διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, εμπορικών σημάτων, πνευματικών δικαιωμάτων, βιομηχανικών σχεδίων, γεωγραφικών ενδείξεων και προϊόντων ημιαγωγών). Το επίπεδο προστασίας των ΔΠΙ στη Σερβία εξακολουθεί να βελτιώνεται. Οι διαδικασίες για την καταχώριση των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας και την υποβολή έργων συγγραφής στο Σερβικό Γραφείο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, είναι απλές και παρόμοιες με τις διαδικασίες που ισχύουν στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Σχετικές πληροφορίες διατίθενται στον ιστότοπο του Γραφείου Πνευματικής Ιδιοκτησίας της Δημοκρατίας της Σερβίας (<http://www.zis.gov.rs/home.59.html>).

1.3.5 Εργατική Νομοθεσία⁴²

Το σερβικό εργατικό δίκαιο και σχετικό νομικό πλαίσιο βρίσκονται σε διαδικασία συμμόρφωσης με τα πρότυπα και τις συστάσεις της ΕΕ και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας.

Θέματα που δεν ορίζονται στο εργατικό δίκαιο, ρυθμίζονται από τις συλλογικές συμβάσεις ή και τις εσωτερικές πράξεις των εργοδοτών, οι οποίες δεν μπορούν να παρέχουν λιγότερο ευνοϊκούς όρους από εκείνους που προβλέπονται στο εργατικό δίκαιο.

Οι συλλογικές συμβάσεις συνάπτονται ως αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ συνδικάτων και εργοδότη ή ένωσης εργοδοτών.

Ο εργατικός νόμος ρυθμίζει το πεδίο του εργατικού δικαίου και των εργασιακών σχέσεων

⁴² JPM, op. cit., σελ.55-58

αλλά υπάρχουν, επίσης, πολλοί ειδικοί νόμοι για θέματα που σχετίζονται με την πρόσληψη και την εργασία, όπως:

Νόμο σχετικά με την υγεία και την ασφάλεια στην εργασία, τις απεργίες, την απασχόληση αλλοδαπών πολιτών, την πρόληψη της παρενόχλησης στην εργασία, τα αρχεία απασχόλησης, τις προϋποθέσεις απόσπασης εργαζομένων στο εξωτερικό και την προστασία τους, την πρόληψη των διακρίσεων των ατόμων με ειδικές ανάγκες, τη φιλική επίλυση εργασιακών διαφορών, την εποπτεία επιθεώρησης, καθώς και τις εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση.

1.3.6 Σύστημα κοινωνικής ασφάλισης

Η υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση στη Σερβία καλύπτει ασφάλιση σύνταξης και αναπηρίας, ασφάλιση υγείας και ασφάλιση σε περίπτωση ανεργίας. Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης επιβάλλονται τόσο στον εργοδότη όσο και στον εργαζόμενο.

1.3.7 Προστασία καταναλωτών

Η κυβέρνηση υιοθέτησε μια εθνική στρατηγική για την προστασία των καταναλωτών το έτος 2013. Ο Νόμος για την προστασία των καταναλωτών που θεσπίστηκε τον Σεπτέμβριο του 2014 είναι γενικά σύμφωνος με την αντίστοιχη κοινοτική οδηγία και βελτιώνει περαιτέρω την προστασία και τη θέση των καταναλωτών. (βλ. <http://europa.rs/know-your-consumer-rights/?lang=en>).

1.3.8 Δικαστικό Σύστημα της Σερβίας

Στην κορυφή της οργανωτικής διάρθρωσης των δικαστηρίων της Σερβίας βρίσκεται το **Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο**, στο οποίο καταλήγουν οι υποθέσεις των ποινικών, εμπορικών, διοικητικών δικαστηρίων, καθώς και των δικαστηρίων γενικής δικαιοδοσίας.

Η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος με σκοπό την επιτάχυνση της απόδοσης δικαιοσύνης, αποτελεί κύρια προτεραιότητα της Δημοκρατίας της Σερβίας, καθότι αποτελεί αντικείμενο και των διαπραγματευτικών κεφαλαίων προσχώρησής της στην ΕΕ (Κεφάλαιο 23 - Για τη μεταρρύθμιση της δικαιοσύνης και τα θεμελιώδη δικαιώματα και Κεφάλαιο 24 - Για τη δικαιοσύνη, την ελευθερία και την ασφάλεια). Προς τούτο, έχουν θεσπιστεί μέτρα όπως π.χ η υποχρέωση του Δικαστή να καθορίζει το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου θα διεξαχθεί και θα ολοκληρωθεί η δικαστική διαδικασία.

Στον αντίποδα της δικαστικής επίλυσης διαφορών βρίσκεται ο θεσμός της **Διαιτησίας** (εγχώριας και διεθνούς), ο οποίος προβλέπεται από τη νομοθεσία της Δημοκρατίας της Σερβίας. Η διαιτησία δύναται να συμφωνηθεί ελεύθερα από τα μέρη για την επίλυση περιουσιακών τους διαφορών, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπεται υποχρεωτικά στο νόμο η δικαστική επίλυση. Η διαιτησία μπορεί να επιλεγεί για την επίλυση διαφορών ιδιωτικού δικαίου από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, συμπεριλαμβανομένου του κράτους, των κυβερνητικών φορέων, ιδρυμάτων και κρατικών εταιρειών, στις οποίες το κράτος είχε την πλειοψηφία των μετοχών.

2. Οικονομικές Σχέσεις Ελλάδας - Σερβίας

Όσον αφορά τις **διμερείς μας εμπορικές ροές αγαθών και υπηρεσιών**, αυτές είναι ακόμη πλεονασματικές για την χώρα μας.

2.1 Διμερείς Οικονομικο-Εμπορικές Ροές

Σημειώνεται, ενδεικτικά, ότι για την Ελλάδα, η αξία των εξαγωγών του τομέα των υπηρεσιών (326,9 εκατ. Ευρώ) κατά το 2019 υπερτερούσε αυτής των αγαθών (250 εκατ. Ευρώ) ενώ το σύνολο των εξαγωγών μας (αγαθών και υπηρεσιών) δεν ήταν αμελητέο (576,9 εκατ. Ευρώ). Με τις δέουσες προωθητικές (κά) δράσεις, το εν λόγω σύνολο θα μπορούσε να είναι πολύ υψηλότερο. Αντί όμως αυξητικής τάσης, παρατηρείται υποχώρηση των εξαγωγών μας αγαθών προς τη Σερβία και ταυτόχρονη αύξηση των εισαγωγών μας σερβικών προϊόντων. Αν συνεχιστεί αυτή η υποχώρηση, κατά τα επόμενα χρόνια, οι διμερείς εμπορικές ροές, κυρίως αγαθών, ενδέχεται να μετατραπούν σε αρνητικές για την χώρα μας.

2.1.1 -Διμερείς Εμπορικές Ροές

Ο όγκος του διμερούς εμπορίου αγαθών Σερβίας – Ελλάδας κατά το 2019 ανήλθε στα 452.415 εκατ. ευρώ παρουσιάζοντας μείωση σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018 κατά 4.44%.

Πίνακας 4.1 ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (αξία και όγκος) Ελλάδας – Σερβίας (2019)*

ΕΤΟΣ	ΡΟΗ	ΧΩΡΑ	ΑΞΙΑ (ευρώ)	ΠΟΣΟΤΗΤΑ (κιλά)
2019 ⁽¹⁾	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	ΣΕΡΒΙΑ	202.370.279	229.170.134
2019 ⁽¹⁾	ΕΞΑΓΩΓΕΣ	ΣΕΡΒΙΑ	250.045.843	203.774.054

*προσωρινά στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

Συγκεκριμένα οι σερβικές εξαγωγές προς τη χώρα μας για το 2019 έφθασαν τα 202.370 εκατ. ευρώ ενώ οι σερβικές εισαγωγές από την Ελλάδα τα 250.046 εκατ. Ευρώ. Το εμπορικό πλεόνασμα υπέρ της χώρας μας διαμορφώθηκε στα 47.7 εκατ. Ευρώ.

Πίνακας 4.2 ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΣΕΡΒΙΑΣ (2015-2019)

(ποσά σε εκ. ευρώ)	2015	2016	2017	2018	2019
Εξαγωγές αγαθών (αξία)	242,8	224,5	252,8	269,5	250
Εισαγωγές αγαθών (αξία)	134,9	120	139,4	203,5	202,3
Εμπορικό ισοζύγιο (αξία)	107,9	104,5	113,4	66	47,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Όσον αφορά τις εξαγωγές μας στο **τομέα των υπηρεσιών**, αυτές συνίστανται από εισροές προερχόμενες από τον τουριστικό κλάδο, τις λοιπές υπηρεσίες και τις μεταφορές. Λόγω δε της πανδημίας (Covid-19), της απαγόρευσης από την χώρα μας υποδοχής Σέρβων τουριστών, αναμένεται κατακόρυφη πτώση της αξίας εισπράξεων από τον σερβικό τουρισμό, αλλά και γενικότερα του κλάδου των υπηρεσιών, κατά το έτος 2020.

Πίνακας 4.3 Εμπόριο Αγαθών και Υπηρεσιών

Σερβία - Ελλάδα	185 εκατ./1.1% του συνόλου των σερβικών εξαγωγών	289 εκατ./1.4% του συνόλου των σερβικών εισαγωγών	474 εκατ./1.1% του συνολικού εμπορίου της Σερβίας	83 εκατ. / 1.2% του συνόλου των σερβικών εξαγωγών υπηρεσιών	501 εκατ. / 8.5% του συνόλου των σερβικών εισαγωγών υπηρεσιών

Πηγή : Αντιπροσωπεία της ΕΕ στο Βελιγράδι

Πίνακας 4.4 Εμπόριο Υπηρεσιών Ελλάδος - Σερβίας 2017-2019

	2017	2018	2019
<u>Εισπράξεις</u>	414,8	349,2	385,3
Ταξιδιωτικό	379,6	317,6	348,2
Μεταφορές	7,9	13,2	12,5
Λοιπές υπηρεσίες	27,3	18,4	24,6
<u>Πληρωμές</u>	57,3	48,4	58,4
Ταξιδιωτικό	36,1	23,8	22,8
Μεταφορές	4,4	8,1	15,5
Λοιπές υπηρεσίες	16,8	16,5	20,1

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος

Τέλος οι **σημαντικότερες κατηγορίες προϊόντων που συνθέτουν τις ελληνικές εξαγωγές** προς την Σερβία, σύμφωνα με την επίσημη τελωνειακή ονοματολογία, είναι (1) αργίλιο και τεχνουργήματα από αργίλιο, (2) πλαστικές ύλες και τεχνουργήματα από αυτές τις ύλες, (3) καρποί και φρούτα βρώσιμα, φλούδες εσπεριδοειδών ή πεπονιών, (4) χυτοσίδηρος, σίδηρος και χάλυβας και (5) πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις, μέρη αυτών των μηχανών ή συσκευών.

Πίνακας 4.5 ΟΙ 5 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2ψήφιο κεφάλαιο ονοματολογίας	συνδυασμένης	2018		2019	
		Αξία	% στο σύνολο	Αξία	% στο σύνολο
76- ΑΡΓΙΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΡΓΙΛΙΟ		37.354.494	13,86%	38.753.021	15,52%
39- ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΥΛΕΣ		31.950.299	11,85%	25.890.520	10,36%
08- ΚΑΡΠΟΙ ΚΑΙ ΦΡΟΥΤΑ ΒΡΩΣΙΜΑ, ΦΛΟΥΔΕΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ Ή ΠΕΠΟΝΙΩΝ		27.323.751	10,14%	25.502.558	10,2%
72- ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ, ΣΙΔΗΡΟΣ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑΣ		26.796.334	9,94%	16.621.490	6,64%
84- ΠΥΡΗΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΕΣ, ΛΕΒΗΤΕΣ, ΜΗΧΑΝΕΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΝΟΗΣΕΙΣ. ΜΕΡΗ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ Ή ΣΥΣΚΕΥΩΝ		17.678.912	6,56%	13.744.416	5,48%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η συνολική αξία των ελληνικών εξαγωγών προς Σερβία για το 2019 ήταν: **€250.045.774 εκ.**

2.1.2 Υπηρεσίες - Τουριστικές Ροές

Σύμφωνα με το Ελληνο-Σερβικό Επιμελητήριο Β. Ελλάδος (www.greekserbian.com), από τα 3,4 εκατ. τουριστών περίπου που συγκέντρωσε η Σερβία το 2018 και αλλά 3,7 εκατ. το 2019, το 30% κατευθύνθηκαν στο Βελιγράδι.

Οι Έλληνες τουρίστες προβαίνουν, συνήθως, σε δύο διανυκτερεύσεις όταν επισκέπτονται τη Σερβία. Είναι χαρακτηριστικό πως το 2018 τη Σερβία επισκέφτηκαν 71.359 Έλληνες, οι οποίοι πραγματοποίησαν 129.750 διανυκτερεύσεις. Το έτος 2019, συνεχίστηκε η ίδια τάση. Βέβαια, κατά το έτος 2020 (πανδημία Covid-19), οι εν λόγω ροές σημείωσαν κατακόρυφη πτώση (βλ. κατωτέρω πίνακα αφίξεων στη Σερβία από διάφορες χώρες).

Πίνακας 4.6: Αφίξεις στη Σερβία από διάφορες χώρες

#	Χώρα	Αφίξεις/Σερβία	Χώρα	Αφίξεις
1	Βοσνία Ερζεγοβίνη	27,747	Κίνα	144,961
2	Βουλγαρία	22,629	Βοσνία Ερζεγοβίνη	136,184
3	Κροατία	21,515	Τουρκία	107,695
4	Μαυροβούνιο	17,466	Γερμανία	104,144
5	Βόρεια Μακεδονία	16,312	Κροατία	103,807
6	Γερμανία	15,817	Βουλγαρία	100,344
7	Ρουμανία	14,938	Μαυροβούνιο	90,442
8	Κίνα	14,682	Σλοβενία	89,930
9	Τουρκία	13,117	Ρουμανία	83,027
10	Ρωσία	12,567	Ελλάδα	74,974
11	Ελλάδα	11,595	Βόρεια Μακεδονία	72,760

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Δημοκρατίας της Σερβίας

Όσον αφορά τις **αφίξεις Σέρβων τουριστών προς την χώρα μας κατά το έτος 2019**, αυτές υπερέβησαν μόλις σε αριθμό το ένα εκατομμύριο(*). Τα τουριστικά μας έσοδα από τους εν λόγω Σέρβους τουρίστες, ανήλθαν σε 356 εκατομμύρια Ευρώ με μέση διάρκεια παραμονής τους τις 8,4 ημέρες.

Πίνακας 4.7: Αφίξεις στην Ελλάδα από τη Σερβία

	2015	2016	2017	2018	2019
Αφίξεις από τη Σερβία στην Ελλάδα	727.831	836.970	1.079.87	922.365	1 εκατ.*
Ποσοστό στο σύνολο των αφίξεων	3,1	3,3	4,0	3,1	3,1*
Μεταβολή (%)	-26,1	+15,1	+29,1	-14,58	-

Πηγή: Γραφείο ΟΕΥ Βελιγραδίου (24/6/2020) & www.greekserbian.com (*)

2.2 Ελληνικές επενδύσεις στη Σερβία

Όσον αφορά στις ελληνικές επενδύσεις, κυριότεροι τομείς υλοποίησής τους είναι ο κατασκευαστικός, η βιομηχανία τροφίμων και ποτών, το λιανικό εμπόριο, οι τηλεπικοινωνίες και τεχνολογίες πληροφορικής, οι ξενοδοχειακές υπηρεσίες, η παροχή συμβουλευτικών/νομικών υπηρεσιών κλπ. Θεωρείται, επίσης, σκόπιμο όπως υπογραμμισθεί η μικρή γεωγραφική διασπορά των ελληνικών επενδύσεων στο σύνολο της σερβικής επικράτειας καθώς οι περισσότερες από αυτές βρίσκονται κυρίως στη περιοχή του Βελιγραδίου. Μεταξύ κυριότερων ελληνικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται σε Σερβία περιλαμβάνονται οι: ΤΕΡΝΑ, ΕΛ.ΠΕ.-ΕΚΟ, Τσιμέντα ΤΙΤΑΝ, Coca Cola HBC, Eurobank EFG, Alumil, Isomat, Kleeman, Intracom, Chipita, ΒΙΟΧΑΛΚΟ, Καζίνο Λουτρακίου, Όμιλοι Δασκαλαντωνάκη και Λάμψα Α.Ε., Βερόπουλος (Vero) κλπ.

Πίνακας 5.1 ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

(ποσά σε εκ.)	2015	2016	2017	2018	2019
ΑΞΕ προς την Ελλάδα (απόθεμα)	1.143	2.820	3.597	10 εκατ.	-
Ελληνικές άμεσες επενδύσεις στη (χώρα) (απόθεμα)	1.422	-1.337	602	-55 εκατ.	26

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Εντελώς διαφορετικά είναι τα στατιστικά δεδομένα της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας (ή Κεντρικής Τράπεζας) για τις ελληνικές Α.Ξ.Ε. στην χώρα αυτή, λόγω διαφορετικής μεθοδολογίας υπολογισμού τους (για ΑΞΕ στη Σερβία, βλ. https://www.nbs.rs/en/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/index.html)

Πίνακας 5.2

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	ΠQ 2020
37,6	30,6	-317,6*	37,4	89,7	12,8	42,7	-150,0*	30,3	11,8	3,4

(*negative FDI amount means withdrawal of investments from Serbia /preliminary data, in million of euros)

Περί τις 250 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων έχουν επενδύσει μέχρι τώρα περισσότερα από 1,5 δις. Ευρώ (βλ. “Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική”, Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, op.cit., σελ.240). Υπενθυμίζεται ότι

κατά την “χρυσή εποχή” της ελληνικής επιχειρηματικότητας στη Σερβία, δηλαδή αμέσως μετά τον πόλεμο στην τότε Γιουγκοσλαβία, οι ελληνικές επενδύσεις υπερέβησαν τα 2,5 δις. Ευρώ.

Για περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις, ανά χώρα προέλευσης και προορισμού:

A. Σε επίπεδο ροών (<https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekswterikos-tomeas/ameses-ependyseis/roes>) και

B. Σε επίπεδο αποθεμάτων (<https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekswterikos-tomeas/ameses-ependyseis/apothemata>)

2.3 Διμερής Συνεργασία σε επιμέρους Τομείς & Θεσμικό Πλαίσιο Οικονομικής Συνεργασίας

Σε γενικές γραμμές οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Σερβίας εξελίσσονται ομαλά. Τα τελευταία δε χρόνια και έως τις αρχές Μαρτίου 2020 όταν λήφθηκαν έκτακτα μέτρα προστασίας κατά της πανδημίας του κορωνοϊού (Covid-19), είχαν πυκνώσει οι διμερείς επαφές, χωρίς, ωστόσο, να είχε προκύψει μέχρι τότε κάποιο άξιο λόγου άμεσο όφελος για την χώρα μας. Ενδεικτικώς αναφέρεται ο μεγάλος αριθμός επιχειρηματικών συναντήσεων στην Ελλάδα και την Σερβία, που δεν απέδωσε ακόμη μετρήσιμο όφελος, όπως π. χ. αύξηση των εξαγωγών ή/και των σερβικών επενδύσεων στην Ελλάδα⁴³.

Ενέργεια

Η ενέργεια συγκαταλέγεται στους τομείς προτεραιότητας στο πλαίσιο της διμερούς συνεργασίας Ελλάδας-Σερβίας. Κατά το 2019 διατυπώθηκε η βούληση από πλευράς μας για ενίσχυση συνεργασίας στους τομείς του φυσικού αερίου, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ενεργειακής αποδόσεως. Η Ελλάδα θα μπορούσε επί παραδείγματι, να τροφοδοτήσει την Σερβία με φυσικό αέριο μέσω του σχεδιαζόμενου δια συνδετήριου αγωγού Βουλγαρίας-Σερβίας.

Τουρισμός

Διμερής Συμφωνία Συνεργασίας στον τομέα του τουρισμού υπογράφηκε κατά την σύγκλιση του πρώτου Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ). Η υπογραφή εφαρμοστικής συμφωνίας για την ίδρυση Γραφείων ΕΟΤ στις δύο χώρες βρίσκεται υπό εκκρεμότητα.

Μεταφορές

Το Μνημόνιο Συνεργασίας του 2017, προβλέπει Κοινή Ομάδα Εργασίας. Κατά την επίσκεψη του Υφυπουργού Μεταφορών κ. Κεφαλογιάννη στο Βελιγράδι τον Σεπτέμβριο του 2019 εκφράστηκε εκατέρωθεν η βούληση για ενίσχυση της συνεργασίας, ιδιαιτέρως στον τομέα των σιδηροδρομικών μεταφορών (γραμμή Θεσσαλονίκης-Σκοπίων-Βελιγραδίου).

Τον Σεπτέμβριο του 2019 ετέθη σε λειτουργία η Μόνιμη Γραμματεία της Κοινότητας Μεταφορών στο Βελιγράδι. Στην τελετή των εγκαινίων συμμετείχε και ο Έλληνας Υφυπουργός μεταφορών και Υποδομών κ. Κεφαλογιάννης, ο οποίος είχε εθιμοτυπική συνάντηση με την πρωθυπουργό και την Υπουργό Μεταφορών της Σερβίας, ενώ ο τότε

⁴³ βλ. “Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2019”-έγγρ. Υπ’ Α.Π. 49/10.02.2020

Σέρβος Υφυπουργός Μεταφορών κ. Μίοτραγκ Πολέντιτσα του παρέθεσε γεύμα εργασίας. Στο γεύμα οι δύο Υπουργοί προέβησαν σε ανασκόπηση του επιπέδου διμερούς συνεργασίας στον τομέα των μεταφορών και την προοπτική υλοποίησης των στόχων που έχουν τεθεί από το διμερές Μνημόνιο Συνεργασίας του 2017, αρχής γενομένης με την σιδηροδρομική σύνδεση Θεσσαλονίκης-Βελιγραδίου. Με αφορμή την έναρξη λειτουργίας της Κοινότητας Μεταφορών, οι δύο Υφυπουργοί συζήτησαν, επίσης, τις προοπτικές που υφίστανται για αξιοποίηση του πλαισίου της Κοινότητας Μεταφορών για ενίσχυση και της διμερούς συνεργασίας. Συμφωνήσαν ακόμη ότι η λειτουργία της Κοινότητας Μεταφορών θα διευκολύνει την εναρμόνιση της νομοθεσίας της Σερβίας με το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Ο κ. Υφυπουργός κάλεσε και εκ μέρους του Υπουργού Υποδομών και μεταφορών την Υπουργό Μεταφορών της Σερβίας να επισκεφτεί την Αθήνα.

Περιβάλλον

Η υφιστάμενη συνεργασία εδράζεται στο υπογραφέν τον Απρίλιο 2019 Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των δύο Υπουργείων στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης. Υπάρχει εκατέρωθεν βούληση για συνεργασία στους τομείς της κυκλικής οικονομίας, επεξεργασίας λυμάτων, διαχείρισεως στερεών αποβλήτων (δυνατότητα χρηματοδότησεως και από IPA), στην βάση της Ατζέντας 2030 και της Συνθήκης των Παρισίων. Επίσης, έχει προταθεί η από κοινού συμμετοχή των δύο χωρών σε χρηματοδοτικά προγράμματα, τα οποία αφορούν τα Δυτικά Βαλκάνια. Ο τότε Σέρβος Υπουργός Περιβάλλοντος, κ. Τρίβαν, επισκέφθηκε τη Θεσσαλονίκη στις 7.6.2019 και συμμετείχε σε υπουργική συνάντηση με θέμα «Επιχειρηματικές Ευκαιρίες για την κυκλική Οικονομία στα Βαλκάνια».

Υγεία

Εκκρεμεί η κύρωση από πλευράς μας της διμερούς Συμφωνίας Κοινωνικής Ασφάλισης (υπογραφή Ιούλιος 2017, κύρωση από Σερβική Εθνοσυνέλευση τον Ιούλιο του 2018).

Στο Βελιγράδι πραγματοποιήθηκε μεταξύ 19-21 Νοεμβρίου 2019, η Πέμπτη Σύνοδος των μερών του πρωτοκόλλου επί θεμάτων υγείας και ύδατος του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΟΗΕ). Συμπληρώνονται δε 20 χρόνια από την υπογραφή του εν λόγω πρωτοκόλλου. Σημειώνεται ότι η χώρα μας έχει μεν υπογράψει, όχι όμως και επικυρώσει το εν λόγω Πρωτόκολλο.

Θα πρέπει, επίσης, να δοθεί έμφαση σε ήδη υπάρχουσες "συμφωνίες χαμηλής πολιτικής" (όπως η συμφωνία κοινωνικής ασφάλισης και άλλες αντίστοιχες), έως και την συνεργασία για την υλοποίηση μεγάλων έργων, πολλαπλώς ωφέλιμων για την Χώρα μας και την περιοχή, με συγχρηματοδότηση από την ΕΕ, όπως η σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Σκοπίων-Βελιγραδίου.

3^η Σύνοδος του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ)

Στις 11 Δεκεμβρίου 2019 στην Αθήνα, διεξήχθησαν οι εργασίες του 3^{ου} Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ) των Κυβερνήσεων Ελλάδας και Σερβίας, υπό την Προεδρία του Πρωθυπουργού κ. Μητσοτάκη και του Προέδρου της Σερβίας κ. Βούτσιτς. Στην Ελληνική αντιπροσωπεία συμμετείχαν οι Υπουργοί Εξωτερικών, Άμυνας, Παιδείας, ο Αναπληρωτής Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, οι Υφυπουργοί Εξωτερικών κ. Φραγκογιάννης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Υποδομών και Μεταφορών, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ο Υφυπουργός παρά τω Πρωθυπουργό και Κυβερνητικός Εκπρόσωπος.

Επιστέγασμα των εργασιών του ΑΣΣ αποτέλεσαν η υπογραφή από τον κ. Πρωθυπουργό και Πρόεδρο της Σερβίας, της Διακήρυξης για τη σύσταση Στρατηγικής Σχέσης Ελλάδας-Σερβίας και από τους Υπουργούς (α) Εξωτερικών και (β) Εκπαίδευσης, Επιστημών και Τεχνολογικής Ανάπτυξης, Μορφωτικού Προγράμματος για τα έτη 2020-2022.

Στο περιθώριο του Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ) είχαν διμερείς συναντήσεις: ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Δένδιας με τον τότε Σέρβο ομόλογό του κ. Ντάτσιτς, ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Παναγιωτόπουλος με τον πρώην Σέρβο ομόλογό του κ. Βούλιν, η Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων κα Κεραμέως με τον τότε Σέρβο ομόλογό της κ. Σάρτσεβιτς, ο Αναπληρωτής Υπουργός Προστασίας του Πολίτη κ. Κουμουτσάκος με τον πρ. Σέρβο Υπουργό Εσωτερικών κ. Στεφάνοβιτς, ο Υφυπουργός Εξωτερικών κ. Φραγκογιάννης με τους πρ. Σέρβους Υφυπουργούς Οικονομίας κ. Στεβάνοβιτς και Εμπορίου Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών κ. Νικτσεβιτς, του Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας κ. Οικονόμου με τον πρ. Σέρβο Υπουργό Εξορύξεων και Ενέργειας κ. Αντιτς, του Υφυπουργού Υποδομών και Μεταφορών κ. Κεφαλογιάννη με τον πρ. Σέρβο ομόλογό του κ. Στογιάνοβιτς και του Υφυπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων κ. Σκρέκα με τον πρ. Σέρβο ομόλογό του κ. Μαχμούτοβιτς.

Συνεργασία Ελλάδας-Σερβίας εντός πολυμερούς πλαισίου

Κατά το 2019 διεξήχθησαν στο Βουκουρέστι οι εργασίες της 7ης Συνόδου Κορυφής της Τετραμερούς Συνεργασίας Ελλάδας, Σερβίας Ρουμανίας και Βουλγαρίας στις οποίες έλαβαν μέρος ο κ. Πρωθυπουργός, ο Πρόεδρος Σερβίας και οι Πρωθυπουργοί Ρουμανίας και Βουλγαρίας. Στη συνάντηση εξετάστηκαν θέματα περιφερειακής συνεργασίας, μεταξύ άλλων στους τομείς της ενέργειας και διασυνδεσιμότητας στο εσωτερικό της Βαλκανικής αλλά και με τα ευρύτερα ευρωπαϊκά δίκτυα υποδομών.

Εκατέρωθεν Ελληνο-Σερβικές Επισκέψεις Οικονομικού ενδιαφέροντος

Οι σημαντικότερες αμοιβαίες επισκέψεις ήταν οι ακόλουθες (βλ. "Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2019"-έγγρ. Υπ' Α.Π. 49/10.02.2020):

Ο Πρόεδρος του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου της Αθήνας (ΒΕΑ), κ. Ραβάνης και μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του ΒΕΑ, επισκέφθηκαν το Βελιγράδι στις 31.1.2019 προκειμένου να διευρύνουν τις δυνατότητες επιχειρηματικής συνεργασίας με τα σερβικά επιμελητήρια.

Στο περιθώριο επιχειρηματικό Φόρουμ Ελλάδας-Σερβίας, ο τότε Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος κ. Φάμελλος επισκέφθηκε το Βελιγράδι στις 27-29.3.2019 και υπέγραψε με τον τότε Σέρβο Υπουργό Περιβάλλοντος, κ. Τρίβαν, Μνημόνιο Συνεργασίας στο τομέα του Περιβάλλοντος.

Ο πρώην Γενικός Γραμματέας Τουριστικής Προβολής και Ανάπτυξης κ. Τζιάλλας, επισκέφθηκε το Βελιγράδι στις 20 και 21.2.2019 και συμμετείχε στο 7ο Adria Hotel Forum με στόχο τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων, διεθνών τουριστικών πρακτόρων και διεθνών επενδυτών.

Στις 28.3 πραγματοποιήθηκε στο Βελιγράδι διμερής συνάντηση του Γενικού Διευθυντή Τελωνείων, κ. Μουρτίδη, με τον ομόλογό του Γενικό Διευθυντή Τελωνείων Σερβίας, κ. Τόμιτς.

Στο 4ο Συνέδριο Κίνας-Χωρών Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης για την καινοτομία (17+1), το οποίο έλαβε χώρα στο Βελιγράδι (8-9.10.2019), την Ελλάδα εκπροσώπησε ο Υφυπουργός Ανάπτυξης και Επενδύσεων κ. Χρήστος Δήμας

Στις 25.11.2019 ο Πρόεδρος του Οργανισμού Λιμένα Θεσσαλονίκης, κ. Θεοφάνης συναντήθηκε στο Βελιγράδι με την Υπουργό Κατασκευών Μεταφορών και Υποδομών της Σερβίας, κα Μιχαΐλοβιτς , προκειμένου να συζητήσουν την απευθείας σύνδεση του λιμένα με τους εμπορευματικούς σταθμούς της Σερβίας.

Στις 25.11.2019 ο ΥΠΕΚ, κ. Ν. Δένδιας, συνάντησε στο Βελιγράδι τον τότε Σέρβο Ομόλογό του όπως και εκπροσώπους μεγάλων ελληνικών εταιρειών.

Κατά τους πρώτους μήνες του 2020, πριν τη λήψη εκτάκτων μέτρων κατά την πανδημίας (Covid-19), πραγματοποιήθηκαν μερικές επίσημες επισκέψεις: των κκ Χρ. Σταϊκούρα, Υπουργού Εθν. Οικονομίας και Υφυπουργού Εσωτερικών (Μακεδονίας-Θράκης), κ. Καραόγλου. Ο πρώτος συνάντησε τον Σέρβο ομόλογό του, κ. Μάλι και τον πρώην Υπουργό Ενέργειας και Ορυχείων, Ράσιμ Λιάιτς (βλ. τηλ/μα Πρεσβείας υπ' ΑΠ 412/4.3.2020), ενώ ο δεύτερος, αφού επισκέφτηκε την 42^η Διεθνή Έκθεση Τουρισμού Βελιγραδίου, συνάντησε τις αρμόδιες για τον Τουρισμό Σερβικές Αρχές.

Επίσης, ο Γεν. Γραμματέας Δ.Ο.Σ.& Ε. του Υπουργείου Εξωτερικών, κ. Γρ. Δημητριάδης, συμμετείχε σε Ελληνο-Σερβικό επιχειρηματικό Φόρουμ (5.3.2020) μαζί με τον Γεν. Γραμματέα του σερβικού Υπ. Εξωτερικών, κ. Στεφάνοβιτς και την κα Τατιάνα Μάτιτς, τότε Γενική Γραμματέα του Υπουργείου Εμπορίου, Τουρισμού & Τηλεπικοινωνιών και μετέπειτα Υπουργό του ίδιου υπουργείου. Ακολούθησε σύντομη συνάντηση με την κα Σάντρα Νεντέλκοβιτς, του Γραφείου Διαχείρισης Δημοσίων Επενδύσεων(ΓΔΔΕ). Με τους τελευταίους είχε διμερείς συναντήσεις, όπως και με τον πρώην Υπουργό Ενέργειας κ. Άντιτς, καθώς και άλλους θεσμικούς παράγοντες της Σερβικής Διοίκησης για θέματα προκήρυξης δημόσιων διαγωνισμών, ενέργειας, εμποδίων πρόσβασης στην σερβική αγορά κλπ.

Εκκρεμεί πρόσκληση του τότε (2019) Υφυπουργού Εξωτερικών αρμόδιου για οικονομική διπλωματία κ. Νέμανια Στεβάνοβιτς, Γεν. Γραμματέα του Σερβικού Υπ. Εξωτερικών, προς τον ΥΦΥΠΕΞ κ. Φραγκογιάννη να επισκεφτεί την Σερβία, ώστε να διερευνηθούν αναξιοποίητες πτυχές της διμερούς οικονομικής συνεργασίας.

2.4 Δράσεις οικονομικής διπλωματίας (2019-2020)

Προς διερεύνηση δυνατοτήτων επιχειρηματικών συνεργασιών στους ανωτέρω τομείς, το Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου πραγματοποιεί και προγραμματίζει δράσεις οικ. διπλωματίας όπως π.χ προγράμματα και εκδηλώσεις προβολής ελληνικών προϊόντων, επιχειρηματικές αποστολές σε επιλεγμένους κλάδους, ανταλλαγές επισκέψεων επιχειρηματιών σε διεθνείς Εκθέσεις Ελλάδος-Σερβίας, στοχευμένες ενέργειες εμπορικής ή επενδυτικής συνεργασίας σερβικών και ελληνικών επιχειρήσεων με οργάνωση ενημερωτικών ημερίδων-workshops, αμφίδρομη συμμετοχή σε Συνέδρια και άλλα.

Κατά την χρονική περίοδο 2019 έως τον Οκτώβριο του 2020, το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου προέβη ή συμμετείχε, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, σε σειρά πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες⁴⁴:

A. Διακρατική συνεργασία.

- Επίσημη επίσκεψη Αν. Υπουργού Περιβάλλοντος κ. Φάμελλου και επιχειρηματική αποστολή στο Βελιγράδι (27-29.3.2019)
- Παραλαβή και αποστολή προς τις Τελωνειακές Αρχές της Ελλάδας, των διμερών και "transit" αδειών διέλευσης φορτηγών αυτοκινήτων που εκδίδει το Υπουργείο Υποδομών της Δημοκρατίας της Σερβίας.
- Παρακολούθηση διαδικασίας αδειοδότησης τακτικών λεωφορειακών γραμμών Ελλάδας-Σερβίας.
- Διμερής συνάντηση Γεν. Δ/ντη Τελωνείων & ΕΦΚ της ΑΑΔΕ με ομόλογό του και υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας – Βελιγράδι, 28.3.19
- Παρακολούθηση διοργάνωσης 4ης Συνόδου Κίνας-Χωρών Κεντρικής & Ανατολικής Ευρώπης ("17+1") για την Καινοτομία – Βελιγράδι, 8-9 Οκτωβρίου 2019
- *Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών, Εμπορικών Ακολούθων & Συμβούλων από τους εκπροσώπους της ΕΕ- Βελιγράδι 5 Απριλίου 2019*
- *Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών, Εμπορικών Ακολούθων & Συμβούλων από τους εκπροσώπους της ΕΕ-Βελιγράδι 6 Ιουνίου 2019 -Ετήσια Έκθεση προόδου*
- Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών, Εμπορικών Ακολούθων & Συμβούλων από τους εκπροσώπους της ΕΕ- Βελιγράδι, 18 Οκτωβρίου 2019
- Πραγματοποιήθηκε (12.12.19) στο Βελιγράδι η πρώτη συνάντηση της ομάδας εργασίας με στόχο τη διερεύνηση της συνεργασίας και των επενδυτικών ευκαιριών ανάμεσα στη σερβική κυβέρνηση και τον Οργανισμό Λιμένος Θεσσαλονίκης (ΟΛΘ).

B. Στήριξη – Ανάπτυξη Επιχειρηματικότητας

- Παρουσίαση κοινοτικών προγραμμάτων χρηματοδότησης σε Έλληνες επιχειρηματίες (Βελιγράδι, 21.3.2019)
- Διοργάνωση επιχειρηματικής εκδήλωσης με B2B συναντήσεις στο τομέα των κατασκευαστικών υλικών (Βελιγράδι, 27 Μαΐου 2019)- Πιο συγκεκριμένα, 44 σερβικές εταιρείες είχαν την ευκαιρία να συναντηθούν με εκπροσώπους 11 ελληνικών εταιρειών που συμμετείχαν στην αποστολή. Οι κλάδοι που εκπροσωπούσαν οι σερβικές εταιρείες συμπεριελάμβαναν τα δομικά και κατασκευαστικά υλικά, γραφεία συμβούλων, εταιρείες εμπορίας εξειδικευμένων οικοδομικών υλικών, εταιρείες real estate καθώς και επιμελητήρια.

⁴⁴ βλ. "Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2019"-έγγρ. Υπ' Α.Π. 49/10.02.2020

- Εκδήλωση προβολής ελληνικών προϊόντων (Βελιγράδι, 16.1.2019). Με στόχο τη προώθηση και προβολή ελληνικών προϊόντων διατροφής σε ειδικό καταναλωτικό κοινό και κατόπιν συνεννοήσεων με : (ι) με ελληνικών συμφερόντων ξενοδοχείο Metropol Palace καθώς και με (ιι) αλυσίδα “σουπερμάρκετ” Βερόπουλος (super Vero), το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου διοργάνωσε στο εστιατόριο του ξενοδοχείου, εκδήλωση ελληνικής κουζίνας με παράλληλη προβολή ελληνικών τροφίμων και ποτών.
- Διεκπεραίωση 210 αιτημάτων παροχής επιχειρηματικών πληροφοριών προς ελληνικές επιχειρήσεις και φορείς.
- Διεκπεραίωση 18 αιτημάτων παροχής επιχειρηματικών πληροφοριών προς σερβικές εισαγωγικές επιχειρήσεις.
- Εκδήλωση προβολής ελληνικών προϊόντων (16.1.2019). Με στόχο τη προώθηση και προβολή ελληνικών προϊόντων διατροφής σε ειδικό καταναλωτικό κοινό και κατόπιν συνεννοήσεων με : (ι) με ελληνικών συμφερόντων ξενοδοχείο Metropol Palace καθώς και με (ιι) αλυσίδα σουπερμάρκετ Βερόπουλος (super Vero), το Γραφείο μας διοργάνωσε στο εστιατόριο του ξενοδοχείου εκδήλωση ελληνικής κουζίνας με παράλληλη προβολή ελληνικών τροφίμων και ποτών.
- Πραγματοποίηση σειράς συναντήσεων με διευθυντικά στελέχη σημαντικών εδώ δραστηριοποιούμενων ελληνικών και σερβικών επιχειρήσεων, όπως ΑΚΤΩΡ, Διάσταση, Βερόπουλος, Merkator, DELHAIZE, ΕΚΟ-Ελληνικά Πετρέλαια, ΝΙS-GAZPROM, κ.α., για γνωριμία και παροχή πληροφόρησης και στοιχείων που αφορούν στην σερβική οικονομία – αγορά, μετά από πρωτοβουλία του Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου.
- Συναντήσεις (πλέον των 20) με επιχειρηματίες από την Ελλάδα οι οποίοι επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στη Σερβία, μετά από σχετικά αιτήματα των ενδιαφερομένων .
- Συνεργασία σε τακτά διαστήματα, με Διοικητικό Συμβούλιο Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας.
- Επίσκεψη στις εγκαταστάσεις επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στη Σερβία, με στόχο τον εντοπισμό τυχόν προβλημάτων που αντιμετωπίζουν κατά την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους και παροχή αρωγής εκ μέρους μας, όπου τούτο ήταν απαραίτητο
- Γραπτές παρεμβάσεις υπέρ των συμφερόντων ελληνικών εταιρειών, σε περιπτώσεις που διαπιστώθηκαν προβλήματα-εμπ. διαφορές στη συνεργασία τους με αντίστοιχες σερβικές εταιρείες .
- Προφορική και γραπτή επικοινωνία με σερβικές Τελωνειακές, Κτηνιατρικές κά Αρχές για την διευθέτηση εμποδίων πρόσβασης στη σερβική αγορά επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων.
- Προφορικές και γραπτές παρεμβάσεις για τη διευθέτηση προβλημάτων με επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στη Σερβία (ΟΜΙΛΟΣ ΒΙΟΧΑΛΚΟ, ΑΚΤΩΡ, ALUMIL, ΕΛΠΕ, κ.α.).

Γ. Παρακολούθηση κατωτέρω Συνεδρίων/Ημερίδων/Εκδηλώσεων

- 2^η Διάσκεψη για τις Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ/PPPs), Βελιγράδι 5 Ιουνίου 2019
- 2^η Ψηφιακή Διάσκεψη των Δυτικών Βαλκανίων (Βελιγράδι 4-5 Απριλίου 2019)
- 4^η Διάσκεψη Κίνας-Χωρών Κεντρικής & Ανατολικής Ευρώπης για τη Συνεργασία σε Θέματα Καινοτομίας (Βελιγράδι, 8-9 Οκτωβρίου 2019)
- 19^ο Διεθνές Οικονομικό Συνέδριο – Βελιγράδι , 7-8 Οκτωβρίου 2019
- Ενημέρωση από αντιπροσωπεία ΕΕ για IPA – Σερβία (Βελιγράδι, 11/02/19)

- Συνέδριο (#Digital2019) που αφορά τις τάσεις στην Ψηφιακή τεχνολογία των τηλεπικοινωνιών και των μέσων ενημέρωσης (Βελιγράδι, 5-6/9).
- Διάσκεψη με θέμα «Μεταφορές και Εφοδιαστική Αλυσίδα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την περιοχή του Δούναβη - TIL 2019» (Βελιγράδι, 27.3.2019)
- Συνεδρίαση της Υπο-Επιτροπής για τη Γεωργία και την Αλιεία , ΕΕ-Σερβία (Βελιγράδι,10.4.19)
- Συνεδρίαση της Υποεπιτροπής ΕΕ-Σερβίας για το Εμπόριο, τη Βιομηχανία, τα Τελωνεία και τη Φορολογία-Αποτελέσματα, (Βελιγράδι,16.10.19)
- Συνεδρίαση της Υπο-Επιτροπής για τις Μεταφορές, την Ενέργεια, το Περιβάλλον, την Κλιματική Αλλαγή και την Περιφερειακή Ανάπτυξη- ΕΕ- Σερβία (Βελιγράδι, 20-21/03/19)
- Σύνοδος για την Ενεργειακή Ασφάλεια (Βελιγράδι, 3.6.2019)
- Ψηφιακή Διάσκεψη Κορυφής των Δυτικών Βαλκανίων- Digital Summit-WBDS (Βελιγράδι 4-5 Απριλίου 2019).

Γ. Συνεργασία με συλλογικούς και κλαδικούς φορείς χωρών διαπίστευσης.

- Στενή συνεργασία με τον σύνδεσμο Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (Hellenic Business Association-H.B.A.), με στόχο την αποτελεσματική στήριξη των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται ή ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στη Σερβία και τη διοργάνωση εξειδικευμένων δράσεων προώθησης της ελληνικής επιχειρηματικότητας και ευρύτερης προβολής της χώρας μας.

Δ. Επιχειρηματική πληροφόρηση.

- Τακτική μηνιαία αποστολή Ενημερωτικού Δελτίου οικονομικών και εμπορικών εξελίξεων σε επιχειρηματικούς φορείς της Ελλάδας.
- Συνεχής ανάρτηση πληροφοριών οικονομικής και εμπορικής φύσης στη διαδικτυακή πύλη «Agora».
- Τακτική αποστολή ενημερωτικών εγγράφων με τις κυριότερες οικονομικές και εμπορικές εξελίξεις στη Σερβία.
- Παρακολούθηση και ενημέρωση για κυριότερους Διεθνείς Διαγωνισμούς που προκηρύσσονται στη Σερβία.

Ε. Προσέλκυση επενδύσεων.

- Κοινοποίηση και προώθηση αιτημάτων Ελλήνων επιχειρηματιών σχετικά με επενδυτικές δράσεις.
- Παρουσίαση επενδυτικών ευκαιριών και κινήτρων σε σχετικές παρεμβάσεις στις εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Επιμελητήριο Βελιγραδίου και Σερβίας.

3. Συμπεράσματα – Προτάσεις

3.1. Προοπτική ενίσχυσης Ελληνικής Επιχειρηματικής Παρουσίας

Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Τομείς που παρουσιάζουν επιχειρηματικές ευκαιρίες:

-Η πρόσφατη νομοθεσία για τις **υπηρεσίες κοινής ωφέλειας**, αναμένεται να προσελκύσει ιδιωτικές επενδύσεις σε αυτόν τον τομέα μέσω ΣΔΙΤ, αφού διευκολύνει τις επενδύσεις στους τομείς λυμάτων, αποχέτευσης, ύδρευσης και διαχείρισης αποβλήτων. Εκτός αυτών των τομέων, επιχειρηματικές ευκαιρίες παρατηρούνται και στους ακόλουθους κλάδους:

-**“Agri-Business”**: Η σερβική γεωργία (6,3% του ΑΕΠ) συμβάλει στην ανάπτυξη αγροτικών περιοχών καθώς απασχολεί το 16,9% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Τα κύρια εισαγόμενα στη Σερβία προϊόντα περιλαμβάνουν τον καφέ, τα καπνά, τη σόγια, τις μπανάνες, τα λαχανικά και τα ψάρια. Τα “αδύνατα σημεία” της σερβικής γεωργίας, μεταξύ άλλων, αφορούν τα χαμηλά εισοδήματα, τα πρότυπα που μερικές φορές αποκλίνουν από τους διεθνείς κανόνες, ζητήματα υποδομής και η παρουσία μονοπωλίων στην αλυσίδα παραγωγής και λιανικής. Όσον αφορά το ελαιόλαδο, μη παραδοσιακό προϊόν διατροφής των Σέρβων, παρουσιάζονται κάποιες προοπτικές διότι η κατανάλωση παρθένου ελαιόλαδου σημειώνει κάποια σταθερή αύξηση. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, σύμφωνα με αξιόπιστες πηγές⁴⁵ η κατανάλωσή του ανερχόταν σε 2.663.621 λίτρα το έτος 2017 αλλά τον επόμενο και μεθεπόμενο χρόνο υπερέβη τα 3.255.537 λίτρα⁴⁶.

-**Ιατρικές συσκευές**: Ο εκσυγχρονισμός του τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, που ωθείται κυρίως από τον ιδιωτικό τομέα, δημιουργεί ζήτηση για προηγμένα ιατροτεχνολογικά προϊόντα και εξοπλισμό. Καθώς οι Σέρβοι απαιτούν όλο και περισσότερες σύγχρονες ιατρικές υπηρεσίες, η ζήτηση για ιατρικά αναλώσιμα και φαρμακευτικά προϊόντα θα αυξηθεί τα επόμενα χρόνια. Η οδοντιατρική είναι ένας άλλος τομέας που προσφέρει καλές δυνατότητες για εξαγωγές οδοντιατρικών προμηθειών και εξοπλισμού.

-**Τηλεπικοινωνίες**: Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών αντιπροσωπεύει το 6% του ΑΕΠ της χώρας. Η Σερβία προσπαθεί να καταστήσει τον τομέα αυτό ανταγωνιστικό και να προσελκύσει ξένους επενδυτές ώστε να βελτιώσουν την ποιότητα των υπηρεσιών αυτών. Οι τηλεπικοινωνίες προσφέρουν ευκαιρίες στον τεχνολογικό εξοπλισμό και τις υπηρεσίες, καθώς οι φορείς εκμετάλλευσης επεκτείνουν τα υπάρχοντα κινητά και ευρυζωνικά δίκτυα.

-**Εξοπλισμός παραγωγής και μεταφοράς ενέργειας**: Σημαντικές επενδύσεις στην παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο τομέα, αντιπροσωπεύουν ευκαιρίες στις εξαγωγές υπηρεσιών, εξοπλισμού και υλικών που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του τομέα. Οι συνεχιζόμενες και προγραμματισμένες σερβικές επενδύσεις σε “πηγές νέας γενιάς” είναι ένας άλλος τομέας που λαμβάνουν υπόψη οι διεθνείς εταιρείες. Η τεχνολογία ενεργειακής απόδοσης μπορεί επίσης να προσφέρει ευκαιρίες στους Έλληνες εξαγωγείς.

⁴⁵ Household Budget Survey, SORS, 2017/2019

⁴⁶ βλ. “Αγορά Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανία στη Σερβία”, Γραφείο Ο.Ε.Υ. –Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι-, Σεπτ. 2020, 37 σελ. <http://www.agora.mfa.gr/infomenu/infomenu/71975>

-Έργα για τον εκσυγχρονισμό **συστημάτων θέρμανσης μεγάλων αστικών περιοχών** σε όλη τη Σερβία θα μπορούσαν να είναι ελκυστικά για ελληνικές εταιρείες. Μέσω του πρόσφατου ενεργειακού νομοθετικού πλαισίου, υπάρχουν δυνατότητες για την ανάπτυξη έργων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η EBRD (ΕΤΑΑ) εξετάζει σχέδιο δανειοδότησης για τη κατασκευή ενός πρώτου έργου, μεγάλης κλίμακας αιολικής ενέργειας στη Σερβία.

-Εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού, οδικού δικτύου και υποδομών: Τα επόμενα 3-6 χρόνια τα περισσότερα έργα θα αφορούν έργα σιδηροδρομικών δικτύων, βιολογικού καθαρισμού και αναμένεται στο επόμενο διάστημα η κατασκευή του τμήματος του αυτοκινητοδρόμου μεταξύ Νις και των συνόρων με Κόσσοβο, ήτοι το τμήμα Merosina⁴⁷.

Εκτός των κύριων οργανισμών χρηματοδότησης (πχ EU, EIB EBRD, World Bank, UNDP κλπ), χρήσιμες πληροφορίες για τα υπό κατασκευή έργα μπορούν να αντληθούν μέσω: (1) του Συμβουλίου της Αναπτυξιακής Τράπεζας της Ευρώπης (CEB-<https://coebank.org/en>), κυρίως για οικοδομικά έργα σε νοσοκομεία, δικαστικά μέγαρα, φυλακές κτλ, καθώς και (2) από την Γερμανική Τράπεζα Εξωτερικής Βοήθειας KfW (<https://germancooperation.rs/kfw>) που χρηματοδοτεί έργα υποδομών κυρίως σε κλάδους **ενέργειας και περιβάλλοντος**. Τέλος, καθημερινή ενημέρωση για πολυάριθμες **προκηρύξεις διαγωνισμών και έργων** μπορούν να αναζητηθούν στη συνδρομητική ιστοσελίδα : <https://www.ekapija.com/en/tender> . Οι γνωστές ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες και γραφεία μελετών απευθύνονται πρωταρχικά στις ιστοσελίδες αυτών των οργανισμών. Συχνά δε αναλαμβάνουν τέτοιου είδους **μελέτες ή έργα, σε συνεργασία με βαλκανικές ή άλλες κατασκευαστικές εταιρείες ή γραφεία μελετών** από τον διεθνή χώρο.

Κατά την πρόσφατη, ιστορική ελληνική οικονομική κρίση, ιδίως μετά την απόφαση της "Τρόικα" για αναγκαστική αποχώρηση των ελληνικών τραπεζών (εκτός της EURO BANK) από την Σερβία, συμπαρασύροντας και πολυάριθμες ελληνικές εταιρείες που είχαν μαζικά εισρεύσει στη σερβική αγορά κατά την δεκαετία του 2000, η εικόνα της Ελλάδας στον επιχειρηματικό τομέα υποχώρησε κατά την τελευταία δεκαετία (βλ. "Επιχειρηματικός Οδηγός 2020", *op.cit.*, σελ. 44-45). Όμως **στον κατασκευαστικό τομέα, η Ελλάδα διατηρεί ακόμα θετικό "brand name"** στην αγορά της Σερβίας και οι κατασκευαστικοί της όμιλοι απέδειξαν ότι είναι σε θέση να προσφέρουν τεχνογνωσία σε ορισμένους τομείς για μεγάλα έργα (κυρίως ως ανάδοχοι). Θυγατρικές ελληνικών ομίλων ανέλαβαν σημαντικά έργα. Όπως προαναφέρθηκε, η Terna S.A, εκτελεί έργα στο αεροδρόμιο Nikola Tesla του Βελιγραδίου, κατασκευής νέων εγκαταστάσεων επιβατικών τερματικών και ανακαίνισης υφιστάμενων τερματικών σταθμών. Το δε οδικό τμήμα Demir Karija-Smoknica του σημαντικού "Διαδρόμου 10", ένα έργο μήκους 28,2 χλμ και συνολικού προϋπολογισμού περίπου 230 εκατ. ευρώ, ολοκληρώθηκε από την θυγατρική εταιρεία AKTOR ATE OGRANAK. Δυστυχώς η επιτυχής ολοκλήρωση του έργου αυτού, επισκιάστηκε από τις οικονομικές απαιτήσεις του AKTOR ATE OGRANAK έναντι της κρατικής σερβικής εταιρείας "Koridori Serbia" (κύριος του έργου), αλλά κυρίως από τις απαιτήσεις Σέρβων υπεργολάβων ή προμηθευτών έναντι της ελληνικής εταιρείας. Τα σερβικά MME, το έτος 2019, πρόβαλαν μια αρνητική εικόνα του AKTOR ATE OGRANAK (και ενίοτε γενικότερα κατά "Ελληνικών εταιρειών"), με ανάλογες αυστηρές δηλώσεις της αρμόδιας υπουργού κας Ζ. Μιχαήλοβιτς.

-Επιχειρηματικές **ευκαιρίες υπάρχουν και σε άλλους τομείς** όπως στη τεχνολογία για τα **τυχερά παίγνια, τον κλάδο διαχείρισης αποβλήτων, ΑΠΕ** κτλ. Με δεδομένο το υπόβαθρο των διμερών οικονομικών και εμπορικών σχέσεων, εκτιμάται ότι η μεγαλύτερη έμφαση

⁴⁷ για έργα υποδομών βλ. "Επιχειρηματικός Οδηγός 2020", *op.cit.*, σελ. 48-52

δίνεται σε ένα ευρύ φάσμα τομέων με προοπτικές για συνεργασίες , μερικοί από τους οποίους είναι:

- κατασκευές και δομικά υλικά
- αγορά ακινήτων,
- μεταφορές-logistics
- αγροτο-διατροφικός τομέας
- ενέργεια - ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,
- ανακύκλωση - διαχείριση αποβλήτων- αρδευτικά συστήματα
- τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας,
- τομέας υγείας - ιατρο-φαρμακευτικά προϊόντα και εξοπλισμός
- ξενοδοχειακός τομέας –τουριστικές υπηρεσίες
- τομέας ορυκτού πλούτου

Η **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ)** έχει σχεδιάσει επενδύσεις ύψους 600 εκατ. Ευρώ στη Σερβία κατά το 2020/2021. Περίπου το 70% αυτών των επενδύσεων αφορούν τον ιδιωτικό τομέα ενώ το 30% θα διατεθεί στον δημόσιο τομέα. Οι κύριοι τομείς που θα επωφεληθούν είναι η προστασία του περιβάλλοντος, μέσω ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, κυκλικής οικονομίας και πράσινων πόλεων. Οι επενδύσεις θα διατεθούν στον ιδιωτικό τομέα (70%), είτε μέσω τοπικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων είτε άμεσα. Η ΕΤΑΑ ανακοίνωσε επίσης τις προσπάθειες για την εφαρμογή νέας στρατηγικής για την κεφαλαιαγορά: "Θα συνεργαστούμε με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, την κυβέρνηση της Σερβίας και το Υπουργείο Οικονομικών, σχετικά με την εφαρμογή στρατηγικής για την κεφαλαιαγορά και την προετοιμασία των κρατικών εταιρειών για την είσοδο στο χρηματιστήριο. Θα θέλαμε να δούμε μια πιο ενεργή κεφαλαιαγορά στη Σερβία".

Η Σερβία προσπαθεί να προσελκύσει **επιχειρηματικά κεφάλαια (venture capital)** τα οποία θα συνδράμουν στη **χρηματοδότηση των start-up** και στην **καινοτομία**, δήλωσε ο τότε υπουργός Καινοτομίας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης της Σερβίας κ. Νενάντ Πόποβιτς στο συνέδριο Innovation Talk 2020 (Φεβρ.2020). "Τα επιχειρηματικά κεφάλαια βοηθούν τις εταιρείες επενδύοντας και με άλλους τρόπους, όπως μέσω της σύνδεσης με την αγορά και την καθοδήγηση", ανέφερε ο κ. Πόποβιτς, προσθέτοντας ότι αναπτύχθηκαν μηχανισμοί για τη χρηματοδότηση επιχειρηματικών κεφαλαίων σε συνεργασία με ισραηλινούς εταίρους. "Οι εξαγωγές πληροφορικής και ψηφιακών υπηρεσιών της Σερβίας ανήλθαν το προηγούμενο έτος σε 1,5 δις ευρώ. Η οικονομία μας αλλάζει τη δομή της - από μια χώρα που εξάγει πρώτες ύλες, η Σερβία μετατρέπεται σε χώρα της οποίας το ΑΕΠ αυξάνεται χάρη στις εξαγωγές τεχνολογίας", δήλωσε κατά την έναρξη του ανωτέρω συνεδρίου.

Η Εθνοσυνέλευση της Σερβίας ενέκρινε τροποποιήσεις του νόμου για την **κεφαλαιαγορά**, επιτρέποντας την αύξηση της βάσης και της δομής των δυνητικών επενδυτών σε εγχώριες κινητές αξίες. Οι ξένοι επενδυτές και τα κεφάλαια θα είναι πλέον σε θέση να επενδύσουν σε εγχώριους τίτλους και στην κεφαλαιαγορά της Σερβίας με γρήγορο και αποτελεσματικό τρόπο. Ο Σέρβος υπουργός Οικονομικών Σίνισα Μάλι δήλωσε ότι οι τροποποιήσεις οδήγησαν στην εναρμόνιση του νόμου για την κεφαλαιαγορά με το νόμο για το δημόσιο χρέος. Τόνισε ότι, με την αύξηση της διαθεσιμότητας και της ελκυστικότητας των εγχώριων τίτλων σε ξένους επενδυτές, η χώρα μείωσε το κόστος χρηματοδότησης.

Κατά την 5η Διάσκεψη για την **Ανάπτυξη Ακινήτων και Υποδομών** (Βελιγράδι, Φεβρ. 2020), ο Αντιδήμαρχος κ. Vesic, ανακοίνωσε ότι η κατασκευή του συστήματος μετρό, που θα κοστίσει περίπου 3,8 δισεκατομμύρια ευρώ, προβλέπεται να ξεκινήσει στα τέλη του 2020. Επιπροσθέτως, ο αντιδήμαρχος τόνισε ότι τα τελευταία έξι χρόνια κατασκευάστηκαν περίπου 180 χιλιόμετρα σιδηροδρομικής γραμμής για το BG Voz και το σχέδιο είναι να συνδεθούν το Surcin, Obrenovac, Karaburma και Makis-Vesic. Ο ίδιος πρόσθεσε ότι, μόλις ολοκληρωθεί η επισκευή ενός τμήματος τα τρένα θα "τρέχουν" κάθε 15 λεπτά σε ώρες αιχμής και κάθε 30 λεπτά σε ώρες εκτός αιχμής. Όλοι οι προαστιακοί δήμοι του Βελιγραδίου, εκτός από το Grocka, θα συνδεθούν στη συνέχεια με το αστικό σιδηροδρομικό σύστημα με το κέντρο της πόλης. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους του Επιμελητηρίου Σερβίας, η αξία των κατασκευαστικών έργων που πραγματοποιήθηκαν στο έδαφος της Σερβίας το 2019 είναι υψηλότερη κατά 35% από ό, τι αυτής του 2018. Η επιτάχυνση της υλοποίησης και ολοκλήρωσης μεγάλων έργων υποδομής, καθώς και οι ευνοϊκές συνθήκες για επενδύσεις, επέτρεψαν **υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης στις κατασκευές** τα τελευταία χρόνια (11,4% το 2017, 13,9% το 2018 και 35% το 2019), αύξηση του μεριδίου των κατασκευών στο ΑΕΠ, από 3,2% το 2014 σε άνω από 5% το 2019.

Σοβαρά έργα βρίσκονται σε εξέλιξη στο **αεροδρόμιο Nikola Tesla**. Οι εργασίες αφορούν στο σχέδιο εκσυγχρονισμού και επέκτασης του αεροδρομίου. Το σύνολο του έργου εκσυγχρονισμού, ανασυγκρότησης και επέκτασης, στο πλαίσιο του έργου παραχώρησης, έχει ως στόχο να καταστήσει την παραμονή και μετακίνηση των επιβατών πιο άνετη και να βελτιώσει σημαντικά το επίπεδο των υπηρεσιών. Ο μεγαλύτερος αριθμός των έργων θα υλοποιηθεί εντός των επόμενων πέντε ετών, μεταξύ των οποίων η επέκταση του τερματικού σταθμού, ο διάδρομος προσγείωσης, οι πρόσθετες θέσεις στάθμευσης για τα αεροσκάφη, η νέα πλατφόρμα από-πάγωσης κα. Το αεροδρόμιο του Βελιγραδίου έχει υπογράψει σύμβαση με την Vinci Terna Construction JV d.o.o. για το μεγαλύτερο μέρος των έργων, ιδίως εκείνων που πρέπει να πραγματοποιηθούν κατά τον πρώτο επενδυτικό κύκλο. Πρόκειται για μια κοινή εταιρεία της Vinci Construction, η οποία ανήκει στον Όμιλο Vinci και στην ελληνική **GEK Terna**, με προηγούμενη εμπειρία σε έργα στη Σερβία. Σύμφωνα με τις ανάγκες του έργου, θα απασχολούν τοπικούς σχεδιαστές και υπεργολάβους. Ένα μέρος των έργων θα ανατεθεί απευθείας από το αεροδρόμιο του Βελιγραδίου στις εγχώριες εταιρείες.

Εμπόδια & Προβλήματα

Η Σερβική αγορά προσφέρει μεν επιχειρηματικές ευκαιρίες, αλλά παρουσιάζει εμπόδια ή διάφορα προβλήματα. Η χώρα φέρει ακόμη **κάποια χαρακτηριστικά των πρώην σοσιαλιστικών καθεστώτων** που προσπαθούν να προσαρμοστούν στην ελεύθερη οικονομία. Η γραφειοκρατία, τα εγχώρια επιχειρηματικά συμφέροντα, η εμβρυακή λειτουργία των κανόνων ανταγωνισμού (κλπ), αποτελούν μερικά από αυτά. Παρατηρείται σημαντική διαφορά μεταξύ του υπάρχοντος, νομοθετικού πλαισίου και της εφαρμογής του.

Πιο συγκεκριμένα, τα προβλήματα των ελληνικών επιχειρήσεων στη Σερβία και όχι μόνο, σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (HBA-www.hba.rs)⁴⁸, είναι συνοπτικά τα εξής:

-ΝΟΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - Μη ξεκάθαροι όροι του μισθοδοτικού κανονισμού

Ο υπολογισμός των εργατικών αποδοχών σύμφωνα με το εργατικό δίκαιο της Σερβίας είναι εξαιρετικά περίπλοκος και ρυθμίζεται από επιτακτικούς κανονισμούς. Οι διεθνείς εταιρείες που λειτουργούν στη Σερβία δεν είναι σε θέση να υπολογίσουν τον μισθό του εργαζομένου με τον ίδιο τρόπο όπως σε άλλες χώρες, μιας και η δομή αυτού διαφοροποιείται στις περιπτώσεις απουσίας του εργαζομένου σε περίοδο ασθένειας, σε εθνικές αργίες, σε ετήσιες άδειες, σε άδειες μετ' αποδοχών κ.λπ. Άμεση συνέπεια είναι η αδυναμία προγραμματισμού του προϋπολογισμού της εταιρείας.

-ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ - Χρονοβόρα διαδικασία χορήγησης άδειας εργασίας αλλοδαπού

Παρά τα οφέλη που προκύπτουν από τις τελευταίες τροποποιήσεις του Νόμου περί απασχόλησης αλλοδαπών και του Νόμου περί αλλοδαπών στη Σερβία, προβληματίζουν ορισμένες διατάξεις που προβλέπουν ότι η άδεια εργασίας μπορεί να εκδοθεί βάσει της προσωρινής άδειας διαμονής του αλλοδαπού εργαζομένου. Είναι γνωστό ότι στη Σερβία η λήψη προσωρινής άδειας διαμονής είναι αρκετά δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία και παρά ταύτα, οι κανονισμοί που εγκρίθηκαν από την κυβέρνηση της χώρας τον Αύγουστο του 2018, περιπλέκουν περαιτέρω τη διαδικασία για την απόκτηση άδειας εργασίας, διότι όλα τα έγγραφα θα πρέπει να υποβάλλονται σε πρωτότυπο ή επικυρωμένο αντίγραφο.

-ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ - Χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες επιχειρηματικών αντιπαραθέσεων

Τα έγγραφα των δικαστικών υποθέσεων θα πρέπει να είναι προσβάσιμα από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και οι ακροάσεις να πραγματοποιούνται ανά μικρότερες χρονικές περιόδους. Στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι οι Σέρβοι δικαστές είτε δεν τηρούν το καθιερωμένο χρονοδιάγραμμα των ακροάσεων, είτε αφιερώνουν άσκοπα μεγάλο χρονικό διάστημα (δύο ή και περισσότερων ετών), γεγονός που συμβάλλει στην καθυστέρηση της περάτωσης των δικαστικών διαδικασιών.

-ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - Μειωμένη διακίνηση εμπορευμάτων μέσω **σιδηροδρομικών γραμμών** και μικρός αριθμός αδειών εισαγωγής προϊόντων από Ελλάδα. Ο εκσυγχρονισμός του σιδηροδρομικού τομέα στη Σερβία αποτελεί πολύ σημαντικό ζήτημα για τις εμπορευματικές σχέσεις με Ελλάδα. Μεγάλος αριθμός σιδηροδρομικών γραμμών δεν χρησιμοποιείται, ενώ παράλληλα οι ταχύτητες μεταφοράς των εμπορευμάτων δεν είναι ικανοποιητικές.

Ένα ακόμη πρόβλημα στον τομέα των μεταφορών, αφορά το οδικό κομμάτι και συγκεκριμένα τις άδειες εισαγωγής προϊόντων από την Ελλάδα. Στη Σερβία υπάρχει **όριο έκδοσης ετήσιων αδειών για την εισαγωγή** προϊόντων, το οποίο έως περίπου το Νοέμβριο μήνα καταναλώνεται, με αποτέλεσμα στο τέλος του έτους και αρχές του νέου οι ελληνικές εταιρείες να μην μπορούν να εισάγουν προϊόντα από την Ελλάδα.

-ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ - Περαιτέρω απλούστευση της **καταχώρησης δικαιωμάτων ιδιοκτησίας**.

Παρόλο που η διαδικασία απόκτησης οικοδόμησης στη Σερβία έχει απλουστευτεί, οι αρμόδιες αρχές της χώρας θα πρέπει να εκδίδουν άδειες με το κατάλληλο περιεχόμενο, που σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς, θα επιτρέπουν στον επενδυτή την καταχώρηση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας του για τις νεόδμητες εγκαταστάσεις, χωρίς να τον εκθέτουν σε πρόσθετες απώλειες χρόνου και σπατάλη κεφαλαίων για την απόκτηση επί πλέον ειδικών εγγράφων.

-ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ - **Αδιαφανείς διαδικασίες** ως προς την επιλογή του αναδόχου για τα υπό σχεδιασμό κρατικά έργα και μη εφαρμογή του Κανονισμού της ΕΕ περί προμηθειών

Παρά την έγκριση νέων νομοθετικών διατάξεων που συμβαδίζουν με τους Κανονισμούς της ΕΕ, στη χώρα δεν σημειώθηκαν σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς στις δημόσιες συμβάσεις και την επιβολή κυρώσεων για σχετικά αδικήματα. Το πεδίο ελέγχου της εφαρμογής των συμβάσεων αγνοείται. Οι μεγαλύτερες ελληνικές εταιρείες στη Σερβία αντιμετωπίζουν ακόμη το πρόβλημα της «ασυνήθιστα χαμηλής τιμής» στις δημόσιες συμβάσεις της χώρας. Όταν υποψιάζονται ότι η σύμβαση έχει ανατεθεί σε μία προσφορά με ασυνήθιστα χαμηλή τιμή, έχουν τη δυνατότητα να το καταγγείλουν στην Επιτροπή Προστασίας Δικαιωμάτων, αλλά αυτή μέχρι σήμερα έχει απορρίψει τέτοιου είδους αιτήματα.

-ΕΜΠΟΡΙΟ - **Ασάφειες στις νομικές υποχρεώσεις των εμπόρων**

Οι ασάφειες αναφορικά με την εισαγωγή προϊόντων και οι μη πλήρως καθορισμένες νομικές υποχρεώσεις που πρέπει να πληροί ένα κατάστημα λιανικής πώλησης στη Σερβία, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της δύσρυθμης λειτουργίας του εμπορίου στη Σερβία. Για ορισμένα έγγραφα που πρέπει να υποβάλλονται κατά την εισαγωγή ελληνικών προϊόντων στη Σερβία, η νομοθεσία είναι αμφιλεγόμενη, με αποτέλεσμα οι εισαγωγείς να βασίζονται σε γενικές οδηγίες που δημοσιεύονται στους δικτυακούς τόπους των αρμόδιων σερβικών αρχών. Επίσης, κατά την εισαγωγή υπάρχει και το πρόβλημα της αιτιολόγησης του αριθμού ληφθέντων δειγμάτων. Τέλος, έχει παρατηρηθεί ότι λόγω μη ύπαρξης συγκεκριμένης ερμηνείας της ρύθμισης που αφορά τις νομικές υποχρεώσεις των εμπόρων, σε διαφορετικές περιοχές της Σερβίας οι υπηρεσίες επιθεώρησης εφαρμόζουν διαφορετικά κριτήρια για τον έλεγχο και την επιβολή κυρώσεων.

-ΤΕΛΩΝΕΙΟ - **Καθυστερήσεις λόγω συνοριακών ελέγχων**, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται επιπρόσθετα κόστη και δυσκολίες κατά την εισαγωγή προϊόντων στη Σερβία, επηρεάζοντας αρνητικά την ανταγωνιστικότητα αυτών.

Κατά τη διαδικασία του εκτελωνισμού στη Σερβία αντιμετωπίζονται τεχνικά εμπόδια και η εφαρμογή της διαφοροποιείται από τελωνείο σε τελωνείο. Αυτά που έχουν σημειωθεί ως συχνά προβλήματα είναι για παράδειγμα η απαίτηση το εμπορικό έγγραφο να φέρει τη σφραγίδα του Έλληνα πωλητή (παρόλο που διεθνώς η ύπαρξη σφραγίδας δεν αποτελεί προϋπόθεση), η απαίτηση γραπτής σύμβασης ακόμη και αν αυτή δεν είναι υποχρεωτική και τέλος, η προσκόμιση τιμολογίου σε πρότυπη γραπτή και όχι ηλεκτρονική μορφή.

Επιπλέον, οι έλεγχοι ποιότητας είναι τακτικοί και εφαρμόζονται σε κάθε εισαγωγή, επιβραδύνοντας άσκοπα τη διαδικασία του εκτελωνισμού για τα τακτικά εισαγόμενα εμπορεύματα που έχουν επιθεωρηθεί από ελληνικά διαπιστευμένα εργαστήρια.

Η απλοποίηση των τελωνειακών διαδικασιών θα επηρέαζε κατά το μέγιστο την επιχειρηματική δραστηριότητα των υφιστάμενων και μελλοντικών ελληνικών επιχειρήσεων στη χώρα. Επίσης, θα ήταν χρήσιμο να εξεταστεί η δυνατότητα μείωσης ή ακόμη και κατάργησης των εισαγωγικών δασμών στις βιομηχανικές πρώτες ύλες. Κάτι που αναμένεται να συμβεί με την Ε.Ε., την μεγαλύτερη αγορά παγκοσμίως, εφόσον και όταν η Σερβία ενταχτεί σε αυτήν.

-ΝΟΜΟΣ ΠΕΡΙ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΜΗΤΡΩΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ

Βάσει των διατάξεων του σερβικού Νόμου περί κεντρικού μητρώου πραγματικών ιδιοκτητών, η εγγραφή των στοιχείων των ιδιοκτητών μίας νεοϊδρυθείσας εταιρείας στο Κεντρικό Μητρώο απαιτείται να πραγματοποιηθεί με τη χρήση πιστοποιημένου πιστοποιητικού ηλεκτρονικής υπογραφής του προσώπου που είναι εξουσιοδοτημένο να εκπροσωπεί την εν λόγω εταιρεία, το αργότερο εντός 15 ημερών από την ίδρυση της εταιρείας. Εάν το πρόσωπο που είναι εξουσιοδοτημένο να εκπροσωπεί την εταιρεία είναι Έλληνας πολίτης που δεν κατοικεί στο έδαφος της Σερβίας, απαιτείται η άφιξή του στη χώρα ώστε να ολοκληρωθεί η προαναφερόμενη διαδικασία.

-ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ - Απαρχαιωμένο γραφειοκρατικό σύστημα

Στη Σερβία υπάρχει μεγάλο πρόβλημα με τη γραφειοκρατία, η οποία οδηγεί σε δυσλειτουργική διοίκηση και “αργό” φορολογικό σύστημα. Καίριο ρόλο σε αυτό θα αποτελούσε η απλοποίηση και ψηφιοποίηση της διαδικασίας φορολογικής συμμόρφωσης και η ενδυνάμωση της φορολογικής εκπαίδευσης.

Εκτός των ανωτέρω εμποδίων υπάρχουν και άλλα προβλήματα που συναντούν οι Ελληνικές και άλλες ξένες εταιρείες στη Σερβία, όπως το θέμα κατοχύρωσης **δικαιωμάτων ιδιοκτησίας ως προς τη χρήση γης, ο αθέμιτος ανταγωνισμός** κλπ. Ένα από τα σημαντικότερα όλων που παραμένει ως ζητούμενο, αποτελεί η ίση μεταχείριση των υποψηφίων κατά τη διαδικασία συμμετοχής και επιλογής του “μειοδότη” σε δημόσιους ή και ιδιωτικούς διαγωνισμούς.

Επί πλέον, στο Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων (Γραφείο Ο.Ε.Υ.) της Ελληνικής Πρεσβείας στο Βελιγράδι, τα σημαντικότερα προβλήματα που τέθηκαν, μεταξύ άλλων, από τις εδώ ελληνικές εταιρείες, περιγράφονται ως κατωτέρω:

- **Φορολογία και Δασμοί** σε προϊόντα (πχ γαλακτοκομικά προϊόντα) καθώς και εισαγωγικές **ποσοτώσεις** σε μερικά προϊόντα που δημιουργούν συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού.

- **Διοικητικά/Γραφειοκρατικά τελωνειακά** προβλήματα που σχετίζονται με καθυστερήσεις στην αποδέσμευση των προϊόντων από το τελωνείο και εκδόσεων των αναγκαίων πιστοποιητικών.

- Η **καθυστέρηση στην έκδοση αδειών εγκεκριμένου εξαγωγέα** καθιστά τα προϊόντα του εξαιρετικά ακριβά και άρα μη ανταγωνιστικά.

- Πρακτικές **παραπλάνησης του καταναλωτή** στη συσκευασία ορισμένων προϊόντων (πχ γαλακτοκομικά).

- **Μη-δασμολογικά εμπόδια στις διαδικασίες εξαγωγών** σε προϊόντα ζωικής ή φυτικής παραγωγής και σε δευτερογενείς πρώτες ύλες -πχ όταν πρόκειται για εξαγωγές μη

επικίνδυνων αποβλήτων. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι δεν υπάρχει οικολογική δικαιολογία για την απαγόρευση της εξαγωγής τέτοιων αποβλήτων. Συνεπώς οι αρχές της ελεύθερης αγοράς παραβιάζονται σοβαρά, όπερ και σημαίνει ότι στην πράξη απαγορεύεται σε ορισμένες επιχειρήσεις να ασκούν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες.

- Αδυναμία προστασίας έναντι **συναλλαγματικών και παρεμφερών κινδύνων** για αγορές και πωλήσεις σε νόμισμα διαφορετικό του ευρώ.

- Ενδεχόμενη διευθέτηση των εμπορικών διαφορών, μέσω της προσφυγής στη **δικαιοσύνη**, προϋποθέτει επιπρόσθετο κόστος συμπεριλαμβανομένου και του μεγάλου χρόνου εκδίκασης της υπόθεσης.

- Ζητήματα ίσης **μεταχείρισης αλλοδαπών και εγχώριων επενδυτών** σε διάφορους τομείς.

- Παραβίαση από τη σερβική πλευρά του αρ. 13 του Πρωτοκόλλου IV της συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ Ε.Ε και Σερβίας η οποία έγκειται στην επιβολή τελών από τις σερβικές αρχές σε Έλληνες μεταφορείς που διασχίζουν –“Transit”- τη Σερβία, εκτελώντας κοινοτικές μεταφορές, ενέργεια που συνιστά **πολιτική διακρίσεων** και οδηγεί σε στρέβλωση του ανταγωνισμού.

- Άσκηση **αθέμιτου ανταγωνισμού** από μη νόμιμα λειτουργούσες επιχειρήσεις σε ορισμένους τομείς δραστηριότητας (ξενοδοχεία, υπηρεσίες ασφάλειας), καθώς και από αδήλωτη εργασία.

Για τα ως άνω προβλήματα, το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου πραγματοποιεί παρεμβάσεις σε διάφορες υπηρεσίες σερβικών Υπουργείων, π.χ Εμπορίου, Γεωργίας, Τελωνείων, Μεταφορών κ.τ.λ και καταβάλλει προσπάθειες επίλυσης αυτών ή τουλάχιστον απλούστευσης των πολύπλοκων διαδικασιών που απαιτούνται.

Στο πλαίσιο αυτό οι μη αμελητέου μεγέθους Ελληνικές επιχειρήσεις θα πρέπει να ακολουθούν το παράδειγμα πολλών άλλων επώνυμων ευρωπαϊκών, αμερικανικών ή ασιατικών εταιρειών, αναπτύσσοντας τις **δημόσιες σχέσεις τους με τα εντόπια κέντρα αποφάσεων ή επιχειρηματικούς φορείς επιρροής** και όχι να επαφίενται αποκλειστικά και μόνο στην υποστήριξη της Πρεσβείας και του Γραφείου Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων της (ή Γραφείο ΟΕΥ). Η εκ των υστέρων ανωτέρω βοήθεια ενδέχεται να είναι χρήσιμη και συχνά έχει αποφέρει θετικά αποτελέσματα στην επίλυση κάποιων προβλημάτων. Όμως η ανάπτυξη σχέσεων μιας εταιρείας με δραστήριους επιχειρηματικούς φορείς επιρροής, της επιτρέπει να συνδιαμορφώνει τις εισηγήσεις για τα κατά καιρούς υπό επεξεργασία κλαδικά νομοθετικά, κανονιστικά πλαίσια και να λαμβάνεται σοβαρότερα υπόψη ως προς την επίλυση προβλημάτων ή την επιλογή υποψηφίων σε μειοδοτικούς διαγωνισμούς κλπ. Συνεπώς θεωρούμε χρήσιμη την ανάλογη δραστηριοποίηση ελληνικών εταιρειών στη Σερβία μέσω του Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (ΗΒΑ-) ή του Ελληνο-Σερβικού Επιμελητηρίου Β.Ελλάδος-ΕΣΕ, με σημαντικούς φορείς επιρροής, όπως το Συμβούλιο Ξένων Επενδυτών (FIC-www.fic.org.rs). Το τελευταίο, σε συνεργασία με την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη Σερβία (www.europra.rs), κάθε χρόνο, υποβάλει επεξεργασμένες προτάσεις (**advocacy**) προς την Σερβική Κυβέρνηση σχετικά με την βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, το νομοθετικό πλαίσιο, την φορολογία και την επίλυση σημαντικών προβλημάτων ή εμποδίων που συναντούν οι ξένες εταιρείες στην Σερβική αγορά. Περιττεύει να τονιστεί η σημασία μιας συχνότερης συνεργασίας των ΗΒΑ, ΕΣΕ, ελληνικών εταιρειών και Γραφείου ΟΕΥ-Πρεσβείας της Ελλάδος στο Βελιγράδι, με το FIC (κά), σε μια τέτοια προσπάθεια προσέγγισης και επιρροής των σερβικών κέντρων αποφάσεων (**lobbying**). Πρακτική που ακολουθείται και από διάφορα άλλα “μεικτά” επιμελητήρια στη Σερβία και μεγάλες εταιρείες, που συμμετέχουν μαζί με εκπροσώπους της Σερβικής κυβέρνησης και

σημαντικούς “decision makers” (κά) σε σημαντικά ετήσια οικονομικά Φόρουμ, όπως αυτό του Κοραονικ (το επόμενο θα πραγματοποιηθεί στις 23-26 Μαΐου 2021-www.koraonikbusinessforum.rs).

Το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου, θεωρεί ότι μια τέτοια εξέλιξη, ίσως μελλοντικά, θα ωθούσε περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις να καταστούν μέλη των ΗΒΑ ή ΕΣΕ. Επί πλέον, θα έπρεπε ενδεχομένως να εξεταστεί το ενδεχόμενο, ελληνικά στελέχη ξένων εταιρειών, διεθνών οργανισμών (κλπ), να μπορούσαν να ενταχτούν σε αυτές τις δύο επιχειρηματικές ενώσεις, μετά από ανάλογη τροποποίηση του Καταστατικού τους. Μια περαιτέρω ενδυνάμωση τους, κατά πάσα πιθανότητα, θα διευκόλυνε τον ρόλο επιρροής τους προς τα σερβικά κέντρα επεξεργασίας ή εφαρμογής οικονομικών και επιχειρηματικών πολιτικών και τελικά, στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των εμποδίων των ελληνικών επιχειρήσεων στην σερβική αγορά.

3.2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ....

-Οι Έλληνες που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στη σερβική αγορά θα πρέπει **να αποφεύγουν λάθη του πρόσφατου παρελθόντος**, όπως συμπεριφορές «αποικιακής λογικής». Ως γνωστό, ο Σερβικός λαός, χαρακτηρίζεται από περήφανη ιδιοσυγκρασία. Κατά συνέπεια οι ξένοι επιχειρηματίες θα ήταν χρήσιμο να ακούν και αυτοί τις απόψεις και προτάσεις των Σέρβων επιχειρηματιών και όχι να προσπαθούν να επιβάλουν με κάποια υπεροψία τις δικές τους. Το ζητούμενο είναι η δημιουργία, μεταξύ τους, κάποιας **σχέσης εμπιστοσύνης**.

Σημειώνουμε, επίσης, ότι για **μόνιμη παρουσία ενός προϊόντος** στη σερβική αγορά, η ελληνική εξαγωγική εταιρεία **δεν θα πρέπει να αναμένει ιδιαίτερο κέρδος κατά τα δύο τρία πρώτα χρόνια**. Η αγορά αυτή θεωρείται μικρή αλλά αποτελεί **εφαλτήριο** για τις λοιπές αγορές των χωρών της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Στο πλαίσιο αυτό, θεωρούμε χρήσιμη την σύντομη υπενθύμιση της **ελληνικής εμπειρίας, ως προς την προσέγγιση της Σερβίας κατά την τελευταία εικοσαετία**, τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον ελληνικό δημόσιο τομέα.

Αμέσως μετά τη λήξη του προ εικοσαετίας πολέμου στην τότε Γιουγκοσλαβία, οι Έλληνες επιχειρηματίες και το ελληνικό κράτος ήταν οι μόνοι διεθνώς που προσέτρεξαν να επενδύσουν ή να χορηγήσουν οικονομική βοήθεια στο νέο κράτος την Σερβία. Η Ελλάδα εκείνη την εποχή αποτελούσε τον κυριότερο επενδυτή στη χώρα αυτή, δημιουργώντας τεράστιες ελπίδες στον τότε νεόπτωχο σερβικό λαό. Κατά τα πρώτα χρόνια πολλές εκατοντάδες ελληνικών εταιρειών και επιχειρηματιών, διαφόρων κλάδων, μεγέθους, ενίοτε αμφιβόλου αξιοπιστίας, εμφανίστηκαν και προσπάθησαν να δραστηριοποιηθούν στη Σερβική αγορά. Δυστυχώς πολλοί από αυτούς την αντιμετώπισαν σαν ένα “Ελντοράντο” και συχνά επιδείκνυαν, αποικιοκρατική, “υπερφίαλη συμπεριφορά νεόπλουτων (...), απέναντι σε ανθρώπους νεόπτωχους με καταπιεσμένη ψυχολογία”⁴⁹. Στην συνέχεια οι περισσότερες από αυτές αποχώρησαν σχετικά “άπρακτες”. Έκτοτε και μέχρι τώρα δραστηριοποιούνται στην Σερβία **450 μεγάλες, μικρομεσαίες ελληνικές εταιρείες** ή συνολικά περί τις 1500 (συμπεριλαμβανομένων καταστημάτων κλπ).

Κατά συνέπεια οι ακόλουθες **αρνητικές εξελίξεις φαίνεται να άλλαξαν την αρχική θετική εικόνα των Σέρβων απέναντί μας**: η μη εφαρμογή του ΕΣΟΑΒ όσον αφορά τα μεγάλα έργα

⁴⁹ βλ. “Τα Βαλκάνια στη σκιά του χθές”, Γ. Ε. Δουδούμης, Βιβλ. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2018, σελ. 114 και 146

υποδομών (αναγγελθείσα ελλ. βοήθεια ύψους 250 εκατ. Ευρώ-ΕΣΟΑΒ ή “Hellenic Plan”-στις αρχές της δεκαετίας του 2002/3 και δέκα χρόνια αργότερα άλλων 80 εκατ. από τα οποία τελικά δεν δόθηκαν περισσότερα από 26 περίπου εκατ. δωρεάν⁵⁰), το προαναφερθέν κλείσιμο των Τραπεζών μας στην Σερβία κατόπιν αποφάσεων της τότε “Τρόικα” (επενδύσεις χαρτοφυλακίου ύψους άνω των 2,5 δις ευρώ) συνοδευόμενο από την αποχώρηση πολλών ελληνικών εταιρειών- κάτι που τραυμάτισε ιδιαίτερα την μέχρι τότε εικόνα της χώρας μας-, η ανωτέρω αρνητική συμπεριφορά αρκετών νέο-αφιχθέντων Ελλήνων επιχειρηματιών, τα διεθνή αρνητικά δημοσιεύματα μεταξύ 2010-15 για την οικονομική κατάσταση της χώρας μας κλπ.

Μάλιστα η μη εφαρμογή του ΕΣΟΑΒ για τα μεγάλα έργα, δημιούργησαν απογοήτευση και δυσπιστία απέναντί μας μέχρι του σημείου, ενίοτε, μερικά τότε νεαρά, με σπουδές σε σημαντικά δυτικά πανεπιστήμια, στελέχη της Σερβικής Δημόσιας Διοίκησης να εκφράζονται απαξιωτικά για τους “Έλληνες” κλπ⁵¹. Ταυτόχρονα πολλοί άλλοι σοβαροί επενδυτές εγκαταστάθηκαν στη χώρα δημιουργώντας νέες επιχειρηματικές εναλλακτικές για τους Σέρβους, όπως Ιταλία, ΗΠΑ, Γαλλία, Αυστρία, Κίνα, Γερμανία, Τσεχία, Τουρκία (που την αποκάλυψε το 2010, ο τότε Σέρβος Πρόεδρος, “στρατηγικό σύμμαχο” της χώρας του) κλπ.

Έκτοτε πολλοί Σέρβοι επιχειρηματίες συνήθιζαν να δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους ανωτέρω “νέους παίχτες” στη χώρα τους και να αντιμετωπίζουν την Ελλάδα περισσότερο ως τουριστικό προορισμό.

Σε συνέχεια των προαναφερθέντων θα πρέπει, εις το εξής, να αποφευχθούν τα προαναφερθέντα λάθη του παρελθόντος. Ίσως, **οι ελληνικοί επιχειρηματικοί φορείς οφείλουν να επαναπροσεγγίσουν τους αντίστοιχους σερβικούς**, τους επιχειρηματίες, τους δημοσιογράφους κλαδικού τύπου ή τους παραγωγούς κινηματογραφικών ταινιών (κλπ) με περισσότερο ενδιαφέρον, επαγγελματισμό και κίνητρα. Πχ οι εκθεσιακοί μας φορείς να τους προσκαλούν στις κλαδικές εκθέσεις τους, μετά από αντικειμενική επιλογή τους σε συνεργασία και ευθύνη του Γραφείου Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου, χωρίς πολύπλοκες διαδικασίες (όπως προκαθορισμού μέσω διαδικτύου δώδεκα συναντήσεων από κάθε “Hosted Buyer”). Πιστεύουμε ότι παρόμοιοι όροι αποτελούν αντικίνητρο αφού κανείς πραγματικός επιχειρηματίας δεν διαθέτει τον απαιτούμενο χρόνο και την υπομονή για την άσκηση αυτή. Κάτι που έχει αποδειχτεί στη πράξη από τα έτη 2006/7, με επιχειρηματίες –hosted buyers- προερχομένων από άλλες χώρες, όπως τα Η.Α. Εμιράτα. Έως την υιοθέτηση από επιχειρηματικούς φορείς μας της ανωτέρω πρακτικής, σημαντικοί “hosted buyers”, πχ του Ντουμπάι, σημαντικότητας εμπορικού κόμβου του Αραβικού Κόλπου, επιλεγμένοι από το εκεί ομώνυμο Γραφείο Ο.Ε.Υ., συνήθιζαν να επισκέπτονται ελληνικές κλαδικές εκθέσεις. Σε μία μόνο ημέρα, οι τελευταίοι πραγματοποιούσαν πολλές και σημαντικές επιχειρηματικές συναντήσεις πριν επιστρέψουν στη χώρα τους. Όταν εφαρμόστηκε η πρακτική των πολλών ηλεκτρονικά προκαθορισμένων συναντήσεων, οι επισκέψεις αυτές περιορίστηκαν ή εκμηδενίστηκαν.

Παρόλα τα λάθη του παρελθόντος, μερικές **νεότερες, επιτυχημένες προσπάθειές μας, όπως προωθητικές δράσεις** ελληνικών επιχειρηματικών φορέων που πραγματοποιήθηκαν μέσω του Γραφείου Ο.Ε.Υ. της Πρεσβείας της Ελλάδος στο Βελιγράδι κατά την περίοδο 2018-2020, έδωσαν ελπίδες για το μέλλον. Η πλέον πρόσφατη αφορούσε την Επιχειρηματική Αποστολή και Φόρουμ του Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών (ΕΒΕΑ), σε

⁵⁰ βλ. “Μια Peripeteia, Ταξίδι στον κόσμο”, Βασίλη Ευμολπίδη, Εκδ. Νέος Κύκλος Κωνσταντινοπολιτών, Αθήνα, 2016, σελ. 170-173

⁵¹ βλ. “Μια Peripeteia, Ταξίδι στον κόσμο”, Βασίλη Ευμολπίδη, op. cit, σελ. 174-175

συνεργασία με το Enterprise Greece και τον Σύνδεσμο Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδας (ΣΕΒΕ). Όπως προαναφέρθηκε (βλ. Κεφ. 2.4), στο περιθώριο του Φόρουμ, ο Γεν. Γραμματέας Διεθνών Οικ. Σχέσεων & Εξωστρέφειας του Υπουργείου Εξωτερικών, κ. Γρ. Δημητριάδης, που ηγείτο της Αποστολής, πραγματοποίησε αρκετές διμερείς συναντήσεις με οικονομικούς υπουργούς, παράγοντες, καθώς και εκπροσώπους μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη Σερβία (Βελιγράδι, 4-6 Μαρτίου 2020). Οι εξαιρετικά στοχευμένες συναντήσεις των μελών της επιχειρηματικής αποστολής (περί τις 200 b2b), η συμμετοχή αξιολογών ομιλητών στο επιχειρηματικό Φόρουμ (πχ μελών της Σερβικής κυβέρνησης κλπ) και η μεγάλη προσέλευση εντόπιων επιχειρηματικών παραγόντων, δείχνουν ότι “ο πάγος αρχίζει να λιώνει” και το ενδιαφέρον τους για επιχειρηματικές και οικονομικές σχέσεις με την Ελλάδα να αναπτρώνεται. Τέλος θεωρούμε χρήσιμο να αναφέρουμε ότι κατά την συντονισμό των ανωτέρω επιχειρηματικών συναντήσεων (b2b), εφαρμόστηκε με πλήρη επιτυχία η πρακτική πραγματοποίησης αρκετών συναντήσεων στους χώρους των σερβικών επιχειρήσεων, αντί στο ξενοδοχείο της ελληνικής αποστολής. Ο τρόπος αυτός εξασφαλίζει κατά 100% την πραγματοποίηση των συναντήσεων και αποφεύγεται η σχετική αβεβαιότητα για την προσέλευση ή όχι των Σέρβων επιχειρηματιών.

Στο πλαίσιο του εφικτού λόγω της τρέχουσας πανδημίας, θα πρέπει οι επιχειρηματίες μας, με **επαγγελματικό τρόπο**, να ακολουθούν πχ τα βήματα που περιγράφονται στον “Επιχειρηματικό Οδηγό 2020” του Γραφείου Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου⁵² και να αναλαμβάνονται κάθε χρόνο **προωθητικές δράσεις** που σ’ ετήσια βάση προτείνει το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου (**συνέργειες δημόσιου και ιδιωτικού τομέα**). Προωθητικές δράσεις, όπως “Σαββατοκύριακο”, “εβδομάδα” ή “μήνα” ελληνικών προϊόντων, μετά προβολής της ελληνικής κουζίνας και Μεσογειακής Δίαιτας παρουσία Ελλήνων μαγείρων (δράσεις που σημείωσαν επιτυχία στο παρελθόν), επιχειρηματικές αποστολές σε διεθνείς κλαδικές εκθέσεις (πχ τουρισμού, γεωργικών προϊόντων, καινοτομίας κλπ), επιχειρηματικά Φόρουμ (κλπ), θα τόνωναν τις εξαγωγικές μας ροές ώστε να ξαναποκτήσουν την παλαιότερη δυναμική τους. Διαφορετικά αν αφεθούν οι τρέχουσες τάσεις να ακολουθήσουν την πορεία τους, ενδέχεται σύντομα, το μέχρι τώρα πλεονασματικό για την Ελλάδα διμερές μας εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών να μετατραπεί σε ελλειμματικό.

Τέλος, αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι διάφορες τεχνοκρατικές αναλύσεις, αξιολογούν την **Σερβία ως σημαντική για τα ελληνικά συμφέροντα αγορά** και την κατατάσσουν μεταξύ των δέκα πέντε πρώτων αγορών⁵³. Ας το αποδείξουμε εμπράκτως μέσω συγκεκριμένων βημάτων προσέγγισής της, με συνεργασία μεταξύ Δημόσιου και ιδιωτικού τομέα⁵⁴. Ίσως θα πρέπει να μας εμπνεύσει το παράδειγμα πολλών ανταγωνιστριών μας χωρών που μέσω των οργανωμένων Γραφείων ΟΕΥ τους, με τα απαραίτητα μέσα, δίνουν έμφαση σε προωθητικές κυρίως δράσεις εξωστρέφειας και πολύ λιγότερο στη σύνταξη θεωρητικών πολυσέλιδων Εκθέσεων, για λίγους συνήθως αναγνώστες, ενώ απαιτούνται πολλές εργατοώρες, επί μερικούς μήνες, για την ολοκλήρωσή τους.

Πολύ περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την οικονομία και την αγορά της Σερβίας, περιέχονται την ιστοσελίδα www.agora.mfa.gr

⁵² <http://www.agora.mfa.gr/infocfiles-menu/infocfile/71095>

⁵³ βλ. “Αξιολόγηση Διεθνών Αγορών”, Υπουργείο Εξωτερικών, Β1 Δ/νση, Αθήνα, Ιανουάριος 2019, 228 σελ

⁵⁴ βλ. Επιχειρηματικό Οδηγό 2020, op.cit. σελ. 40-45/<http://www.agora.mfa.gr/infocfiles-menu/infocfile/71095>

Western Balkans : VAT Refund Matrix

	Who is entitled for a VAT refund?	List of countries with reciprocity	Conditions for VAT refund	Deadline for the submission of the VAT refund application	Supporting documentation	Deadline for the refund of the VAT by the Tax Administration	How is the VAT refunded?	Local tax representative necessary?	Competent authority
Bosnia and Herzegovina	Taxable persons who are not established in BH.	Currently to all taxable persons irrespective of where they have established their businesses.	The purchased goods and services, i.e. imported goods are used for business activities of the applicant abroad. The applicant would have the right to input VAT deduction if it established its business in BH. The applicant does not carry out taxable business activities in BH during the period for which it applies for the VAT refund.	14 months from the date of the invoice. The application can be submitted for a minimum period of 3 months (or shorter, if the application is submitted at the end of the year) and a maximum period of 12 months.	Copy of the certificate of registration for VAT. Originals or certified copies of the invoices.	6 months from the submission of the application.	The VAT is refunded to the account of the tax representative or the applicant's non-resident bank account in BH.	Yes	Uprava za individualno oporezivanje BiH, Centralni ured BiH, Bara Lazarevica 16, 78 000 (http://www.new.unio.gov.ba/en)
Croatia	Taxable persons who are not established in any of the EU member states, but in a non-EU country Croatia has reciprocity with.	To be assessed on a case - by - case basis.	The requested refund of VAT exceeds EUR 52.00. The goods and services are purchased for business purposes of the applicant. The applicant is not established and has no fixed establishment - or permanent address or habitual residence in the territory of the European Union during the period for which VAT refund is claimed. The applicant has not performed any taxable supply of goods or services in any EU - member state, except transport services and services ancillary thereto, which are exempt from VAT, during the period for which VAT refund is claimed.	Until June 30th of the current year for the VAT paid in the previous year.	List of invoices for which VAT refund is claimed. Presentation of the original invoices. Certificate of registration for VAT not older than 6 months for a taxable person.	8 months from submission of the application, if the application is approved, VAT is refunded within 10 days from the approval.	VAT is refunded in the currency of the state where the taxable person has established its business.		Any regional Tax Authority where the invoice has been issued, but it can be submitted before any tax office for Zagreb, Porezna uprava, padinski uređ Zagreb, Avenija Dubrovnik 32, 10 000 Zagreb, Croatia
FYR Macedonia	Taxable persons who are not established in FYR Macedonia, but in a country FYR Macedonia has VAT reciprocity with.	Austria, Azerbaijan, Albania, Belarus, Bulgaria, the UK, Germany, Denmark, Estonia, Iran, Ireland, Italy, Qatar, China, Kosovo, Montenegro, Morocco, Moldova, Norway, Poland, Romania, Russia, Slovakia, Slovenia, Serbia, Taiwan, Turkey, Ukraine, Hungary, Finland, France, the Netherlands, Croatia, Czech Republic, Switzerland, Sweden, Spain	The VAT is entered on an invoice of the Macedonian taxable person. The applicant has to have no other outstanding tax debt in FYR Macedonia. The applicant has no legal seat/ branch / PE in FYR Macedonia. The applicant has no turnover in FYR Macedonia (or has only turnover which is out of the scope of the Macedonian VAT i.e. VAT exempt supply). The applicant is registered for VAT in its country of residence. The requested VAT refund exceeds MKD 30,000 (approx. EUR 500).	Until June 30th of the current year for the VAT paid in the previous year.	Originals of invoices. Tax residency certificate. Certificate of registration for VAT.	6 months from the submission of the application.	VAT is refunded to the indicated bank account in the currency of the country of the applicant, after a conversion of the MKD amount to be refunded per the exchange rate of the National Bank of FYR Macedonia.		Public Revenue Office (PHO), bul. Kuzman Josifovski Pitu No 1, 1000 Skopje, FYR Macedonia
Montenegro	Taxable persons who are not established in Montenegro.	To all taxable persons irrespective of where they have established their businesses.	The VAT was entered on an invoice drawn up in accordance with the VAT Act and the invoice was paid. The requested refund of VAT exceeds EUR 300. The conditions, under which a taxable person established in Montenegro would have the right to deduct the VAT on supply on such movable goods and services, are met.	Until June 30th of the current year for the VAT paid in the previous year.	Original invoices. Certificate of registration for VAT. POA for appointed tax representative.	Within 45 days from the submission of the application.	Refunded VAT is paid on non-resident account of taxable person in one of commercial bank in Montenegro or on the account of Tax Representative	Yes	Poreska uprava, Područna jedinica Podgorica
Serbia	Taxable persons who are not established in Serbia, but in a country Serbia has VAT reciprocity with.	The Netherlands, Slovakia, Croatia (partially - only on movable goods and services purchased in conjunction with fares), Denmark, Austria, Bosnia and Herzegovina, Belgium, Montenegro, FYR Macedonia, Slovenia, Germany, The UK.	The VAT is entered on an invoice of the Serbian taxable person. The requested refund of VAT exceeds EUR 200. No deductibility restrictions are provided for the supplies in question. The VAT refund applicant carries out in Serbia only transport of goods exempted from VAT (transport relative to import of goods, transport relative to free trade zones, transport relative to export of goods) or international passenger bus transport subject to VAT on the section carried out in Serbia, and no other taxable activities.	Until June 30th of the current year for the VAT paid in the previous year.	Certificate of registration for VAT Originals and copies of the invoices	45 days from the submission of the application.	The VAT is refunded in the currency of the state where the applicant is established by converting the RSD amount of the refund into the foreign currency according to the selling exchange rate of the National Bank of Serbia valid on the day of the refund. The conversion expenses are deducted from the refunded VAT. The refund can be paid to the account of the taxable person in Serbia and abroad.	No, but highly recommendable.	Poreska uprava, Centralna Služba Miskovica 3-5, 11000 Beograd, Serbia

For further information please contact Ivana Blagojevic at ivana.blagojevic@eurofast.eu

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- “Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική”, Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, Ελλ. Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, Αναστατικές Εκδόσεις Διον. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2020, 293 σελ.
- “Τα Βαλκάνια στη σκιά του χθές”, Γ. Ε. Δουδούμης, Εκδ. Βιβλ. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2018, σελ. 159 καθώς και η νεότερη γ’ έκδοσή του έτους 2020 (160 σελ.)
- “Doing Business 2020, Economy Profile, Serbia, Comparing Business, Regulation in 190 Economies, World Bank Group, 70 σελ., www.doingbusiness.org
- “Επιχειρηματικός Οδηγός Σερβίας”, 2020, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, 61 σελ. (www.agora.mfa.gr)
- “Αγορά Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανία στη Σερβία”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σερβία, Σεπτέμβριος 2020, 37 σελ. (www.agora.mfa.gr)
- “Ο τομέας τεχνολογίας και νεοφυών εταιρειών στη Σερβία”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, Οκτώβριος 2020, 14 σελ. (www.agora.mfa.gr)
- “Μια Peripeteia-Ταξίδι στον κόσμο”, Βασίλης Ευμολπίδης, Εκδ. Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, Αθήνα, 2020, 259 σελ.
- www.pwc.rs, pwc.rs/en.html
- “Guide to doing business and investing in Serbia”, PWC Serbia, April 2019, 53 σελ. , -“Guide to doing business in Serbia”, JPM, 2019, 82 σελ., www.jpm.rs -“Investing in Serbia - An overview of the current tax system”, TPA-Baker Tilly, 2020, 21 σελ., www.tpa-group.com
- “Human Development Paper on Income Inequality in the Republic of Serbia”, UNDP, August 2018, 82 pages, rs.undp.org
- “Αξιολόγηση Διεθνών Αγορών”, Υπουργείο Εξωτερικών, Β1 Δ/νση, Αθήνα, Ιανουάριος 2019, 231 σελ.
- ΑΞΕ της Ελλάδος στη Σερβία https://www.nbs.rs/en/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/index.html)
- IMF Country Report No 20/270/ August 2020- Διαθέσιμη στο: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2020/08/28/Republic-of-Serbia-Fourth-Review-under-the-Policy-Coordination-Instrument-Press-Release-and-49716>
- “Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2019”-έγγρ. Υπ’ Α.Π. 49/10.02.2020
- www.nbs.rs
- www.stat.gov.rs
- www.oecd.org
- www.mfin.gov.rs
- www.data.worldbank.org
- www.eurofast.eu
- www.worldwide-tax.com/Serbia/ser_double.asp
- www.apr.gov.rs
- www.zis.gov.rs
- www.ras.gov.rs

- www.sec.gov.rs
- www.kopaonikbusinessforum.rs
- www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/
- Household Budget Survey, SORS, 2017/2019
- [-www.statistics.gr](http://www.statistics.gr)
- [-http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SFCO2/2019-M01](http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SFCO2/2019-M01)
- Enlargement package and Serbia Annual Report 2020:
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/serbia_report_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/near_factograph_serbia_october_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf
- EU Economic and Investment Plan in Serbia:
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/wb_economic_and_investment_plan_october_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_1811
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_1819
- www.europa.rs

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

για πληροφορίες, αναλύσεις, παρατηρήσεις:

- Αντώνης Μαρκόπουλος, Regional Director Balkans & Greece, WASL International Consumer Group B.V.
- Dr Sasa Stojanovic (Attorney at Law), BDK Advocati “
- Eurofast Global Limited